

ПРЕДЛОГ

На основу члана 6. став 2. Закона о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 10/13 – др.закон, 101/16, 67/21 – др. закон и 114/21), члана 38. став 1. Закона о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18) и члана 17. став 1. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС, 72/12, 7/14 – УС, 44/14 и 30/18 – др. закон),

Влада доноси

НАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА ПЕРИОД 2022-2024. ГОДИНЕ

АКРОНИМИ И СКРАЋЕНИЦЕ

АП	Аутономна покрајина
БДП	Бруто домаћи производ
БФЗШ	Буџетски фонд за шуме
ГМО	Генетички модификовани организми
ДНРЛ	Дирекција за националне референтне лабораторије
ЕУ	Европска унија
ЗПП	Заједничка пољопривредна политика
ИПА	Инструмент за претприступну помоћ
ИПАРД	Инструмент за претприступну помоћ за рурални развој
ЈЛС	Јединица локалне самоуправе
МПШВ	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
ПОУРП	Подручје са отежаним условима рада у пољопривреди
ПССС	Пољопривредна саветодавна и стручна служба
РЗС	Републички завод за статистику
РПГ	Регистар пољопривредних газдинстава
РСД	Српски динар
РЦП	Пут репрезентативне концентрације
СА	Стандардни аутпут
СПП	Сектор за пољопривредну политику
ПСПВШ	Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство Аутономне покрајине Војводина
СРР	Сектор за рурални развој
УАП	Управа за аграрна плаћања
УЗБ	Управа за заштиту биља
УЗВ	Управа за ветерину
УЗШ	Управа за шуме
УЗПЗ	Управа за пољопривредно земљиште
ЦЕФТА	Централноевропски уговор о слободној трговини (енг. <i>Central European Free Trade Agreement</i>)
FADN	Систем рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима (енг. <i>Farm Accountancy Data Network</i>)
LEADER	ЛИДЕР програм (fr. <i>Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale</i>)
LPIS	Систем за идентификацију земљишних парцела (енг. <i>Land Parcel Identification System</i>)

I. УВОД

Национални програм руралног развоја за период 2022-2024. године (у даљем тексту: НППР 2022-2024) представља документ јавне политике којим се регулише спровођење политике руралног развоја у Републици Србији за програмски период 2022–2024. године.

У складу са Законом о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 10/13 - др. закон, 101/16, 67/21 - др. закон и 114/21), НППР 2022-2024 садржи мере и друге активности, као и очекиване резултате, облике, врсте намене и обим појединих мера подстицаја. Такође, структура програма усклађена је са одредбама Закона о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18) и Уредбе о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика („Службени гласник РС”, број 8/19).

НППР 2022-2024 доприноси остваривању стратешких циљева утврђених Стратегијом развоја пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014 - 2024. године („Службени гласник РС”, број 85/14, у даљем тексту: СПРР 2014-2024), којом су дефинисани дугорочни правци развоја пољопривреде и руралног развоја. Такође, НППР 2022-2024 усклађен је са Националним програмом за усвајање правних тековина Европске уније (у даљем тексту: НПАА), који представља вишегодишњи план усклађивања домаћих прописа са прописима ЕУ.

Избор мера и пројекција потребних буџетских средстава дефинисани су на основу меродавних закона који уређују ову област, анализе спровођења политике у претходном периоду 2018–2020. године, анализе стања и потреба корисника, а у складу са основним принципима ЗПП.

У конципирању НППР 2022-2024 поштовани су основни принципи пољопривредне политике и политике руралног развоја Републике Србије, постављени СПРР 2014-2024, и то: 1) Одрживост система производње хране - НППР 2022–2024 промовише: а) раст производње базиран на техничко-технолошком напретку, иновативним производима и услугама, као и на производњи хране у складу са високим здравственим, еколошким и етичким стандардима; б) одговорно управљање ресурсима, очување животне средине, уз посвећеност борби против климатских промена и умањењу њихових негативних ефеката; и в) унапређење квалитета живота у руралним срединама, ублажавање негативних демографских трендова и генерацијску обнову сектора, уз уважавање осетљивог положаја младих, жена и других осетљивих група; 2) Балансиран и инклузиван развој, базиран на уважавању различитости система производње и пољопривредних газдинстава произашлих из специфичних географских, природних, социо-економских и других карактеристика руралних подручја. Поштовање овог принципа допринеће равноправном третману свих учесника у производном ланцу који своју перспективу виде у пољопривреди и пратећим делатностима око ње. Посебна пажња биће посвећена поштовању специфичних потреба пољопривредних произвођача у ПОУРП, малим произвођачима са потенцијалом за даљи раст тржишне производње и младим пољопривредницима. У складу са тим, носиоцима политике на суб-националном нивоу омогућена је слобода избора мера подршке у складу са сопственим потребама, по узору на праксу Европске уније; 3) Перманентно реформисање институционалног оквира и унапређење капацитета институција и организација за ефикасно креирање, управљање, праћење и евалуацију политике руралног развоја. Неопходност реформисања институционалног оквира проистиче из потребе хармонизације различитих сегмената законодавства и организационе структуре МПШВ, у циљу стварања системског оквира спремног да ефикасно и транспарентно спроводи зацртане развојне циљеве и управља јавним средствима. Уз то, овај принцип односи се и на потребу прилагођавања европском моделу подршке руралном развоју, којем Србија као кандидат за чланство тежи; 4)

Кохерентност са другим политикама од утицаја на развој руралних подручја, конзистентност у погледу усаглашености са мерама подршке примењиваним од стране органа на нижим нивоима одлучивања и предвидивости у дугорочној перспективи, као и стабилност извора финансирања.

Изради НППР 2022-2024 приступило се на иницијативу МПШВ – СРР, у складу са Законом о пољопривреди и руралном развоју и Законом о планском систему Републике Србије, а имајући у виду да је истекао период важења за који је усвојен претходни национални програм руралног развоја¹.

НППР 2022–2024 године израђен је на основу предлога и закључака произашлих из широког консултативног процеса спроведеног током периода јун 2021. – март 2022. године на састанцима Радне групе за израду Националног програма руралног развоја за период 2022-2024. године, чији су чланови били представници МПШВ, релевантних института, асоцијација, удружења и осталих представника произвођача. Координацију активности на припреми овог документа спровео је СРР.

НППР 2022–2024 је тематски је подељен на једанаест целина, и то:

I. Увод;

II. Стратешки и правни оквир;

III. Преглед и анализа постојећег стања;

IV. SWOT анализа;

V. Оквир ЕУ политике руралног развоја за програмски период 2021–2027.

године;

VI. Приоритетни циљеви НППР 2022–2024 и анализа сценарија;

VII. Мере НППР 2022-2024;

VIII. Механизам за спровођење НППР 2022-2024 и начин извештавања;

IX. Процена финансијских средстава потребних за спровођење НППР 2022–

2024;

X. Акциони план

XI. Завршни део.

¹ Закључак о усвајању Националног програма руралног развоја од 2018. до 2020. године („Службени гласник РС”, број 60/18)

II. СТРАТЕШКИ И ПРАВНИ ОКВИР

1. Стратешки оквир

Дугорочни развојни циљеви за сектор пољопривреде и рурална подручја дефинисани су СПРР 2014–2024 као кровним секторским документом, и то: успостављање тржишне економије, повећање профитабилности пољопривреде Републике Србије и брига о развоју руралних области.

Стратешки оквир постављен је на начин да уважава основне принципе ЗПП, чиме је обезбеђен основ за ефикасно усклађивања националне политике са правним тековинама ЕУ у области пољопривреде и руралног развоја. СПРР 2014–2024 су дефинисани циљеви, приоритети и оквири политичких и институционалних реформи у области пољопривреде и руралног развоја, као и оквир буџетске подршке (укупно и по основним групама мера).

Операционализација дугорочних стратешких циљева постављених у СПРР 2014–2024 ближе је уређена програмским документима, и то: Националним програмом за пољопривреду, Националним програмом руралног развоја и ИПАРД програмом². Наведени програми садрже детаљне трогодишње планове и динамику реализације мера, као и основне активности у правцу прилагођавања националне пољопривредне политике и политике руралног развоја одговарајућим шемама подршке по узору на ЗПП.

Развојни циљеви у сектору пољопривреде и руралног развоја на субнационалном нивоу дефинисани су: Програмом развоја АП Војводине за период 2014–2020. године са Акционим планом за реализацију приоритета Програма развоја АП Војводине 2014–2020. године („Службени лист АПВ”, број 13/14), и стратегијама развоја ЈЛС. У циљу боље вертикалне координације политике у сектору, као и због ефикаснијег праћења реализованих буџетских трансфера, Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 10/13, 142/14, 103/15 и 101/16), прописано је да на годишње програме мера подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја, које доносе органи покрајинских и локалних власти, МПШВ даје претходну сагласност. На основу одредби правилника којим се уређује образац и садржина програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја и образац извештаја о спровођењу мера пољопривредне политике и политике руралног развоја ови програми морају садржати експлицитну везу са циљевима постављеним у националним програмима за пољопривреду и рурални развој.

НПАА представља детаљан, вишегодишњи план усклађивања домаћих прописа са прописима ЕУ. Три поглавља НПАА односе се директно на пољопривреду и производњу хране у целини. Поглавље 3.11. — Пољопривреда и рурални развој доноси план хармонизације законодавства у областима: уређења тржишта и директних плаћања, политике руралног развоја, финансирања ЗПП и питања успостављања и функционисања Агенције за плаћања, политике квалитета и органске пољопривреде³. У оквиру политике руралног развоја, краткорочни приоритети укључују израду новог националног програма руралног развоја, док остале активности укључују: успостављање недостајућег законодавног оквира, јачање административних капацитета, израду студија и анализа, перманентне информативне кампање и спровођење закона. НПАА наглашава да су мере руралног развоја само делимично усклађене са ЕУ правилима, пре свега по типу, али се разликују по критеријумима прихватљивости и интензитету подршке.

² Закључак о усвајању ИПАРД програма за Републику Србију за период 2014–2020. године („Службени гласник РС”, бр. 30/16, 84/17, 20/19, 55/19 и 38/21)

³ Поглавље 3.12. уређује област безбедности хране, ветеринарску и фитосанитарну политику, а Поглавље 3.13. даје план хармонизације у области рибарства.

2. Правни оквир

Циљеви пољопривредне политике и начин њиховог остваривања прописани су Законом о пољопривреди и руралном развоју. Сходно том закону пољопривредна политика и политика руралног развоја Републике Србије спроводе се реализацијом Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије, Националног програма за пољопривреду и Националног програма за рурални развој, као и ИПАРД програма.

Правни основ за доношење НППР 2022-2024 садржан је у члану 6. став 2. Закона о пољопривреди и руралном развоју којим је прописано да национални програм руралног развоја доноси Влада, на предлог МПШВ, све у складу са законом којим се уређује плански систем Републике Србије и члану 38. став 1. Закона о планском систему Републике Србије којим је прописано да документ јавних политика на републичком нивоу усваја Влада.

Чланом 6. став 1. Закона о пољопривреди и руралном развоју прописано је да Национални програм руралног развоја садржи мере и друге активности, као и очекиване резултате, облике, врсте намене и обим појединих мера подстицаја.

Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју уређују се врсте подстицаја, начин коришћења подстицаја, као и услови за остваривање права на подстицаје у пољопривреди и руралном развоју. Овај закон представља правни основ за доношење подзаконских аката којима се регулише спровођење сваке од мера пољопривредне политике и политике руралног развоја. У наредном периоду, овај закон ће бити основни пропис који ће се усклађивати са правним тековинама ЕУ, у области финансирања пољопривреде и руралног развоја. Сходно члану 34. овог закона подстицаји за мере руралног развоја обухватају подршку програмима који се односе на: 1) унапређење конкурентности; 2) очување и унапређење животне средине и природних ресурса; 3) диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима; 4) припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја; 5) унапређење система креирања и преноса знања.

У поступку остваривања права на ИПАРД подстицаје примењују се и одредбе Закона о потврђивању Оквирног споразума између Републике Србије и Европске комисије о правилима за спровођење финансијске помоћи Европске уније Републици Србији у оквиру инструмента за претприступну помоћ (ИПА II) („Службени гласник РС-Међународни уговори”, број 19/14), као и одредбе Секторског споразума између Владе Републике Србије и Европске комисије о механизмима примене финансијске помоћи Европске уније Републици Србији у оквиру инструмента за претприступну помоћ у области подршке пољопривреди и руралном развоју (ИПАРД), који произлази из Оквирног споразума.

Финансијски оквири и буџетски трансфери пољопривреди и руралном развоју регулисани су посебним сетом прописа. Средства намењена за реализацију мера пољопривредне политике и политике руралног развоја на националном нивоу утврђена су законом којим се уређује буџет Републике Србије, у оквиру буџетских средстава расподељених МПШВ, са управама у саставу. Закон којим се уређује буџет Републике Србије прописује начин расподеле буџетских средстава за подстицаје у пољопривреди и руралном развоју према врсти подстицаја (програмским активностима/пројектима) за календарску годину, док се уредбом о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју, коју Влада доноси за сваку календарску годину, прописује обим средстава, врсте и максимални износи по врсти подстицаја.

III. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

1. Значај и структурне карактеристике пољопривредног сектора

Пољопривреда је један од ослонаца српске економије. Сектор пољопривреде, шумарства и рибарства (А) формира око 7,5% бруто додате вредности (БДВ) и запошљава око 15% радне снаге, доприносећи заједно са прехранбеном индустријом (Ц10), индустријом пића (Ц11) и индустријом дуванских производа, укупном извозу са око 19% (ТАБЕЛА 1).

ТАБЕЛА 1. Значај пољопривредно-прехранбеног сектора у основним структурним показатељима

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Бруто додата вредност у текућим ценама (мил. РСД)						
А — Пољопривреда, шумарство и рибарство	289.704	308.422	286.315	321.765	322.560	354.930
Учешће у БДВ (%)						
А — Пољопривреда, шумарство и рибарство	8,1	8,2	7,2	7,7	7,2	7,8
Запосленост						
Број запосених — А (000 лица)	497,8	506,1	481,1	451,0	452,7	421,4
Учешће у укупној запослености — А (%)	19,5	18,6	17,2	15,9	15,6	14,6
Спољнотрговинска размена пољопривредно-прехранбених производа						
Извоз (мил. EUR)	2.605	2.922	2.823	2.854	3.238	3.635
% укупног извоза	21,6	21,8	18,8	17,5	18,5	21,3
Увоз (мил. EUR)	1.489	1.362	1.617	1.714	1.872	2.023
% укупног увоза	9,1	7,8	8,3	7,8	7,8	8,8
Салдо (мил. EUR)	1.117	1.560	1.206	1.140	1.366	1.612

Извор: РЗС

Удео пољопривреде у БДВ је после неколико година смањења у 2020. години значајно порастао, што говори о релативно већој отпорности сектора пољопривреде у условима глобалне пандемије у односу на друге сегменте националне економије.

Број запослених у пољопривреди и њихов удео у укупној запослености опадају. У периоду од 2015. до 2020. године број запослених у пољопривреди је опао за 15,3%, а удео у укупном броју запослених за око 5 процентних поена. Овај тренд је последица више фактора, укључујући неповољне демографске трендове у руралним срединама, продужетак периода редовног школовања, миграције, али и раст понуде радних места у другим секторима.

Пољопривредно-прехранбени сектор оставрује позитиван спољнотрговински салдо, значајно доприносећи уравнотежењу укупног спољнотрговинског биланса. Спољнотрговински салдо сектора је у 2020. години достигао 1,612 милијарди евра, што је рекордна остварена вредност.

Пољопривредни производња

Површина коришћеног пољопривредног земљишта у Републици Србији износи 3,5 милиона хектара, од чега највећи део (74,3%) чине оранице и баште. Током последњих година промене у начину коришћења земљишта огледале су се у расту удела површина под воћњацима и пашњацима, и смањењу површина винограда и ливада.

ТАБЕЛА 2. Пољопривредно земљиште по категоријама коришћења

	2020		Индекси 2020/2015	Индекси 2020/ Ø2015–2019
	000 ha	%		
Коришћено пољопривредно земљиште, укупно	3.504	100,0	100,7	101,0
Оранице и баште	2.604	74,3	100,5	100,6
од којих угари и необрађено земљиште	9,0		50,0	66,5
Земљиште под сталним засадима	207	5,9	103,5	101,3
воћњаци	185	5,3	105,1	102,0
виногради	20	0,6	90,9	93,1
Стални травњаци	671	19,1	100,1	102,6
ливаде	340	9,7	92,1	98,2
пашњаци	331	9,4	103,1	104,7

Извор: РЗС

Број стоке свих врста и категорија у 2020. години је нижи у односу на 2015. годину. Изузетак је број кошница, који динамично расте. Смањење је нарочито изражено у броју живине и свиња, док је број говеда у 2016. години по први пут опао на мање од 900 хиљада грла. Највећи утицај на пад броја стоке протеклих година имала је нестабилност откупних цена и цена сточне хране, а када је реч о свињарству и немогућност пласмана на већину околних тржишта услед присуства афричке куге.

ТАБЕЛА 3. Број грла стоке (у 000)

	2020	Индекс 2020/15	Индекс 2020/ Ø2015–2019
Говеда (укупно)	886	96,7	98,8
од којих краве	429	94,3	97,6
од којих музне краве	417	97,0	97,8
Свиње (укупно)	2.983	90,8	100,1
од којих крмаче	346	97,7	98,7
Овце	1.685	94,2	99,0
од којих приплодне овце	1.178	91,5	94,0
Козе	202	99,5	103,8
Живина (укупно)	15.249	87,4	92,9
од којих коке носиље	8.207	71,1	87,0
Кошнице	980	123,7	113,3

Извор: РЗС

Индекси пољопривредне производње указују на раст укупне бруто додате вредности пољопривреде у периоду 2015–2019. (14,3%), са израженим варирањима у биљној производњи у годинама обележеним временским неприликама (ТАБЕЛА 4).

У периоду 2015–2019. године структура производње пољопривредних добара и услуга остала је релативно стабилна, са просечним уделом производње пољопривредних производа у износу од 97,5% и пољопривредних услуга од 2,5%. Структура производње пољопривредних добара и услуга је без обзира на богате и разноврсне земљишне ресурсе изразито асиметрична, са високим и растућим уделом биљне производње које је у 2019. години достигло 67,7%. Просечно учешће аупута сточарства у укупној производњи пољопривредних добара и услуга износило је 30,1%.

Жита традиционално формирају око четвртине вредности аупута, а индустријско биље око 10%. Код осталих група производа приметне су осцилације, и то: пад удела воћа, поврћа и хортикултурних производа, као и млека, док је најизразитија промена приметна у производњи вина, чији је удео порастао са 4,3% у 2015. години на 8% у 2019. години.

ТАБЕЛА 4. Индекси и структура пољопривредне производње

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Индекси пољопривредне производње (2015=100%)						
Пољопривредна производња бруто	100	111,6	94,3	109,5	111,1	114,3
Биљна производња	100	119,5	91,4	114,7	116,9	122,3
Сточарство	100	98,3	99,8	101,1	102,0	101,7
Структура производње пољопривредних добара и услуга (%)						
Биљна производња	65,8	71,1	65,7	67,6	68,5	...
Стока	20,8	17,7	22,2	19,4	20,2	...
Производња производа сточарства	10,9	8,7	9,6	10,5	8,8	...
Пољопривредне услуге	2,6	2,5	2,5	2,5	2,5	...

Извор: РЗС

Просечни приноси основних пољопривредних производа осцилирају, са нешто израженијим смањењем приноса поврћа, малине и грожђа. У сточарској производњи до пада је дошло у приносима овчијег млека, док принос крављег млека по музном грлу расте.

ТАБЕЛА 5. Просечни приноси основних пољопривредних производа

	2020	Индекс 2020/2015	Индекс 2020/Ø2015–2019
Пшеница (t/ha)	4,9	119,5	111,1
Кукуруз (t/ha)	7,9	146,3	123,4
Шећерна репа (t/ha)	53,9	104,1	105,5
Сунцокрет (t/ha)	2,9	111,5	99,4
Соја (t/ha)	3,2	128,0	111,8
Кромпир (t/ha)	22,4	145,5	129,7
Парадајз (t/ha)	14,1	84,9	90,8
Паприка (свежа) (t/ha)	10,7	96,4	90,9
Јабукe (t/ha)	18,6	106,3	108,7
Вишње (t/ha)	8,5	128,8	144,4
Шљиве (t/ha)	8	166,7	135,6
Малине (t/ha)	4,9	81,7	89,4
Грожђе-укупно (t/ha)	8	98,8	106,0
Кравље млеко (литара по музној крави)	3.544	102,2	100,9
Овчије млеко (литара по овци)	283	80,4	88,0
Јаја (комада по носилји)	200	99	99,4

Извор: РЗС

У посматраном периоду забележен је раст продуктивности изражен односом БДВ по годишњој јединици рада (ГЈР). Вредност овог показатеља порасла је за 14,6% у периоду 2015–2019. године, при чему је утицај промена у ангажованој радној снази занемарљив.

ТАБЕЛА 6. Продуктивност радне снаге, 2015–2019. године

	2015	2016	2017	2018	2019
Продуктивност (EUR/ГЈР)	3.716,0	3.879,5	3.654,2	4.213,1	4.238,6

Извор: Републички завод за статистику

Спољна трговина

Спољнотрговински суфицит пољопривредно-прехранбеног сектора бележи тренд раста и у 2020. години је достигао рекордну вредност од 1.612 милиона EUR, пре свега захваљујући расту цена кукуруза на светским берзама. Ипак, стопа покривености увоза извозом у последњим посматраним годинама је смањена са приближно 2,1% у 2016. години на око 1,8% у 2020. години (ТАБЕЛА 1). Поред тога, јединична вредност увоза расте, достижући око 1,4 EUR/kg, док јединична вредност извоза опада (0,46 EUR/kg).

Водеће групе производа у структури извоза (по тарифним главама) су житарице (10), воће (8), дуван и производи замене дувана (24) и пића, алкохоли и сирће (22), које традиционално формирају око 60% вредности извоза пољопривредно-прехранбеног сектора.

Највећи суфицит Србија бележи у трговини житима (664,9 мил. EUR у 2020. години), затим у трговини воћем (381,2 мил. EUR), дуваном и дуванским производима (180 мил. EUR), као и животињским и биљним мастима и уљем (132,7 мил. EUR). Највећи дефицит традиционално се бележи у трговини производима који се не производе у земљи (кафа, чај и зачини), али је последњих година нарастао и удео јестивих месних и других кланичних производа (70,6 мил. EUR у 2020. години), какаоа и производа од какаоа (58,1 мил. EUR), као и месних прерађевина (37,3 мил. EUR).

Посматрано по појединим производима, и током 2020. године водећи производ у извозу био је меркантилни кукуруз, чија је вредност извоза у 2020. години за 11,9% већа од остварене вредности извоза у 2019. години, односно за 53,7 мил. EUR у апсолутном износу. На другом месту налазе се смрзнуте малине, чија је вредност извоза у 2020. години била за 23,6% већа у односу на претходну, 2019. годину.

У структури спољнотрговинске размене значајно су заступљенији примарни пољопривредни производи, чији је просечан удео у извозу у периоду 2015–2020. године износио 73%, а у увозу 64%. Ипак, вредност извоза прерађених производа расте, а њихов удео у структури извоза се протеклих година повећао за око 4 процентна поена.

ТАБЕЛА 7. Структура извоза према групама производа, 2015–2020. године (%)

		2016	2017	2018	2019	2020
Увоз	Прерађени производи	28,8	27,8	32,0	33,0	34,0
	Риба	5,1	5,0	5,0	5,0	4,4
	Примарни производи	66,1	67,2	63	62	61,7
Извоз	Прерађени производи	23,9	24,7	27,0	27,0	27,2
	Риба	0,3	0,5	1,0	0,0	0,4
	Примарни производи	75,8	74,8	72,0	72,0	72,5

Извор: РЗС

Посматрано према појединим тржиштима, најзначајнији спољнотрговински партнер је ЕУ, на чије тржиште је у периоду 2016–2020. године пласирано 48% укупног извоза пољопривредно-прехранбених производа. Извоз на ово тржиште, посебно примарних производа, значајно је порастао у 2020. години, делимично и услед рекомпозиције глобалног ланца снабдевања изазване пандемијом. Иза ЕУ следе земље ЦЕФТЕ (29%), и остале земље (23%). Структуром увоза такође доминирају земље ЕУ (64%), земље ЦЕФТЕ су заступљене са скромних 10%, док удео увоза из осталих земаља чини 26%. Све наведено указује на значајну конкурентност Србије на регионалном, али и другим тржиштима, при чему се конкурентност на другим тржиштима базира махом на извозу примарних пољопривредних производа, ниске додате вредности, позиционирајући тако земљу у ред земаља снабдевача сировинама.

Структурне карактеристике пољопривредних газдинстава

Број пољопривредних газдинстава у Републици Србији је у периоду 2012–2018. године опао, а њихова просечна величина је повећана. Према подацима Анкете о структури пољопривредних газдинстава, у Републици Србији је 2018. године било 564.541 пољопривредних газдинстава, што је за 10,6% мање у односу на 2012. годину. Пад броја газдинстава је забележен у свим регионима. Највећи пад броја породичних газдинстава догодио се у Региону Војводине (13,7%) и Региону Источне и Јужне Србије (12,1%). Овај пад броја газдинстава био је праћен растом просечне величине газдинства, која се повећала на 6,2 ha/газдинство (раст од 18,1%).

ТАБЕЛА 8. Основна структурна обележја пољопривредних газдинстава

2018					Индекс 2018/2012 (%)	
Према површини КПЗ	Газдинства	%	КПЗ (ha)	%	Газдинства	КПЗ (ha)
≤ 0.5	44.678	7,9	9.167	0,3	62,3	85,8
> 0.5 ≤ 1	72.483	12,8	54.801	1,6	68,2	73,5
> 1 ≤ 3	188.615	33,4	358.709	10,3	89,9	93,3
> 3 ≤ 5	100.301	17,8	390.397	11,2	99,3	100,0
> 5 ≤ 8	71.639	12,7	450.259	13,0	79,4	72,7
> 8 ≤ 10	23.892	4,2	212.939	6,1		
> 10	62.933	11,1	1.999.622	57,5	120,3	102,1
Укупно	564.541	100,0	3.475.894	100,0	89,4	101,1
Према броју УГС	Газдинства	%	УГС	%	Газдинства	УГС
0 LSU	129.489	—	0	0,0	91,1	0,0
> 0 ≤ 1	146.004	33,6	79.586	4,1	104,9	106,0
> 1 ≤ 3	155.515	35,7	279.887	14,5	80,9	81,0
> 3 ≤ 5	54.793	12,6	212.558	11,0	75,1	75,8
> 5 ≤ 10	47.026	10,8	326.340	16,9	82,8	84,1
> 10 ≤ 20	21.130	4,9	287.596	14,9	106,6	108,1
> 20 ≤ 30	5.047	1,2	122.381	6,3	121,3	122,7
> 30 ≤ 50	3.201	0,7	121.644	6,3	132,1	133,2
> 50	2.336	0,5	503.848	26,1	127,7	106,4
Укупно	435.052	100,0	1.933.840	100,0	88,9	95,7
Према економској величини (Стандардни аутпут — СА)	Газдинства	%	СА (1000 EUR)	%	Газдинства	СА
<2.000 EUR	156.180	27,7	200.000	3,7	53,9	70,4
2.000—<4.000 EUR	132.768	23,5	433.000	8,1	94,2	106,8
4.000—<8.000 EUR	130.180	23,1	815.000	15,3	115,5	128,7
8.000—<15.000 EUR	83.141	14,7	977.000	18,3	159,3	175,9
15.000—<25.000 EUR	34.983	6,2	720.000	13,5	193,1	209,4
25.000—<50.000 EUR	18.881	3,3	693.000	13,0	168,7	180,2
≥50.000 EUR	8.408	1,5	1.501.000	28,1	125,3	132,7
Укупно	564.541	100,0	5.339.000	100,0	89,4	142,8

Извор: РЗС

Смањење броја газдинстава посебно је изражено у категорији газдинстава најмање и највеће величине. Изузимајући релативно стабилан број газдинстава величине 2–5 ha, као и површина које она обрађују, у свим другим категоријама дошло је до значајних промена које начелно указују на тренд концентрације броја газдинстава и површина које они обрађују у категоријама газдинстава средње величине (10–50 ha).

Удео газдинстава са мешовитом производњом је висок, док су регионалне разлике у преовлађујућим типовима производње, али и врсти и степену специјализације, последица регионалне разноврсности ресурса. Посматрано по типу производње, доминирају газдинства са мешовитом биљном и сточарском производњом (30,4%), а иза њих следе газдинства са преовлађујућим типовима биљне производње (газдинства специјализована за ратарство са 22,3% и мешовита газдинства са биљном производњом са 15,6%). Удео газдинстава специјализованих за вишегодишње засаде (винова лоза и воће) износи 11,8%, док је удео газдинстава са специјализованом и/или претежно сточарском производњом значајно мањи.

Висок удео газдинстава мале до средње величине, са претежно мешовитом производњом, резултирао је да у структури газдинстава према економској величини, више од половине (51,2%) чине газдинства у категоријама до 4.000 евра стандардног аутпута (СА). Оваква слика указује да је економска одрживост газдинстава, али и руралних средина генерално, на највећем делу територије Србије снажно везана за приходе које чланови газдинстава остварују изван пољопривреде. Релативно ниски приходи из пољопривреде које остварује највећи број газдинстава (преко 50% укупног броја газдинстава у Региону Шумадије и Западне Србије и Региону Источне и Јужне Србије има

приходе испод 8.000 евра), указују да други извори прихода играју важну улогу у стратегији опстанка домаћинства и (евентуално) његовог развоја.

И поред смањења броја газдинстава и лица ангажованих на пољопривредним пословима (са 1.442.628 у 2012. години на 1.336.940 у 2018. години), укупан обим рада изражен у еквиваленту пуне запослености (бројем ГРЈ) остао је непромењен (645.733). Овај податак указује на пораст степена искоришћености постојеће радне снаге на газдинствима и може се тумачити као индикатор смањења прикривене незапослености. Ова тенденција је посебно видљива на газдинствима у Региону Шумадије и Западне Србије, где су промене у производној структури (веће учешће радно интензивних линија производње), довеле до веће искоришћености постојећег фонда рада на газдинствима.

ТАБЕЛА 9. Основне структурне карактеристике носилаца газдинстава и радне снаге

Газдинстава према старости носιοца	Газдинства	%
<35 г.	17.384	3,1
35–<45 г.	48.878	8,7
45–<55 г.	99.742	17,7
55–<65 г.	156.219	27,8
>= 65 г.	240.671	42,8
Укупно	562.895	100,0
Радна снага на газдинству	Број	%
Лица	1.336.940	100,0
Од чега породична радна снага	1.317.330	98,5
Годишње радне јединице (ГРЈ)	645.733	100,0
Од чега породична радна снага	591.770	91,6
ГРЈ/ПГ	1,14	
ГРЈ/КПЗ	0,19	
ГРЈ/УГС	0,33	

Извор: РЗС

Највећи део запослених у пољопривреди Србије (57,5%) чине чланови породице носιοца газдинства и сами носιοци (42,4%). Већину ове породичне радне снаге на газдинствима чине жене (59,3%). Удео жена у укупној радној снази је већи код мањих газдинстава, па тако оне чине 64% породичне радне снаге на веома малим газдинствима (мање од 1 ha КПЗ), а 55% на газдинствима која поседују између 10 и 50 ha КПЗ. У 2018. години породична газдинства запошљавала су изразито мали број особа као стално запослене на газдинству (1.263 лица).

Међу носιοцима породичних газдинстава жене чине 19,4%, што је знатно ниже од њиховог учешћа у укупној радној снази на газдинству од 42,3% и указује на неравноправни приступ положају који је повезан са већом моћи и одговорности на газдинству. У односу на 2012. годину, учешће жена међу носιοцима газдинстава је повећано, и то у свим регионима.

Управници пољопривредних газдинстава у Србији су претежно старија лица, а све је више газдинстава чији су менаџери у најстаријој старосној категорији. Готово 40% управника газдинстава је старо 65 година и више. Старосне структуре жена и мушкараца менаџера се значајно разликују. Међу женама које обављају функцију управника газдинства више од половине је старо 65 и више година. Слика је нешто повољнија у Војводини у односу на друге регионе, али је пораст удела менаџера најстарије старосне групе управо у овом региону највише изражен. Удео млађих особа међу управницима газдинстава расте са повећањем величине газдинстава, а удео старијих опада. Ипак, промене у односу на 2012. годину су обесхрабрујуће, и указују да удео газдинстава са млађим менаџерима опада у свим категоријама газдинстава према величини КПЗ. Пољопривредно образовање управника газдинстава је скромно. Више од половине управника (54%) има пољопривредно искуство искључиво стечено праксом, 38% је завршило средњу школу у области која није повезана са пољопривредом, 3% је

завршило средњу пољопривредну школу, 1% пољопривредну вишу школу или факултет, 4% је завршило другу вишу школу или факултет, а 7% је похађало курсеве о пољопривреди. Повољнију образовну структуру имају менаџери газдинстава највеће величине, што је последица повољније старосне структуре, али и чињенице да је међу газдинствима веће величине висок удео газдинстава правних лица и предузетника, која ангажују професионалне менаџере.⁴

Од укупног броја газдинства, 12,3% газдинстава обавља и друге активности у вези са газдинством, а њихов број се од 2012. године смањило за 11,3%. Највећи број газдинстава је у Региону Шумадије и Западне Србије (64,3%, од укупног броја), где се скоро свако пето газдинство бави неким видом додатне активности, док је у Региону Војводине таквих газдинстава најмање (3,7%). Прерада млека је најзаступљенија диверзификована активност на пољопривредним газдинствима, којом се бави 53,8% газдинстава са диверзификованим активностима, иза чега следи прерада воћа и поврћа (45,8%) и прерада меса (11,0%). Заступљеност појединих додатних активности варира по регионима, са видно већим учешћем свих видова диверзификације на газдинствима у Шумадији и Региону Источне и Јужне Србије у односу на остала два региона.

Значај прихода од диверзификованих активности за највећи део газдинстава је скроман. Приходи од диверзификованих активности чине мање од 10% укупних прихода за чак 39,6% газдинстава. На другој страни, за само 11,0% газдинстава са другим профитабилним активностима (ДПА), приход од ових активности чини више од половине укупног прихода. У односу на 2012. годину, приметан је раст удела газдинстава којима приход од ДПА чини преко 51% прихода (са 8,8% на 11,0%), што се начелно може сматрати позитивним трендом у економском оснаживању и расту ових видова породичних бизниса.

Тржишни ланац

Дуална структура није карактеристика само пољопривредних газдинстава, већ и свих сегмента у ланцу производње хране. У тржишном ланцу појављује се велики број малих до врло малих учесника, док паралелно са њима послује мањи број средњих и великих компанија.

Велики део газдинстава искључен је из комерцијално оријентисаног производног ланца због малих вишкова и неуједначеног квалитета сировина које испоручују. За већину малих газдинстава директна продаја је најважнији тржишни канал за пласман њихових производа. Које врсте директне продаје ће газдинство одабрати (продаја на зеленим пијацама, улични штандови, продаја на кућном прагу и сл.), у великој мери зависи од расположиве радне снаге. Директна продаја на зеленим пијацама најчешћи је продајни канал за већину малих и средњих произвођача. Укупан промет пољопривредно-прехранбених производа на зеленим пијацама чини око 20% укупне вредности продаје и куповине пољопривредних производа. Међу производима који се продају на пијацама најзаступљеније је поврће (31%), затим воће (19%), млеко и млечни производи (16%) и живина и јаја (14%). Преосталих 20% чине други производи, укључујући цвеће, расад, рибу и тестенине. Трансакциони трошкови продаје на пијацама често су превисоки за мале произвођаче, будући да укључују и трошкове издавања потврде о упису у РПГ, закуп штанда по неколико месеци унапред, дневне трошкове за стављање робе на штанд, трошкове транспорта и сл.

Већа, комерцијално оријентисана газдинства укључена су у добро структуриране тржишне ланце, посебно ако су њихови производи у извозно оријентисаним секторима или уколико је реч о берзанским производима. За извозно оријентисане производе (попут житарица и уљарица) тржишни ланци су прилично једноставни — већину производње произвођачи пласирају организаторима производње и/или

⁴ Извор: РЗС

прерађивачима, концентрисаним у неколико великих трговинских кућа и/или извозника. Комерцијално оријентисани произвођачи воћа и поврћа продају своје производе директно у трговачке ланце или путем организатора производње прерађивачима или извозницима. У индустрији меса постоји сложена мрежа компанија које се баве трговином на велико. Ове компаније продају трговцима на мало (малим малопродајама и месарама) и прерађивачима. Тржишни ланац у сектору млека варира у зависности од величине стада и количине млека. Велике млекаре имају уговорене добављаче и откупљују млеко на основу параметара као што су млечна маст, протеини и број соматских ћелија, док мале млекаре послују локално и плаћају откупну цену млека зависно само од количине млечне масти.

На тржишту пољопривредних производа послује велики број посредника. Њихова улога и економска моћ варирају зависно од ланца вредности и региона. Унапређење законског оквира, заједно са приливом финансијског капитала у овом сегменту ланца вредности допринели су консолидацији домаћег откупног тржишта и ширењу на нова извозна тржишта. Због јаке конкуренције међу организаторима производње, уговарање производње са пољопривредницима је постало редовна пракса.

У прилог снажно израженој поларизацији учесника у ланцу вредности, говоре и подаци УЗВ, који указују да од укупног броја регистрованих млекара (230), више од половине (124) има инсталиране прерађивачке капацитете до 10.000 литара и прерађује око 10% укупног млека за прераду. Са друге стране, 10 највећих млекара прерађује 65% откупљеног млека. Ситуација је другачија у сектору воћа, где концентрација прераде није у толикој мери изражена, захваљујући великој конкуренцији и већем броју учесника средње величине.

У сектору прераде жита и индустријског биља недостају складишни објекти, чији су капацитети недовољни за прихват сировина из домаће производње. Осим недостатка капацитета, проблем представља просторна дистрибуција, ниска енергетска ефикасност и технологија, што доводи до виских трошкова транспорта, губитака и високих трошкова чувања.

У сектору прераде меса регистрован је велики број кланица и прерађивача меса (361 за црвена меса и 78 за бела меса). Степен искоришћености ових капацитета је низак, као и степен специјализације. Од укупног броја регистрованих погона у индустрији меса, само 18 има дозволу извоза на ЕУ тржиште. Модернизација ових погона, као и погона за прераду млека, у погледу ветеринарских, здравствених и стандарда заштите животне средине је од виталног значаја.

У 2020. години, у Винарски регистар уписано је 417 произвођача вина који су претежно малог производног капацитета односно око 49% има годишњи максимални капацитет производње вина до 20.000 литара, док је 19 % у распону од преко 20.000 до 40.000 литара што и даље представља недовољно велике капацитете за конкурентну производњу вина. Само 3,5 % од укупног броја регистрованих винарија има годишњи максимални капацитет производње вина преко 1.000.000 литара.

Трансфер знања

ПССС организована је кроз мрежу од 34 саветодавне службе, са више од 250 саветодаваца. Активности ПССС укључују обуке, посете газдинствима, радионице, зимске школе, промоцију мера подршке МПШВ, организацију дана поља и сл. Осим тога, ове службе прикупљају улазне податке за систем тржишних информација МПШВ и мрежу рачуноводствених података пољопривредних газдинстава. Ипак, приоритет се даје информисању и образовању произвођача, а посебно праћењу „одабраних” пољопривредних газдинстава, на којима се прате и анализирају ефекти иновативних пракси.

Потребе пољопривредника за саветодавним услугама зависе од сектора, региона и величине газдинстава. Велика, комерцијално оријентисана газдинства и компаније се углавном ослањају на директне везе са добављачима и увозницима инпута

и/или на модерну страну технологију, што дистрибутере чини важним учесницима у трансферу знања.

У систем трансфера знања и информација осим ПССС, укључени су и појединци, институти и приватне домаће и стране компаније, чије услуге користе велика, тржишно оријентисана пољопривредна газдинства. Последњих година видљив је напредак у диверзификацији саветодавних услуга доступних пољопривредницима, захваљујући појави start-up компанија које пружају различите врсте ИТ услуга како примарним произвођачима, тако и у погледу логистичке подршке другим учесницима у тржишном ланцу. НПАА наглашава потребу јачања капацитета ПССС, који у овом моменту нису у стању да задовоље потребе везане за трансфер знања у домену климатских промена, агроеколошких мера и сл.

2. Сектор шумарства

Од укупне површине територије Републике Србије (без територије АП Косово и Метохија) шуме захватају 2.254.000 ha, односно 29,1% територије. Од укупне површине под шумама у Србији, у приватном власништву налази се 1.058.400 ha (47%) док се у државном власништву налази 1.194.000 ha (53%). Државним шумама газдују јавна предузећа основана за послове газдовања шумама (ЈП „Србијашуме” и ЈП „Војводинашуме”), јавна предузећа националних паркова (Ђедап, Тара, Копаоник и Фрушка гора), као и други корисници. Газдовање шумама сопственика јесте обавеза њихових власника уз стручно-техничку и саветодавну подршку јавних предузећа, док шумама већих сопственика шума (нпр. Српска православна црква) газдују привредна друштва основана од стране појединих Епархија или приватне компаније основане за газдовање шумама.

Све шуме у Републици Србији, на основу степена мешовитости, сврстане су у пет категорија. Доминантна категорија шума су чисте састојине лишћара (59%), затим следе мешовите састојине лишћара (29,3%), чисте састојине четинара (8,7%), мешовите састојине лишћара и четинара (2,4%) и мешовите састојине четинара чији је удео скроман и износи 0,6% у укупној обраслој површини. Према Националној инвентури шума Републике Србије регистровано је 49 врста дрвећа, уз доминацију лишћарских врста (40) у односу на четинарске (9).

Свеукупно, стање државних шума може се окарактерисати као задовољавајуће, чему у прилог говори и чињеница да је просечна запремина у тим шумама 196 m³/ha, а текући запремински прираст 4,7 m³/ha. Главни проблеми у газдовању шумама односе се на шуме у приватном власништву, које карактерише уситњеност парцела као и нерешена имовинска питања.

Стање катастра шума и шумског земљишта карактеришу бројни недостаци, као што су: непотпуни записи стварног стања катастра непокретности, застарели записи о променама у катастру непокретности и коришћењу земљишта и необележене границе између парцела у власништву различитих власника.

Главни проблеми сектора укључују и следеће:

1) Бесправна сеча - врши се углавном од стране локалног становништва, а то дрво се претежно користи за личну потрошњу због близине шуме. Подаци прикупљени у оквиру ФАО пројекта „Дрвна енергија за одрживи рурални развој у Србији” показали су да је било нерегистровано 3,85 милиона m³ дрвног горива, од чега око 2,76 милиона m³ долази са „сивог тржишта”, тј. из приватних шума. Процењује се да се 1,2 милиона српских домаћинстава, посебно у сиромашним руралним областима, ослања на огревно дрво за задовољење својих енергетских потреба. Тренутно, потражња премашује потенцијалну понуду из расположивих шумских ресурса;

2) Шумски пожари - шумски пожари сваке године наносе значајне штете. У 2020. години било је 26 шумских пожара који су захватили 1.417,43 ha шума и шумског земљишта. Пожари су генерално узроковани неприкладном пољопривредном праксом и људским фактором (туристи, ненамерно узроковање). Будући да је инфраструктура недовољно и неравномерно развијена, укључујући и шумске путеве, управљање и контрола шумских пожара су отежани;

3) Шеме подстицаја за промоцију одрживог газдовања шумама су недовољне. Подстицајни механизми за власнике приватних шума и удружења приватних сопственика шума доступни су кроз бесповратна средства за изградњу шумских путева и бесплатан садни материјал. Не постоје фискални подстицаји нити приступ услугама ширења шума за промоцију одрживог управљања шумама. Што се тиче сертификационих шема, у овом тренутку су сертифициране државне шуме којима газдују ЈП „Србијашуме” и ЈП „Војводинашуме”;

4) Посебно се истичу проблеми газдовања у шумама малих сопственика шума, а које карактерише лоше стање и уситњеност поседа, нерешени својински односи, незаконита и неевидентирана сеча, застарела механизација, велико учешће ручног и анималног рада, неорганизованост власника, ниска продуктивност, али и појава „нових” власника са већим поседима (црква, задруге, велики поседници).

Пољопривреда има и позитивне и негативне утицаје на шуме. С једне стране, током протеклих деценија шуме су се природно обнављале на напуштеном пољопривредном земљишту, док је са друге стране у појединим деловима Републике Србије присутна супротна тенденција. Такође, сагоревање пољопривредног отпада чест је узрок шумских пожара. Коначно, притисак на шуме из грађевинског сектора је постао велики, због великих инфраструктурних радова. Процењује се да ће тренд претварања шумског у грађевинско земљиште расти.

Стратегија развоја шумарства Републике Србије („Службени гласник РС”, број 59/06) донета је 2006. године, а у припреми је и програм којим се уређује развој шумарства Републике Србије.

3. Животна средина и климатске промене

Земљиште

Територија Србије простире се на површини од 88.361 km², од чега низија (до 200 метара надморске висине) заузима око 37%, док високо планинско подручје (изнад 1000 метара надморске висине), покрива 11%. Равница и благо нагнути терен (са нагибом између 0 и 10%), чине око једне трећине земљишта, док стрме и врло стрме површине (нагиб изнад 30%), заузимају преко 40%. Процењује се да око 60% пољопривредног земљишта чини земљиште I до IV класе, док је остало земљиште IV до VIII класе и због ниског квалитета није погодно за исплативу пољопривредну производњу.

Одрживо коришћење пољопривредног земљишта и управљање земљишњим ресурсима суочени су са низом изазова, који укључују: пад садржаја органске материје (услед смањења броја стоке), збијање тла, заслањивање, закисељавање, загађење и ерозија. Процењује се да је ерозијом погођено око 80% пољопривредних површина. У централним и брдско-планинским регионима доминира водена ерозија, а на северу ерозија ветром, која погађа приближно 85% пољопривредног земљишта са годишњим губитком од преко 0,9 тона тла по хектару.

На квалитет тла утиче и неконтролисано и неадекватно одлагање отпада и загађење које потиче из индустријских постројења. Анализама из 2017. године идентификовано је око 709 потенцијално загађених и загађених локација. Највећи број регистрованих извора локалног загађења тла односи се на одлагање комуналног отпада и индустријске и комерцијалне активности. Савремене праксе управљања стајским

Ћубривом ретко се примењују, 95% пољопривредних газдинстава држи гомиле стајског ѳубрива на отвореним просторима, без икакве заштите од цурења у површинске воде или подземне воде. Поред тога, стајско ѳубриво користи се на 12% коришћеног пољопривредног земљишта, док се 21% пољопривредне површине не ѳубри (Попис пољопривреде, 2012. године). Анализе 5.200 узорака тла у централној Србији указују на низак ниво присуства пестицида у испитиваним узорцима, односно да не постоји контаминација тла остацима пестицида.

Приближно 50% пољопривредног земљишта погођено је неадекватном дренажом. Системима за одводњавање у 2017. години било је покривено 1,9 милиона ха, што представља 55% коришћеног пољопривредног земљишта. Дренажни канали и припадајуће структуре погођени су замуљивањем, закоровљавањем, док су неке пумпне станице неактивне. У основи, цео систем је неефикасан и нефункционалан због лошег одржавања, кварова и проблема у оперативном управљању. Системи за наводњавање изграђени су на површини од око 150.000 ха, али нису у функцији у пуном капацитету. Према подацима Анкете о структури газдинстава 2018. године 186.231 газдинстава наводњавало је 159.587 ха (4,5% укупне површине КПЗ). Осим што су наводњаване површине мале, проблем је и одсуство контроле над квалитетом воде која се користи за наводњавање.

Агро-биодиверзитет

Иако покрива око 1,5% европске територије, Србија има разнолик пејзаж и богате екосистеме са заштићеним подручјима. У Републици Србији је различитим нивоима заштите обухваћено укупно 678.237 ха (7,7 % територије) у оквиру 473 подручја. Подручја чија је заштита значајна на међународном нивоу такође су идентификована у Србији, укључујући једанаест Рамсарских локалитета која покривају укупну површину од 130.444 ха (1,7% територије). Ова подручја су заштићена у складу са законом којим се уређује заштита природе и чине део еколошке мреже. Међутим, нису сва међународно важна подручја у потпуности заштићена националним законодавством, што њихов статус заштите чини прилично рањивим.

Процењује се да флора Србије садржи око 4.000 врста од укупно 11.000 биљних врста у Европи. Домаће институције чувају око 15.000 узорака гајених биљака у облику семена и око 3.500 узорака воћака и винове лозе. Националне ex-situ колекције биљних генетичких ресурса, којима управља банка биљних гена, чине укупно 4.300 узорака, док у природи постоји приближно 1.000 дивљих сродника гајених биљака in-situ. Поред тога, званично је регистровано преко 400 познатих врста лековитих биљака, од чега је 150 врста законски заштићено од употребе и транспорта. Како постоји око 1.800 медоносних биљака за употребу у пољопривреди, постоји велики потенцијал за развој станишта за опрашиваче.

Што се тиче животињских генетичких ресурса, у Републици Србији постоји више од 90 аутохтоних и племенитих раса домаћих животиња. Очување и одрживо коришћење животињских генетичких ресурса директно доприноси очувању биодиверзитета, фаворизујући одрживе производне системе, промоцију локалних производа, као и развој региона у целини.

Пољопривредна подручја високе природне вредности (High Nature Value Farmland - HN VF) у Србији још нису формално одређена као таква. Према подацима Агенције за заштиту животне средине Србије (SEPA), пољопривредна подручја високе природне вредности у Србији покривају 1,2 милиона хектара (19% пољопривредног земљишта и 13% укупне територије). Доминантни тип пољопривредног земљишта високе природне вредности су травњаци (око милион хектара). Већина травњака класификованих као HN VF су полуприродни, настали у шумској зони као резултат сече дрвета.

Еколошка мрежа Србије састоји се од 101 подручја и представља скуп функционално повезаних или просторно блиских, еколошки значајних подручја, која

својим биогеографским присуством и репрезентативношћу значајно доприносе очувању биодиверзитета и одрживом коришћењу ресурса, укључујући и еколошки значајна подручја EU NATURA 2000. До сада је 61 локација номинована за Европску смарагдну мрежу. Према подацима из 2020. године, у Србији је било 79 међународно значајних подручја за птице која се простиру на 2.579.364 ha (33,29% територије), 62 међународно значајна биљна подручја обухватају површину од 747.300 ha (8,5% територије) и 40 главних подручја лептира идентификовано је на 903.643 ha (10,2% територије).

Шумски генетички ресурси и шумски екосистем састоје се од 282 врсте дрвећа, од којих је око 250 аутохтоних. Од посебног значаја је присуство 88 врста дивљих воћака у 18 родова. Животињски биодиверзитет шумских екосистема карактерише присуство 46 врста водоземаца и гмизаваца, 350 врста птица и 94 врсте копнених сисара.

Органска производња

Површине под органском производњом бележе раст и према подацим МПШВ из 2019. године износиле су 15.915 ha обрадивог земљишта и 5.350 ha ливада и пашњака, што укупно чини 0,6% коришћеног пољопривредног земљишта.

Наведене површине не укључују површине које се користе за сакупљање органског шумског воћа, гљива и лековитог биља, с обзиром да не постоји званична методологија на основу које се могу добити подаци о укупној површини органског самониклог биља са природних станишта. Број регистрованих произвођача износи 534, без коопераната који су у оквиру групне производње. Укупан број произвођача и коопераната у 2019. години био је 6.261.

Органска сточарска производња укључује преко 6 хиљада грла оваца, 3,5 хиљаде грла говеда, 17 хиљада комада живине и око 10 хиљада кошница. Број грла свиња (315) и коза (536) у систему органског узгоја је занемарљив.

Највећи део органске производње намењен је извозу. У 2020. години вредност извоза органских производа повећана је у односу на претходну годину (2019. година: 29,7 милиона евра) и износи 37,5 милиона евра. Највећа вредност остварена је извозом смрзнуте малине, боровнице и трешње.

Климатске промене

Током протекле две деценије, Србија је била изложена чешћим природним катастрофама, у поређењу са другом половином двадесетог века. Истраживања су показала да је од 1980. до 1990. године било 2.000 појава природних катастрофа, док је током 1990-их година забележено 2.800. Ови трендови су се наставили током протекле две деценије, утолико што се учесталост екстремних временских услова повећала, а последице постале све теже.

Према званичним подацима, између 1950. и 2017. године девет од 10 најтоплијих година забележено је после 2000. Просечно најтоплија година била је 2014-а, за којом следи 2015-а. У начелу, број сушних дана у години и сушних година константно расте. У периоду 1998–2017. године средња годишња температура на целој територији Србије била је већа за 0,5°C до 1,5°C у односу на вредност између 1961. и 1990. године. Републички хидрометеоролошки завод Србије је званично прогласио 2018. годину за најтоплију годину од кад се врше мерења. Тренд раста средње температуре у Србији је три пута већи од тренда раста средње глобалне температуре и средње глобалне температуре копна, што указује да је Србија, са аспекта раста температура, погођенија климатским променама од већине земаља. У 2012. години више од 50 дана заредом, температуре су прелазиле 35°C, што је резултирало губитком приноса на више од једног милиона хектара пољопривредне површине и процењеном штетом у износу већем од 130 милиона евра.

Дефицит падавина, праћен повећаним бројем интензивних падавина, учача се током летње сезоне. Број дана са јаким падавинама константно расте. Током периода 2008–2017. година, у просеку, број дана са падавинама преко 40mm био је два пута већи

на већем делу територије Србије, док је у јужним деловима порастао за пет пута. Процењује се да потенцијално поплавно подручје у Србији износи око 1,57 милиона ha, од чега око 30% чине пољопривредне површине (ГОРС, 2014). Већина ових поплава догодила се током вегетације (април-јун), узрокујући велике губитке у приносима и имовини пољопривредних газдинстава.

Очекиване климатске промене утицаће на повећање дужине вегетационог периода и померити вегетациону сезону на раније датуме (у просеку до 20, 30 дана до 2100. године) што ће утицати на промене у структури усева, сортимената, али и примењене технологије. Сушни периоди имаће највећи утицај на пролећне усеве, али ће интензивнија и учесталија појава топлотних таласа повећати укупан ризик по приносе и производњу.

На основу климатских сценарија, у планинским регионима може се очекивати већа ерозија водом. Дугорочно, ефекти екстремних временских услова могу смањити плодност земљишта и значајно нарушити његову функцију. Поред тога, процена утицаја климатских промена показује да ће у наредним деценијама бити посебан изазов заштитити биљке од различитих штеточина. Према сценарију РЦП 4.5, просечна средња годишња температура у Србији ће између 2016. и 2035. године порастати за 0,5°C. Раст ће у периоду 2046–2065. године достићи 1,5°C, а до краја века (2081–2100. године) биће 2°C. Према сценарију РЦП 8.5, средња годишња температура ће између 2016. и 2035. године порастати за 1°C, између 2046. и 2065. године 2°C, а до краја века ће средња годишња температура бити виша чак за 4,3°C.

4. Рурална подручја

Демографске карактеристике и трендови

Процењен број становника у Републици Србији (без података за Косово и Метохију) у 2020. години је 6.899.126 и смањује се све брже. Удео лица старих 65 и више година у укупној популацији износи 21,1%, а млађих од 15 година 14,3%. Кључни демографски изазови у Србији су негативна стопа природног прираштаја (–6,7 % у 2020. години), старење становништва (просечна старост износи 43,4 године), висок и растући индекс старења (144,7) и укупне зависности (54,7), ниска стопа фертилитета (1,52 деце по жени) и негативан миграторни биланс.

Рурална подручја суочавају се са различитим претњама произашлим из негативних демографских трендова. Процењује се да је број становника у осталим насељима у 2020. години износио 2.675.260, односно 39,8% укупног становништва⁵.

Становништво у осталим насељима је старије, док је удео становништва у фертилном добу нижи. Посматрано на нивоу округа, већи број становника у руралним насељима имају само Мачвански, Расински, Браничевски, Сремски, Колубарски, Јабланички, Пчињски и Поморавски округ.

ТАБЕЛА 10. Становништво по типу насеља

	2011			2020*		
	Укупно	Градска	Остала	Укупно	Градска	Остала
Број становника	7.236.519	4.275.178	2.961.341	6.899.126	4.223.866	2.675.260
Удео у укупном (%)	100,0	59,1	40,9	100,0	61,2	39,8
Просечна старост	42,1	41,2	43,3	43,4	42,4	45,1
Индекс старења	121,9	112,3	136,0	144,7	128,6	173,4
Коефицијент зависности старог становништва	25,2	22,1	30,0	32,7	29,8	37,2
Фертилни контингент	22,6	24,0	20,5	21,7	22,9	19,8

⁵ У Републици Србији не постоји званична дефиниција руралних подручја. Класификација насеља коју користи Републички завод за статистику („градови” и „остала насеља”) заснива се на законском критеријуму за одређивање градских насеља, док су насеља ван ове категорије класификована као остала насеља.

* процена РЗС

Различита демографска обележја становништва по типу насеља условљена су различитим стопама фертилитета, старосном структуром, као и великим разликама у погледу смера и обима миграција.

Узроци миграција из руралних подручја леже у неповољним карактеристикама тржишта рада (недостатак радних места и/или њихов низак квалитет, ниске зараде), неразвијеној инфраструктури, ограниченом приступу и ниском квалитету образовања и здравствених услуга, отежаном приступу финансијској, социјалној помоћи, и растућој пери-урбанизацији. Удео становништва који се иселава из руралних подручја већи је међу женама него мушкарцима, као и међу млађом популацијом. Појава родне неравнотеже (маскулинизације руралних подручја), посебно међу младом одраслом популацијом, додатно смањује не само шансе за демографску обнову, већ и укупне развојне прилике многим руралним срединама.

Рурално тржиште рада

Основни индикатори тржишта рада у Републици Србији указују на позитивне, мада не веома изражене трендове: раст стопе активности и запослености становништва старог 15 и више година, односно пад стопе незапослености и неактивности. Ова повољна укупна динамика прикрива различите реалности, укључујући чињеницу да млади имају већу стопу незапослености у поређењу са општом радно способном популацијом, као и низ неповољних обележја руралног тржишта рада.

Стопе активности и запослености су више у осталим подручјима у односу на градска подручја, а стопе незапослености и неактивности су ниже. Виши нивои активности и запослености у руралним подручјима, заправо не говоре много о карактеристикама и квалитету запослености у руралним подручјима, која је често обележена ниском продуктивношћу, високом неформалношћу, ограниченим могућностима остваривања социјалних права на основу рада, високом скривеном незапосленосту и другим неповољним карактеристикама запослености.

ТАБЕЛА 11. Становништво старо 15 и више година према статусу активности, типу насеља, старости и полу

	2016		2020		2020 остало подручје	
	Градско	Остало	Градско	Остало	младо становништво	женско становништво
Стопа активности (%)	52,2	55,0	52,3	56,4	35,6	47,1
Стопа запослености (%)	43	48,5	47,2	51,9	26,7	42,8
Стопа незапослености (%)	17,6	11,9	9,8	7,9	25,1	9,1
Стопа неактивности (%)	47,8	45	47,7	43,6	64,4	52,9

Извор: РСЗ

Подаци указују на знатан родни и генерацијски јаз у активности и запослености становништва старијег од 15 година у осталим подручјима. Ниво активности и запослености жена и младих особа је знатно нижи од просека укупног становништва старог 15 и више година. Стопе активности и запослености жена су знатно ниже него код мушкараца (47,4%:65,6% за стопу активности и 42,8%: 61,0% за стопу запослености), док је стопа неактивности знатно виша (52,9%:34,4%) (ТАБЕЛА 11). Индикатори тржишта рада посебно су неповољни за младо становништво, које одликују изразито ниске стопе активности и запослености, а високе стопе незапослености и неактивности.

Запосленост у градским и руралним подручјима разликује се и по структури запослених према професионалном статусу. У градским подручјима знатно је већи удео запослених радника (85,1%) него у сеоским подручјима. Иако и у сеоским подручјима запослени радници чине већину у укупној структури запослених лица (57,3%), значајан је

и удео категорије самосталних без запослених, као и помажућих чланова домаћинства. Ова последња категорија запослених бележи највећи удео међу женама на селу - 16,6% запослених жена у руралним подручјима запослено је као помажући члан домаћинства.

Запосленост у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства је у опадању. Док је у 2016. години у овом сектору радило више од пола милиона лица (506.100), што је чинило 18,6% укупно запослених, у 2020. години у овом сектору било је запослено 421.400 лица што је чинило 14,5% укупно запослених. Посматрано по регионима, највећи удео запослености у овом сектору бележи се у Региону Шумадије и Западне Србије (25,9%), а најмањи у Региону Београда (2,6%), док је у Региону Војводине и Региону Лужне и Источне Србије на сличном нивоу (око 14%).

Треба обратити пажњу на чињеницу да многе жене у руралним подручјима имају несигурне уговоре о раду (нпр. сезонски радници) или играју „невидљиву улогу” у сеоским друштвима (нпр. помажући чланови домаћинства), што може да их остави изложене рањивим ситуацијама (као што је приступ социјалној заштити или породилске накнаде). У исто време, жене представљају значајну покретачку снагу за просперитет и социјалну инклузију у руралним областима, посебно кроз предузетништво.

Када је реч о структури прихода сеоских домаћинстава, модел је нешто другачији. Највећи део прихода сеоских домаћинстава чине плате (38,6%), затим пензије (30,5%) и приходи од пољопривреде (10,4%). Ипак, висок удео натуралне потрошње (8,5%) одражава високу важност сектора за обезбеђење прехранбене сигурности руралног становништва. Приходи сеоских домаћинстава су за 8,5% нижи од градских и 5,5% испод националног просека.

Рурална инфраструктура

Квалитет живота у руралним подручјима пресудно зависи од приступа квалитетним јавним услугама и инфраструктури. Физичка инфраструктура (водоснабдевање, канализација, енергија, саобраћајна повезаност, дигиталне комуникације), приступ финансијским услугама, као и приступ социјалним услугама и садржајима, спадају у ред основних приоритета за становнике руралних подручја и кључни су за обезбеђење социјалне и економске инклузије. Задовољење ових потреба олакшава приступ другим услугама, као што су брига о деци, образовање, дуготрајна нега, становање, тржиште рада и сл, а такође могу бити важан генератор нових радних места. Ипак, приступ јавним службама и инфраструктури опредељен је густином насељености и типом насеља, и значајно се разликује између руралних подручја у близини града и удаљених руралних подручја. Највећи број становника живи у насељима која не прелазе 2.500 становника, док с друге стране око 21% свих насеља има мање од 100 становника. Начелно, насеља на већим надморским висинама, удаљенија и погранична рурална подручја, имају слабије перформансе саобраћајне и друге инфраструктуре у поређењу са другим руралним подручјима.

Подаци указују⁶ да је око 81% становништва прикључено на јавни систем водоснабдевања. Овај проценат је најнижи у Централној Србији (71%), док је знатно већи у Београду (92%) и у АПВ (91%), са израженим разликама међу општинама. Око 70% становништва водом се снабдева из подземних извора. Неадекватно одржавање често резултира великим губицима који у неким системима износе више од 30%, што се неповољно одражава на квалитет воде. Од укупног броја градских водовода са физичким и хемијским недостацима, 64% су на територији АПВ. Проблем неадекватног квалитета воде присутнији је у мањим срединама, док се проблем неадекватне заштите извора воде јавља без обзира на величину система. Посебан проблем у руралним подручјима су сеоски водоводи који не испуњавају стандарде квалитета воде за пиће и њихово интегрисање у систем водоснабдевања ЈЛС.

⁶ Стратегија управљања водама на територији Републике Србије до 2034. године („Службени гласник РС”, број 3/17)

Од укупног броја домаћинстава, око 13% прикључено је на јавне канализационе системе. Мрежа јавне канализације у 2020. години дужа је за 1,8% у односу на 2019. годину, док је нових прикључака на канализациону мрежу у 2020. години било 4,2% више него претходне године (РЗС, 2021⁷). Већина комуналних отпадних вода (око 58%), сакупља се у канализационим системима, од којих само 12% има системе за пречишћавање. Регионалне разлике су значајне, а у више од 80 општина не постоји никакав третман пречишћавања отпадних вода. Овакво стање резултира директним испуштањем отпадних вода у реке, са великим последицама на животну средину и здравље становника (РЗС, 2018).

Организовано сакупљање отпада покрива само 60% укупног становништва, док у руралним подручјима или нема организованог сакупљања или је недовољно да би се задовољиле потребе у тим областима. Најмањи број становника обухваћених организованим сакупљањем отпада је у општинама на југу Србије (20-25%).

Према подацима Агенције за заштиту животне средине, комунална предузећа организовано одлажу отпад на 137 нехигијенских депонија, смештених у 111 општина. С обзиром на старост ових депонија (и до 60 година), већина њих не задовољава стандарде и требале би бити саниране или затворене. Осим тога, само 72% депонија је покривено, и то углавном према потреби. Процењени број дивљих депонија је преко 2.300, али су евидентни напори на њиховом санирању.

На територији Републике Србије само 63% општинских путева сматра се савременим путевима (путеви прекривени асфалтом, бетоном и коцкама). Најповољнија ситуација је у Средњобанатском округу (98,5% општинских путева су савремени путеви), а најнеповољнија у Пчињском округу где само 31,1% општинских путева спада у категорију савремених путева.

Модерни пословни модели као што су е-услуге, приватно-јавна партнерства, социјална предузећа, културне и креативне индустрије и сл. могу допринети друштвено-економском развоју мање насељених и удаљених руралних подручја. Они пресудно зависе од нивоа дигиталних вештина и доступности и приступачности адекватне дигиталне инфраструктуре и капацитета за ефикасну примену дигиталних технологија. Кључни предуслов за дигиталну трансформацију је доступност интернета. Упркос побољшањима у доступности интернета, од укупног броја домаћинстава која имају интернет везу, 90,5% домаћинстава користи фиксну везу, 71,9% домаћинстава има мобилну широкопојасну интернет везу, а 0,7% користи мобилну везу (путем GPRS-а). Разлике се могу уочити и када се упореди заступљеност рачунара у градским и осталим деловима Србије: 81,6%:61,8%. У односу на 2019. годину, овај јаз се благо повећао. У прилог томе говоре стопе раста заступљености рачунара у градским и осталим деловима Србије. У градским деловима Србије стопа раста је 2,1%, у осталим насељима Србије коришћење рачунара опада, у односу на 2019. годину (0,3%). Значајне разлике постоје и када упоредимо заступљеност интернет прикључака у градским и осталим насељима Србије: 87,1%:70,4%. У поређењу са 2019. годином, у градским насељима Србије стопа раста је у 2020. години била 1,3%, док је пад у осталим деловима Србије износио 0,1%.

Рурална подручја се суочавају са специфичним изазовима везаним за климатске промене и деградацију животне средине. На пример, пољопривреда и шумарство су рањивији на неповољне екстремне временске непогоде као што су олује, поплаве и суше, у поређењу са привредним секторима заступљеним у урбаним подручјима. Поред тога, рурална подручја су изложенија већим трошковима повезаним са климатском транзицијом. Један од највећих изазова повезаних са енергетском транзицијом тиче се традиционалних образаца коришћења животне средине и енергије у руралним подручјима. Многа рурална подручја и даље зависе од индустрија које извлаче

⁷ Саопштење ЗС40 број 102 СРБ102 ЗС40 060521

велике количине ресурса из природног окружења без адекватних надокнада, користе природно окружење за одлагање отпада и ослањају се на фосилна горива.

5. Политика руралног развоја у Републици Србији

Подршка руралном развоју у периоду 2018–2020. године

Мере пољопривредне политике и политике руралног развоја утврђене су Законом о пољопривреди и руралном развоју и Законом о подстицајима пољопривреди и руралном развоју, а специфични циљеви, критеријуми и прихватљиве инвестиције ближе су описани у националним програмима.

Мере подршке руралном развоју спровођене у периоду 2018-2020. године у складу са националним програмом представљене су у ТАБЕЛИ 12. Надлежност за спровођење ових мере била је распоређена на поједине организационе јединице у саставу МПШВ, док су органи на суб-националном нивоу (АПВ и ЈЛС) према одредбама Закона о подстицајима пољопривреди и руралном развоју своје годишње програме подршке усклађивале са националним програмским оквиром.

ТАБЕЛА 12. Преглед мера подршке руралном развоју и институције које их спроводе

Национални програм за рурални развој 2018–2020	Надлежност
1. ПОДСТИЦАЈИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ	
<i>М 1.1 Подстицаји за инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава;</i>	<ul style="list-style-type: none"> • СРР
1.1.1 Подстицање подизања нових вишегодишњих засада воћака, винове лозе и хмеља	<ul style="list-style-type: none"> • СПАПВ • ЈЛС
1.1.2 Подршка за унапређење примарне пољопривредне производње - Примарна биљна пољопривредна производња - Примарна сточарска пољопривредна производња	<ul style="list-style-type: none"> • СПП
<i>М 1.3 Подстицаји за прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа;</i>	
1.3.1 Подршка унапређењу квалитета вина и ракије и пољопривредно-прехранбених производа	<ul style="list-style-type: none"> • СПП,
1.3.2 Контролне маркице за пољопривредно-прехранбене производе и евиденционе маркице за вино	<ul style="list-style-type: none"> • СРР, • СПАПВ
1.3.3 Набавка опреме у сектору меса, млека, вина, јаких алкохолних пића и пива	<ul style="list-style-type: none"> • ЈЛС
<i>М 1.4 Подстицаји за управљање ризицима у пољопривредној производњи;</i> - Регрес за премију осигурања	
2. ПОДСТИЦАЈИ ЗА ОЧУВАЊЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ПРИРОДНИХ РЕСУРСА	
М 2.1 Одрживо коришћење пољопривредног земљишта	<ul style="list-style-type: none"> • УЗПЗ
М 2.2 Одрживо коришћење шумских ресурса	<ul style="list-style-type: none"> • СПАПВ • ЈЛС
М 2.3 Органска производња	<ul style="list-style-type: none"> • УЗШ, БФЗШ
2.3.1 Органска биљна производња	<ul style="list-style-type: none"> • СРР
2.3.2 Органска сточарска производња	<ul style="list-style-type: none"> • СПП
М 2.4 Очување биљних и животињских генетичких ресурса	
2.4.1 Очување биљних генетичких ресурса	<ul style="list-style-type: none"> • СРР
2.4.2 Очување животињских генетичких ресурса	<ul style="list-style-type: none"> • ДНРЛ
2.4.3 Очување животињских генетичких ресурса у банци гена	
М 2.6 Подстицаји за подршку агроколошким мерама, доброј пољопривредној пракси и другим политикама заштите и очувања животне средине	<ul style="list-style-type: none"> • СПП • СРР

Национални програм за рурални развој 2018–2020	Надлежност
3. ПОДСТИЦАЈИ ЗА ДИВЕРЗИФИКАЦИЈУ ДОХОТКА И УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ЖИВОТА У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА	
М 3.1 Инвестиције за унапређење и развој руралне инфраструктуре	<ul style="list-style-type: none"> • СРР • УЗПЗ • БФЗШ • СПАПВ • ЈЛС
М 3.2 Унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима	
М 3.3 Подршка младима у руралним подручјима	
М 3.4 Спровођење активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду, као и увођење и сертификација система безбедности и квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима	<ul style="list-style-type: none"> • СПП • СРР • СПАПВ • ЈЛС
3.4.1 Увођење и сертификација система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла	
3.4.2 Диверсификација економских активности кроз подршку инвестицијама у прераду и маркетинг на газдинству	
4. ПОДСТИЦАЈИ ЗА ПРИПРЕМУ И СПРОВОЂЕЊЕ ЛОКАЛНИХ СТРАТЕГИЈА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА	
М 4.1 Подстицаји за припрему локалних стратегија руралног развоја;	<ul style="list-style-type: none"> • СРР
М 4.2 Подстицаји за спровођење локалних стратегија руралног развоја	<ul style="list-style-type: none"> • СПАПВ
5. ПОДСТИЦАЈИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ СИСТЕМА КРЕИРАЊА И ПРЕНОСА ЗНАЊА	
М 5.1 Подстицаји за подршку пружању савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди	<ul style="list-style-type: none"> • СРР • СПАПВ
М 5.2 Подстицаји за развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју	
6. ИПАРД	Одељење за управљање ИПАРД програмом

Финансирање и спровођење мера које су у надлежности СРР уређено је годишњом уредбом којом се врши расподела подстицаја у пољопривреди и руралном развоју и правилницима, док се мере које су у надлежности управа у саставу МПШВ спроводе на основу годишњих програма. Ово се односи на УЗПЗ (уредба којом се утврђује програм извођења радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта) и УЗШ (уредба којом се утврђује годишњи програм коришћења средстава Буџетског фонда за шуме Републике Србије). Националним програмом руралног развоја 2018–2020. године прописано је да се подстицаји у надлежности УЗПЗ у целини сврстају у оквиру подстицаја за подршку инвестицијама у унапређење и развој руралне инфраструктуре, док су подстицаји који се исплаћују са буџетске позиције Фонда за шуме груписани у подстицаје за одрживо коришћење шумских ресурса.

Укупна буџетска средства управа и фондова у саставу МПШВ утрошена за субвенције у периоду 2018–2020. године износила су 114,9 милијарди РСД⁸. Током посматраног периода забележен је перманентан раст буџетских трансфера сектору пољопривреде и руралног развоја, који су од 2015. до 2020. године увећани за 69,1%. Раст је забележен у средствима за субвенције свих организационих јединица, изузимајући средства Управе за пољопривредно земљиште (ТАБЕЛА 13). Просечан износ буџетске подршке сектору у овом периоду износио је 38,3 милијарди РСД годишње.

⁸ Средства Републичке дирекције за воде нису укључена, с обзиром да надлежности овог органа покривају много шири спектар активности од пољопривреде. Осим тога, средства УЗВ и УЗБ, као и Буџетског фонда за развој ловства, нису била предмет ове анализе, будући да мере и програм које ове организационе јединице у саставу МПШВ примењују, нису део националног програма руралног развоја и националног програма пољопривреде.

ТАБЕЛА 13. Обим средстава за подстицаје пољопривреди и руралном развоју из буџета МПШВ, 2018–2020 (мил. РСД)

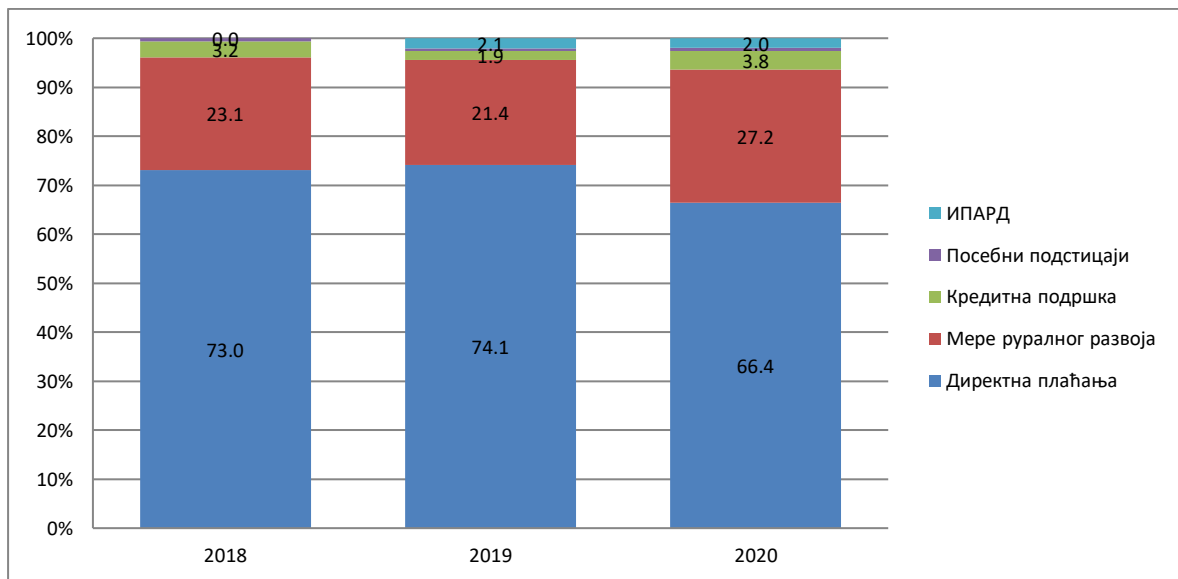
	2018	2019	2020	Укупно	Просек 2018–20	Индекс 2020/15
Фонд за подстицање развоја пољопривредне производње у Републици и УАП	28.274	33.961	40.434	102.669	34.223	178,7
Управа за ветерину	3.020	3.583	2.465	9.068	3.023	109,5
Управа за заштиту биља	116	114	101	331	110	96,5
Управа за пољопривредно земљиште	273	213	104	590	197	29,8
Буџетски фонд за шуме	656	711	566	1.933	644	124,0
Буџетски фонд за развој ловства	108	90	120	318	106	112,8
УКУПНО	32.447	38.672	43.789	114.908	38.303	169,1

Овим средствима треба додати и средства АПВ и ЈЛС намењена подстицајима руралном развоју, у просечном износу од 1.786 мил. РСД у 2020. години, као и ИПАРД подршку у укупном износу од 377,2 милиона EUR (288 милиона EUR подршке ЕУ и 89,2 милиона EUR националног кофинансирања Републике Србије).

Стопа реализације планираног буџета је током посматраног периода опадала, што се посебно односи на средстава намењена субвенцијама за пољопривреду и рурални развој које се финансирају из Фонда за подстицање развоја пољопривредне производње у Републици и УАП-а (са 96,8% у 2015. години на 84,2% у 2019. години).

Када је реч о подстицајима намењеним корисницима, исплаћеним по основу годишњих уредби којима се уређује расподела подстицаја у пољопривреди и руралном развоју, ова средства су током посматраног периода 2018–2020. године порасла за 78,7%. Ипак, паралелно са растом буџета растао је и удео заосталих плаћања у укупно реализованим средствима (28,3%, 31,5% и 35,8% респективно), што говори о нестабилности и ниској ефикасности система подстицаја. Наставак овог тренда могао би додатно да угрози динамику структурног реформисања пољопривредних газдинстава, што би последично утицало на пад конкурентности пољопривреде, али и кашњење са решавањем низа других еколошких и социо-економских изазова са којима се овај сектор и рурална подручја суочавају.

Учешће подстицаја за мере руралног развоја у укупним буџетским средствима у сектору расте, и у 2020. години износило је 29,2% (укључујући и средства намењена спровођењу ИПАРД програма). У односу на 2018. годину, удео подршке мерама руралног развоја порастао је за око 4 процентна поена.

ГРАФИКОН 1. Структура буџетских средстава за подршку пољопривреди и руралном развоју

Просечан износ буџетске подршке мерама руралног развоја у периоду 2018–2020. године је износио 8,84 милијарди РСД (укључујући подршку спровођењу ИПАРД програма). Највећи део ових средстава (74,7%) био је намењен подстицајима за унапређење конкурентности, и то пре свега кроз инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава (57,8%). Удео подстицаја за очување и унапређење животне средине и природних ресурса износио је просечно 5,2%, а средства за ове намене су током последње три године смањена. Највећа промена је забележена у обиму средстава пласираних у подстицаје за диверзификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима, захваљујући динамичном расту подршке младима у 2020. години. Подстицаји за припрему локалних стратегија руралног развоја уведени су у систем подршке 2020. године, док спровођење самих стратегија није финансирано. Подстицаји за унапређење система креирања и преноса знања учествују у укупној подршци за рурални развој са 6%, од чега је највећи део намењен саветодавним услугама. У 2020. години забележен је значајан раст подршке за обе подмере из ове групе подстицаја.

ТАБЕЛА 14. Обим средстава за подстицаје руралном развоју из буџета МПШВ, по мерама 2018–2020 (млн. РСД)

	2018	2019	2020	Просек 2018–2020	Структура (%)
1. Подстицаји за унапређење конкурентности	5.168	6.042	7.472	6.227	74,7
М 1.1 Инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства	4.356	5.197	4.882	4.812	57,8
М 1.3 Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа и производа рибарства	123	242,2	844,3	403	4,8
М 1.4 Управљање ризицима	688,6	602,4	1.746	1.012	12,2
2. Подстицаји за очување и унапређење животне средине и природних ресурса	487,4	388,4	412	429	5,2
М 2.3 Органска производња	102,9	125,3	227	152	1,8
М 2.4 Очување биљних и животињских генетичких ресурса	128	103,5	185	139	1,7
3. Подстицаји за диверсификацију	547,8	520,3	2.443	1.170	14,0

дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима					
М 3.2 Унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима	0,2	13,2	101,4	38	0,5
М 3.3 Подршка младима у руралним подручјима	523,2	464,8	2.307	1.098	13,2
М 3.4 Спровођење активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду, као и увођење и сертификација система безбедности и квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима	24,4	42,3	33,9	34	0,4
4 Подстицаји за припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја	0	1,6	6	3	0,0
М 4.1 Припрему локалних стратегија руралног развоја			6	6	0,1
М 4.2 Спровођење локалних стратегија руралног развоја			0	0	0,0
5. Подстицаји за унапређење система креирања и преноса знања	419,5 (380,0)	410,0 (397,0)	677,0 (756,5)	502,0 (511,1)	6,0
5.1 Подршка пружању савета и информација	394,7 (340)	364,9 (357)	539,0 (544,2)	433,0 (413,7)	5,2
5.2 Развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју	24,8 (40)	45,1 (40)	138 (212,3)	69 (97,4)	0,8
УКУПНО	6.622,7	7.362,3	11.010	8.331,7	100,0
ИПАРД	0,0	716,5	799,7	8.837,1	

Лекције из претходног периода

Националним програмом руралног развоја за период 2018–2020. године дефинисане су групе мера подршке руралном развоју, врсте прихватљивих инвестиција, индикатори за праћење реализације и други технички детаљи. Током три године примене уочен је низ дефицита како у постављеном оквиру политике руралног развоја, тако и у имплементацији.

Национални програм руралног развоја за период 2018–2020. године године садржао је детаљан преглед мера подршке и врсте прихватљивих инвестиција, али је остао недоречен у погледу пројекције буџетских средстава за реализацију постављених циљева, док за предвиђене индикаторе нису дефинисане базне и циљане вредности, што је довело у питање цео систем праћења и евалуације политике примењиване у претходном периоду. Осим тога, национални програм није био праћен акционим планом и прегледом активности на реформисању институционалних оквира за ефикасније спровођење предвиђених мера.

Посебан проблем уочен је у групи мера везаних за очување и унапређење природних ресурса и животне средине. Мере земљишне политике и подршка сектору шумарства су у претходном националном програму у целости сврстане у групу мера Подстицаји за очување и унапређење животне средине и природних ресурса, иако по својој суштини (циљевима, корисницима и начину имплементације), не одговарају циљевима ове групе мера. Осим тога, будући да су ове мере у надлежности ресорних управа, спровођене су на основу годишњих програма и без довољно координације са сектором за рурални развој.

Висина подстицаја за поједине врсте инвестиција (електрификација поља, дигитализација сточарске производње) или мере у целини (подршка органској производњи) била је значајно већа у односу на друге врсте подршке. За ове, као и за низ других мера које предвиђају компензаторна плаћања (органска производња, генетички ресурси, подстицаји корисницима у ПОУРП) није међутим успостављен транспарентан систем за одређивање интензитета подстицаја, што доводи у питање правичност политике и отежава процену њених ефеката.

Систем праћења реализације циљева постављених националним програмом и утрошених буџетских средстава на нивоу појединих мера подршке и врста инвестиција је недовољно развијен и неусаглашен, те као такав представља једну од кључних критичних тачака система јавне политике у области руралног развоја. Недостаци су:

1) Током посматраног периода било је промена у систему прихватљивих инвестиција, увођења нових мера и врста подстицаја, које нису биле предвиђене НППР 2018–2020. године;

2) Неконзистентан систем груписања појединих мера подршке и њихови неуједначени/непотпуни називи у доступним базама података отежавају праћење реализације политике у претходном периоду, посебно на нивоу подмера;

3) Листе индикатора за праћење и евалуацију ефеката предвиђене националним програмом за поједине групе мера су преопширне, непримерене доступним изворима и аналитичким капацитетима сектора и не садрже циљане вредности. Ове листе често укључују показатеље за које не постоје званични извори података или су њихове дефиниције непрецизне.

Резултати анализе FADN базе података о висини подршке по газдинству и регионалној дистрибуцији подстицаја указују следеће:

1) Просечан износ субвенција по газдинству је током периода 2015-2018. године био 346.176 РСД и значајно је већи у АПВ (432.759,5 РСД) у односу на Централну Србију (306.941,3 РСД). Подаци FADN истраживања указују на изражени пад укупних инвестиција по газдинству у оба региона, али и значајну разлику у висини субвенција за инвестиције које су остварила газдинства у АПВ и Централној Србији (52.812 РСД и 19.124 РСД, респективно);

2) У посматраном периоду субвенције за рурални развој користило је 6-12% укупног броја газдинстава, док је удео субвенција за ове намене у укупној подршци коју су газдинства остваривала варирао у интервалу 8-15%. Газдинства из АПВ чешће користе субвенције за рурални развој и оне су заступљеније у укупним средствима за субвенције које добијају (18%). У Централној Србији 10% газдинстава користило је подстицаје за рурални развој, а удео средстава која су по том основу примили у укупним субвенцијама био је у просеку 8,7%. На подручју АПВ корисници субвенција за рурални развој су газдинства натпросечне величине, док су на простору Централне Србије то мања газдинства;

3) Међу корисницима субвенција за рурални развој у просеку је било 23,1% младих пољопривредника, при чему њихов удео опада. Млади пољопривредници у Централној Србији остваривали су веће просечне субвенције него они у АПВ;

4) Од укупног броја корисника подстицаја за мере руралног развоја 14,8% чине газдинства из ПОУРП. Удео ових газдинстава у укупно пласираним субвенцијама за рурални развој био је у просеку 13,8%. Висина субвенција за рурални развој коју су остварила газдинства у ПОУРП незнатно превазилази ниво просечних субвенција на газдинствима која су примала овај вид подршке.

IV. SWOT АНАЛИЗА

Допринос пољопривреде економском расту и развоју Србије је значајан, али и даље постоји велики простор за даље трансформисање пољопривредно-прехрамбеног сектора у модеран и конкурентан сектор који генерише нова квалитетна радна места, гарантује стабилне приходе пољопривредника, доприноси одрживом коришћењу ресурса и унапређује стање животне средине и економије руралних подручја.

Предности Пољопривредни сектор и рурална подручја поседују значајне ресурсе, како у смислу обима тако и њихове разноврсности. Ово се огледа у добрим агро-климатским условима, повољном односу расположивих површина по становнику и запосленом у пољопривреди, богатом биодиверзитету, добром квалитету и структури пољопривредног земљишта. Домаћим произвођачима хране на располагању су и други квалитетни фактори производње, као што су искусна радна снага и инпути. Све наведено, омогућује производњу широког спектра пољопривредних и прехрамбених производа високе вредности, са високим нивоом квалитета у погледу здравствене безбедности и хранљиве вредности, која одговара тренду потражње потрошача који се креће у том смеру.

За одређени број кључних примарних пољопривредно-прехрамбених производа, приноси су достигли свој реални потенцијал, иако постоје изражене разлике између региона и газдинстава. Прехрамбеној индустрији доступне су квалитетне сировине из домаће производње. Значајне инвестиције допринеле су модернизацији техничко-технолошких капацитета и унапређењу конкурентности на међународном, пре свега регионалном тржишту. Захваљујући низу билатерних и мултилатералних трговинских споразума, домаћим произвођачима пољопривредних производа и хране доступна су бројна страна тржишта, чиме се повећавају могућности раста извоза.

Разноликост и атрактивност руралног амбијента, заједно са богатом културном баштином, очуваним традиционалним технологијама производње хране и солидним стањем инфраструктуре (у неким руралним областима), представљају солидну базу за развој различитих типова туризма. Уз то треба додати и постојање широке лепезе домаћих прерађевина високог квалитета, које су препознате на тржишту и за којима постоји тражња како од стране туристичких и угоститељских објеката, тако и на градским пијацама.

Слабости Стопа старења становништва у руралним подручјима су високе, што неповољно утиче на генерацијску обнову носилаца и управника газдинства, а последично и на њихову спремност и капацитет за прихватање иновација. Изгледи за преокрет овог тренда нису обећавајући, с обзиром на укупне демографске карактеристике популације. Поред тога, у важна структурна ограничења спада и велики број малих газдинстава, уситњеност парцела, ограничен приступ земљишту у подручјима где постоји тражња за потребе ширење газдинстава, низак степен специјализације и опадајући удео газдинстава са диверзификованим приходима са газдинства.

Лоше управљање природним ресурсима, недостатак и/или лоше одржавање пољопривредне инфраструктуре, као и низак ниво улагања у овој области представљају велики изазов за одрживи развој сектора. Примена еколошки непримерених производних пракси, недовољна употреба стајњака (као последица пада броја стоке), амортизованост опреме, механизације и објеката, изазивају низ неповољних последица по животну средину, природне ресурсе и енергетску ефикасност. Упркос великој разноликости природних ресурса, шире користи од агро-еколошких производа и услуга углавном нису довољно интегрисане у локалну економију. Изузетак су туристичке услуге, органска производња, сакупљање шумских плодова и производња производа са заштићеним ознакама порекла и квалитета, у које је ипак укључен мали број газдинстава.

Приходи у пољопривредном сектору су ниски, са великим разликама између појединих региона, газдинстава и подсектора. Осим што су ниски, приходи су такође

нестабилни. Са све већом интегрисаношћу у светско тржиште и климатским променама (чије се погоршање очекује), постоји велики ризик да ће нестабилност прихода газдинстава и ризици са којима се суочавају остати претња и у наредном периоду.

Године ниских улагања у истраживање и развој, заједно са слабо интегрисаним системом трансфера знања, довеле су до ниских стопа раста продуктивности. Финансирање истраживања и развоја у односу на бруто домаћи производ у Србији је мање од 1 процента (2,06 % у ЕУ-28, Европска агенција за статистику - Еуростат). Приоритети често нису усклађени са стварним потребама пољопривредника и индустрије, а и интеракција међу свим учесницима је слаба. Читав систем се суочава са многим недостацима, који нису повезани само са оскудним финансирањем.

Асиметрија у ланцу вредности је изражена, како у преговарачким позицијама тако и у погледу расподеле, и то на штету мањих газдинстава. Нелојалне трговинске праксе су присутне у свим сегментима ланца снабдевања храном, што за последицу има повећану концентрацију, посебно у сегментима прераде и дистрибуције хране. У сегменту прехранбене индустрије постоји низ дефицита који чине ланац производње недовољно ефикасним и умањују конкурентност, као што су: неразвијене тржишне институције и инфраструктура, одсуство информационих система и неразвијена логистичка подршка, застарела технологија, низак степен коришћења прерадних капацитета, недовољно интегрисан ланац вредности, и присуство монопола. Производна структура је недовољно иновирана, а инвестиције у достизање стандарда скромне, што се рефлектује и у структури извоза. Наиме, у структури извоза доминирају производи ниже вредности (супротно од структуре увоза), са малим помацима у измени тог односа.

Прилике Глобални трендови тражње за храном и пољопривредним производима пружају могућности за даље унапређење перформанси сектора и раст извоза производа веће фазе прераде. Промене прехранбених навика и преференција потрошача у погледу квалитета и здравствене безбедности хране, као и поштовање еколошких стандарда (следљивост, безбедност хране, добробит животиња, заштита животне средине) нуде могућности за продор на тржишта високе вредности. То се односи не само на производњу хране, већ и на развој био-економије, зелене економије, циркуларне економије, као и бољу валоризацију производа на бази статуса земље без ГМО. Поред тога, на унутрашњем тржишту се отвара низ могућности повезаних са повећаним интересовањем потрошача за локалну храну и кратке ланце снабдевања.

Значајне неискоришћене могућности леже и у сегменту унапређења логистичке подршке сектору и услуга које га окружују, укључујући и информационе технологије, дигитализацију дуж читавог производног ланца и ланца снабдевања. То би допринело смањењу трансакционих трошкова и расту конкурентности, али и значајно унапредило квалитет радних места на руралном тржишту рада.

Приступ ИПАРД средствима, уз већу стопу повлачења ових средстава би, уз јасно постављене приоритете националних и локалних буџета за рурални развој, могао да допринесе расту инвестиција значајног дела учесника у сектору, што се пре свега односи на велики део (полу)одрживих газдинстава и застарелих прерађивачких капацитета.

Привлачење младих пољопривредника, олакшани услови за развој пословања у сеоским подручјима, оснаживање економског и социјалног положаја жена у руралним подручјима и других осетљивих категорија, допринео би проширењу производа и услуга доступних руралном становништву и успорио негативне демографске трендове.

Претње Кључне претње за даљи развој сектора и његово убрзање, као и за одрживи развој руралних подручја могу се сврстати у неколико фактора, и то: наповољна демографска кретања, климатске промене, застој у ЕУ интеграцијама и институционалним реформама и недостатак инвестиција.

Неповољни демографски трендови свакако су једна од најзначајнијих структурних карактеристика руралних подручја, посебно радне снаге у пољопривреди. Миграције млађе радне снаге, продужетак периода редовног школовања и сл, утицали су

на осиромашење пољопривредног сектора виталном радном снагом, али и интересом млађих лица за преузимање газдинства. Даљи наставак ових трендова представља озбиљну претњу одрживом развоју руралних подручја, паду економске активности у овим подручјима, даљој деградацији физичке инфраструктуре и смањењу доступности и квалитета социјалних услуга.

У Србији нема довољно сазнања о размерама и ефектима временских непогода на производне и економске резултате пољопривредне производње, посебно оним дисагрегираним на поједине типове газдинстава, секторе и регионе. Ипак, извесно је да су претње од утицаја климатских промена на имовину, усева и приходе пољопривредних газдинстава и благостање руралног становништва генерално растуће и да захтевају системски одговор. Осим утицаја на продуктивност гајених биљака, климатске промене би могле додатно отежати пољопривредну производњу преко експанзије већ постојећих узрочника болести и појаве нових врста, ширења коровских биљних врста ван досадашњег ареала распрострањења, угрожавања водоснабдевања и сл.

Застој у ЕУ интеграцијама успорава неопходне институционалне реформе у сектору, што је показало искуство из протеклих неколико година. Продужетак овог застоја додатно би угрозио реформисање институција и законодавства, са значајним последицама на динамичније реструктурирање сектора, усвајање нових еколошких и стандарда квалитета хране, и раст конкурентности. Низак ниво подстицаја, отежан приступ финансијским изворима и споро повлачење ИПАРД средстава, чине да је укупан обим инвестиција у сектору испод оптималног нивоа и стварних потреба. Све ово прети да додатно угрози конкурентност пољопривреде, рачунајући и на регионалном тржишту.

Закључак И поред тога што сектор има бројне конкурентске предности које би се могле искористити за бржи раст и развој, укључујући богате земљишне ресурсе и разноврстан биодиверзитет, преференцијални статус на бројним евро-азијским тржиштима, компаративно ниске трошкове радне снаге и, одскора, приступ инвестиционој подршци за пољопривреду из ЕУ фондова, многи потенцијали су несикористићени.

Велики део газдинстава, посебно оних мале и средње величине са још увек активном виталном радном снагом, не успева да доспе на развојну путању. Разлози застоја у њиховом структурном реформисању су вишеструки, а неки од кључних су отежан приступ финансијским тржиштима, отежан приступ земљишту (у регионима где постоји тражња), као и недовољна интегрисаност у ланце вредности. Већина произвођача са малим и нестабилним тржишним вишковима оријентисана је на локална тржишта и/или се суочава са високим трансакционим трошковима у приступу новим и већим тржиштима. Логистичка подршка и пратеће услуге доступни су претежно великим произвођачима и извозно оријентисаним секторима и производима. На другој страни, изражена концентрација и мала конкуренција у прехранбеној индустрији додатно отежавају позицију малих произвођача са иначе ниском преговарачком снагом.

Динамичнији раст продуктивности и конкурентности захтевају не само стабилан раст производње и смањење трошкова, већ и измену производне структуре, раст квалитета и већу заступљеност производа веће додате вредности. Да би ове ове промене догодиле, основни предуслов је генерацијска обнова сектора у већини руралних подручја, попуњавање сектора виталном и квалификованом радном снагом, што поразумева координацију политика које воде ка социо-економској трансформацији руралних подручја.

Одрживо управљање природним ресурсима, еколошки и климатски изазови, заједно са руралном инфраструктуром су подручја на чијем је унапређењу мало учињено. Највећи проблем код ЈЛС је недостатак финансијских капацитета, као и имовинско-правни односи и недостатак пројектно техничке документације.

Политика ЕУ у домену руралног развоја и коришћење средстава Европског пољопривредног фонда за рурални развој (*European Agricultural Fund for Rural Development - EAFRD*) дефинисани су низом регулатива⁹. У претходном планском периоду *EAFRD* је постао интегрални део Европских структурних и инвестиционих фондова (*European Structural and Investment Funds - ESI*), тј. један од пет инструмената за остваривање циљева Стратегије Европа 2020. Предуслов за коришћење средстава *EAFRD* у свакој држави чланици било је доношење стратешких докумената, Партнерског споразума и Програма руралног развоја, као и постојање оперативних тела надлежних за управљање Програмом руралног развоја и спровођење мера руралног развоја (Управљачког тела и Агенције за плаћања).

Током програмског периода 2014-2020. године, циљ мера руралног развоја био је да допринесу расту конкурентности, одрживом управљању природним ресурсима, умањењу негативних ефеката климатских промена и утицају пољопривреде на њих, уравнотеженом територијалном развоју руралних подручја и заједница, као и стварању и задржавању радних места у руралним подручјима. Постизање ових циљева спроводило се кроз шест приоритета ЕУ за рурални развој, који су представљали оквир за израду националних програма руралног развоја држава чланица, и то:

- 1) Подстицање преноса знања и иновација у пољопривреди, шумарству и руралним подручјима;
- 2) Унапређење одрживости пољопривредних газдинстава и конкурентности свих типова пољопривреде у свим регионима, као и промовисање иновативних пољопривредних технологија и одрживог управљања шумама;
- 3) Промовисање организација ланаца снабдевања храном, укључујући прераду и маркетинг пољопривредних производа, добробит животиња и управљање ризиком у пољопривреди;
- 4) Обнављање, очување и унапређење екосистема који су повезани са пољопривредом и шумарством;
- 5) Промовисање ефикасног коришћења ресурса и подршка преласку на нискоугљеничну економију и привреду независну од климатских промена у пољопривредном, прехранбеном и шумарском сектору;
- 6) Промовисање социјалне укључености, сузбијања сиромаштва и економског развоја у руралним подручјима.

СППР 20214-2024 уважила је ове приоритете, постављајући тако солидан оквир за усаглашавање националних програма и ИПАРД програма са приоритетима ЕУ.

За стратешки период 2021–2027. година, Европска комисија предвидела је девет основних циљева будуће ЗПП, повезаних са заједничким циљевима ЕУ за друштвену, еколошку и економску одрживост у пољопривреди и руралним подручјима, и то:

- 1) Праведнија расподела дохотка пољопривредника;
- 2) Повећање конкурентности;
- 3) Ребаланс снага у тржишном ланцу;
- 4) Одговор на климатске промене;
- 5) Брига о заштити животне средине;
- 6) Очување биодиверзитета и пејзажа;
- 7) Подршка смени генерација;
- 8) Раст и повећање запослености у руралним срединама;
- 9) Заштита здравља и квалитета хране.

⁹ Уз основна правила прописана Уредбом (ЕУ) бр. 1305/2013, спровођење политике руралног развоја у државама чланицама регулисано је правилима спровођења кохезионе политике ЕУ, односно „*ESI* уредбе” (Уредба (ЕУ) бр. 1303/2013), као и „Уредбе о финансирању ЗПП” (Уредбом (ЕУ) бр. 1306/2013). У транзиционом периоду до 2023. године на снази ће бити и Уредба (ЕУ) бр. 2020/2020 којом се утврђују прелазне одредбе за подршку из *EAFRD*-а и Европског пољопривредног гарансијског фонда (*European Agricultural Guarantee Fund - EAGF*) у 2021. и 2022. години.

У реализацији ових циљева активности ће у наредном периоду имати у фокусу следеће приоритете:

1) *Модернизација и поједностављење политике*; Као и све досадашње реформе, и ова има амбицију модернизације, поједностављења и смањења трошкова имплементације. Државе чланице имаће већу слободу у погледу дефинисања правила, као и расподеле средстава. Уместо великог броја програма за појединачне шеме подршке и нотификација код Европске комисије, земље чланице ће убудуће припремати само један стратешки план за целокупан период (који ће обухватати оба стуба политике и појединачне секторске стратегије). Овакав приступ допринеће лакшем и трансперентнијем обухвату кључних циљева везаних за заштиту животне средине и климатске промене. Такозвани „нови модел испоруке” мање се фокусира на усклађеност, омогућујући земљама да изаберу најбоље инструменте и активности од оних које им стоје на располагању, уважавајући пре свега националне специфичности, како би се постигли договорени циљеви и стандарди на нивоу ЕУ.

Промене су планиране и у домену подршке младим пољопривредницима, с обзиром да ће јединствени стратешки планови укључивати комбинацију мера којима се подржава генерацијска обнова на газдинству, укључујући директна плаћања, мере руралног развоја и олакшан приступ младих пољопривредника инвестиционој подршци (смањење критеријума прихватљивости).

Приоритет ће бити и смањење оперативних трошкова произашлих из обимних административних захтева и бирократских процедура. У том смислу, предвиђа се већа употреба савремених технологија у управљачким структурама, укључујући и дигитализацију. Ово би требало да резултира поједностављењем административних поступака за кориснике, једноставнијим процесом аплицирања за подстицаје, као и контролом над спровођењем политике руралног развоја.

2) *Иновације и знање за будућу пољопривреду*. Трансфер знања ће у новој ЗПП бити постављен као важна хоризонтална, „cross-cutting” димензија, са основним циљем да подстакне размену знања, иновације и дигитализацију у пољопривреди и руралним подручјима. Активности ће бити усмерене у правцу побољшања протока знања и јачање веза између истраживача и праксе; већу и бољу доступност саветодавних услуга на газдинствима; јачање међутематских и прекограничних интерактивних иновација и на подршку дигиталној транзицији у пољопривреди.

3) *Праведнија и ефикаснија подршка*. У наредном периоду директна плаћања ће се и даље базирати на плаћању по површини уз прераспodelу подршке по хектару за газдинства мале и средње величине. Већи фокус биће стављен на подстицање младих пољопривредника. Обавезна издвајања за младе пољопривреднике наставиће се (2% од укупног износа за директна плаћања додељених свакој земљи чланици), уз финансијску подршку кроз мере руралног развоја које олакшавају приступ земљишту и пренос власништва. За разлику од претходног периода, када су право на подршку остваривали само пољопривредници са статусом „активног” (према јединственој ЕУ дефиницији), убудуће ће се подршка додељивати искључиво „правом” пољопривреднику, чији ће статус дефинисати свака држава чланица у задатим оквирима.

4) *Јачање еколошких и климатских акција*. У основне приоритете у наредном периоду спада и јачање фокуса на климатске промене и еколошку компоненту која је до сада била обухваћена претежно мерама руралног развоја. Нови концепт политике је такав да се еколошка компонента проширује и на први стуб, чиме ће се променити и концепт директних плаћања. Према новој концепцији ЗПП, еколошка компонента политике ће имати добровољну и обавезну компоненту, при чему ће добровољна компонента подразумевати примену „еколошких шема” (досадашње „зелено плаћање”) уз могућност додатне надокнаде за пољопривреднике који поштују агро-еколошке стандарде изнад захтеваног нивоа.

Имајући у виду важну улогу пољопривредника у борби против климатских промена, ЗПП за наредни период има велике амбиције у погледу заштите животне средине и борбе против климатских промена, и то кроз постављање обавезних захтева за пољопривреднике. Ови захтеви се односе на очување земљишта богатог угљеником кроз заштиту мочвара и тресетишта, као и на унапређење управљања хранљивим материјама, а у циљу унапређење квалитета воде, смањења амонијака и нивоа азот-оксида. Такође, уместо досадашњег захтева за диверзификацију усева, што је био услов за остваривање права на „зелено плаћање”, уводи се захтев ротације усева. Земље чланице ће развити добровољне еколошке шеме, како би подржале и подстакле пољопривреднике да поштују пољопривредне праксе корисне за климу и животну средину. Предвиђено је да ће 30% износа подршке за други стуб морати да се издвоји за плаћања у области заштите животне средине, климе и биодиверзитета, уз додатну могућност трансфера 15% средстава из првог у други стуб за ове намене.

5) *Посебан фокус на младе пољопривреднике.* Подршка преносу управљачке функције на газдинству на младе пољопривреднике једно је од централних места ЗПП у новом програмском периоду, које у задатим оквирима уређује сама земља чланица. Инструменти који се предвиђају укључују олакшан приступ земљишту, кредитима и знању, као и олакшана правила опорезивања и промета средстава. Нови концепт ЗПП уводи инструмент тзв. „међугенерациског партнерства”, којим се током транзиционог периода, младим пољопривредницима обезбеђује подршка која укључује менторство од стране искуснијих пољопривредника, унапређење трансфера знања са старије на млађу генерацију, развој планова наслеђивања и сл. Очекују се и нови механизми за олакшан приступ земљишту и финансијским средствима за младе носиоце газдинства, као и могућност финансирања кроз специјализоване ЕУ програме (програми размене знања и искустава са пољопривредницима из других земаља).

Да би се премостили заокрети у политици између два програмска периода, донета су прелазна правила до почетка примене политике планиране за период после 2020. године. У погледу другог стуба, утврђивање прелазних правила између два програмска раздобља је уобичајена пракса. С обзиром на знатне промене које ће уследити, потреба за прелазним решењима је већа, посебно у погледу наставка вишегодишњих обавеза преузетих у текућем и претходном програмском периоду.

Када је реч о европској пракси у домену политике руралног развоја, она је флексибилнија од тржишно-ценовне политике, утолико што се земљама чланицима пружа аутономија у погледу одабира приоритета, мера и комбиновања извора финансирања. Већина држава чланица примењује национални програм који покрива целу територију, али се у неким земљама примењује по неколико регионалних програма (Република Француска 30, Краљевина Шпанија 22, Република Италија 23, Савезна Република Немачка 15, Република Португалија 3, Краљевина Белгија и Република Финска по 2). Државе чланице поштују ЕУ правила за дату меру, али у тим оквирима имају значајну флексибилност у погледу начина на који је користе. На пример, уколико држава чланица или регион у свом програму предвиди подршку за меру Улагања у физичку имовину, средства могу бити доступна корисницима само за улагања везана за унапређење стања животне средине како предвиђају заједничка правила.

Мере руралног развоја предвиђене НППР 2022-2024 и начин њихове имплементације само су делимично усклађене са ЕУ правилима. Ипак, у овом моменту, Србија нема обавезу усаглашавања националног програма руралног развоја са правилима која важе у ЕУ. Та обавеза односи се само на ИПАРД програм, чија се садржина и правила имплементације усаглашавају са ЕУ праксом у блиској сарадњи са Европском комисијом. Ипак, важно је нагласити да се и у формулисању ИПАРД програма, његових циљева, предвиђених мера и корисника, инсистира на конзистентности са националним програмом руралног развоја, како би се обезбедила боља координација политике у овој области. У Републици Србији ИПАРД програм се спроводи од децембра 2017. године и до сад су

акредитоване (одобрене од стране Европске комисије) следеће мере: 1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава; 2. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства; 3. Диверзификација активности пољопривредних газдинстава и развој пословања, и 4. Техничка помоћ. Овим програмом предвиђени су циљеви везани за достизање ЕУ стандарда квалитета, здравствене безбедности хране и еколошких циљева, а повучена су и јасна разграничења међу потенцијалним корисницима.

VI. ПРИОРИТЕТНИ ЦИЉЕВИ НППР 2022–2024 И АНАЛИЗА СЦЕНАРИЈА

1. Визија НППР 2022-2024

Визија развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Србије постављена је СПРР и предвиђа:

„1) да у 2024. години пољопривреда Републике Србије буде сектор чији је развој заснован на знању, модерним технологијама и стандардима, који домаћим и захтевним страним тржиштима нуди иновативне производе, а произвођачима обезбеђује одржив и стабилан доходак;

2) да се природним ресурсима, животном средином и културном баштином руралних подручја управља у складу са принципима одрживог развоја, како би се руралне средине учиниле примамљивим местом за живот и рад младима и другим становницима руралних подручја”.

Сагласно визији, постављени су стратешки развојни циљеви, и то:

- 1) раст производње и стабилност дохотка произвођача;
- 2) раст конкурентности уз прилагођавање захтевима домаћег и иностраног тржишта и техничко-технолошко унапређење сектора пољопривреде;
- 3) одрживо управљање ресурсима и заштита животне средине;
- 4) унапређење квалитета живота у руралним подручјима и смањење сиромаштва;
- 5) ефикасно управљање јавним политикама и унапређење институционалног оквира развоја пољопривреде и руралних средина.

На основу анализе стања, уочених спољних и унутрашњих изазова са којима се сектор суочава, и постављених циљева, СПРР утврђено је 14 приоритетних подручја деловања за период до 2024. године. Одабрана приоритетна подручја деловања могу бити праћена комбинацијом различитих мера буџетске подршке и активностима, а узета је у обзир и могућност њихових измена, будући да су правни и финансијски оквири пољопривредне политике подложни честим променама.

Полазећи од стратешких циљева за период до 2024. године, законских оквира који регулишу примену политике руралног развоја, укупног амбијента у којем послује пољопривредно-прехрамбени сектор и изазова са којима се суочавају руралне средине, уочених ограничења и дефицита политике током спровођења претходног националног програма, као и новог оквира европске политике у овој области, формулисана је визија НППР 2022-2024 за период до 2024. године.

„Визија НППР 2022-2024 предвиђа раст конкурентности свих учесника у прехрамбеном ланцу кроз модернизацију опреме и усвајање иновативних технолошких решења и добрих произвођачких и пословних пракси, унапређење система управљања природним ресурсима и јачањем отпорности на климатске промене и унапређење управљања ризицима уз очување биодиверзитета и еколошке вредности пољопривредних

површина и пољопривредних система, као и унапређење квалитета живота и социо-економске структуре руралних подручја кроз побољшање социјалне и физичке инфраструктуре, поштовање територијалних специфичности, диверзификацију активности, унапређење родног баланса и генерацијску обнову.”

Наведена визија биће достигнута постепеном хармонизацијом политике руралног развоја са принципима и механизмима ЗПП ЕУ, посебно у домену остваривања циљева предвиђених „Зеленим договором” и стратегијом „Од њиве до виљушке”, који укључују: убрзавање транзиције ка одрживом прехранбеном систему који има неутралан или позитиван утицај на животну средину; ублажавање климатских промена и прилагођавање њиховим утицајима; побољшање стања биодиверзитета; безбедност хране, допринос јавном здрављу, доступност хране свима, уз генерисање праведнијег економског дохотка и промовисање фер трговине.

2. Општи и посебни циљеви

Општи циљ: НППР 2022-2024 доприноси економски, еколошки и социјално одрживом развоју руралних подручја, подстичући раст конкурентности пољопривредно-прехранбеног сектора, унапређење система управљања ризицима, природним ресурсима, животном средином и адаптацијом на ефекте климатских промена, као и подршком креирању нових радних места, генерацијској обнови и побољшањем руралне социјалне и физичке инфраструктуре.

Остваривање општег циља НППР 2022-2024 доприноси реализацији циљева СПРР 2014-2024 везаних за раст конкурентности, одрживо управљање природним ресурсима и унапређење квалитета живота у руралним подручјима. У остваривању општег циља НППР 2022-2024 биће уважен један од основних принципа СПРР 2014-2024, који се односи на полицентрични развој, базиран на уважавању различитости система производње и типова пољопривредних газдинства који произлазе из хетерогених географских, природних, социо-економских и других карактеристика руралних подручја Србије. То подразумева да ће једнака пажња бити посвећена свим учесницима у тржишном ланцу, при чему ће посебна пажња бити посвећена поштовању специфичних потреба пољопривредних произвођача у ПОУРП, пољопривредним газдинствима са потенцијалом за даљи раст тржишне производње, женама и младим пољопривредницима.

За остваривање циљева предвиђених СПРР 2014-2024 и општег циља НППР 2022-2024, предвиђена је реализација **посебних циљева** политике руралног развоја за програмски период, и то:

Циљ 1. Унапређење конкурентности пољопривредно-прехранбеног сектора, кроз достизање нивоа ЕУ стандарда квалитета, унапређење тржишног ланца и управљање ризицима;

Циљ 2. Унапређење управљања природним ресурсима, очување биодиверзитета и ублажавање последица климатских промена;

Циљ 3. Унапређење руралне економије и социјалне структуре руралних подручја;

Циљ 4. Креирање и трансфер знања и иновација.

Институционално јачање СРР у погледу оснаживања кадра, прилагођавања законодавног оквира, унапређења информационах, комуникационих и административних система и структура, предуслов је за ефикасну примену политике руралног развоја, њену бољу координацију и конзистентност са другим политикама од утицаја, али и учесницима на националном и суб-националном нивоу.

Циљ 1. Унапређење конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора, кроз достизање нивоа ЕУ стандарда квалитета, одрживо унапређење тржишног ланца и управљање ризицима

Унапређење конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора и достизање ЕУ стандарда квалитета захтева реструктурирање великог броја газдинстава мале и средње величине, као и већу примену иновација дуж читавог прехрамбеног ланца. Поред тога, раст конкурентности уско је повезан са развојем тржишног ланца, који мора укључивати адаптивност, способност за управљање ризицима, добре произвођачке праксе, као и широк спектар нових производа, услуга и учесника.

Сектор примарне пољопривредне производње и прераде пољопривредних производа и производа рибарства карактерише дуална структура, оличена у великом броју малих газдинстава и прерађивачких погона са недовољно иновираним технологијама, застарелом опремом, ниском продуктивношћу и ниском отпорношћу на климатске промене, док се на другој страни налази значајно мањи број великих газдинстава и погона, са великим уделом на тржишту, конкурентних и у међународним оквирима. Велики број малих и средњих газдинстава и погона конкурентан је само на локалним тржиштима и није у стању да испуни ЕУ стандарде квалитета и безбедности хране, као ни еколошке стандарде и добре произвођачке праксе. Реструктурирање ових газдинстава и предузећа, модернизација опреме, објеката и увођење нових технологија и процеса коришћењем принципа климатски паметне пољопривреде и управљање ризицима допринели би расту њихове продуктивности и конкурентности на захтевним међународним тржиштима ширим од регионалног, већој и разноврснијој понуди висококвалитетних производа више фазе прераде и расту њиховог извоза, доприносећи тако бољој валоризацији сировина из домаће производње.

Остваривање овог циља осим што ће допринети дугорочној економској одрживости пољопривредних газдинстава, уједно јача капацитете пољопривредно-прехрамбеног сектора да одговори на изазове у погледу раста потражње за висококвалитетном и сигурном храном, као и изазове везане за климатске промене, заштиту животне средине и добробит животиња. Унапређење веза у тржишном ланцу омогућиће равноправнију расподелу добити, унапредити пост-жетвено управљање производима, допринети побољшању квалитета и безбедности хране и побољшати положај примарних произвођача у расподели добити и приступу тржишту. Мере подстицаја којима ће се подржати остваривање овог циља у програмском периоду 2022–2024. године укључиће комбинацију мера намењених различитим учесницима у пољопривредно-прехрамбеном ланцу и за различите намене, као што су подстицаји намењени проширењу постојећих ресурса, модернизацији опреме, објеката, производне структуре и генетског потенцијала, побољшање квалитета и безбедности хране у приоритетним секторима, подстицаји за промоцију, удруживање и укључивање у кратке ланце снабдевања, као и подршка за осигурање усева, плодова и домаћих животиња.

Циљ 2. Унапређење управљања природним ресурсима, очување биодиверзитета и адаптација и повећање отпорности на климатске промене

Унапређење система управљања природним ресурсима, очување агробiodиверзитета, плодности тла, традиционалних пољопривредних пракси и знања, руралних пејзажа, пољопривредних подручја високе природне вредности и њихових ресурса, као и смањење негативног утицаја пољопривреде на животну средину и емисију гасова са ефектом стаклене баште, кључни су изазови одрживог развоја пољопривредно-прехрамбеног сектора и руралних подручја Србије.

Овај циљ одговара на проблеме описане SWOT анализом везане за управљање пољопривредним земљиштем и шумама, очувањем биодиверзитета и

нарастајућим ризицима по пољопривредну производњу, ресурсе и имовину пољопривредних газдинстава проистеклих из неповољних временских прилика, природних катастрофа, појаве штеточина и болести. Сви ови ризици директно утичу на приходе од пољопривреде, егзистенцију пољопривредника и њихових домаћинстава, а дугорочно гледано и на способност пољопривредних газдинстава да улажу и иновирају своју производњу. Сценарији климатских промена указују на високу вероватноћу раста учесталости и разорних утицаја екстремних временских догађаја, као што су суше, топлотни таласи и обилне падавине.

Остваривање овог циља допринеће унапређењу не само стања природних ресурса и њиховом очувању у складу са принципима добре пољопривредне праксе, већ и превенцији деградације агро-биодиверзитета и побољшању адаптивних капацитета сектора. Поред позитивног утицаја на еколошку одрживост и животну средину, остваривање овог циља допринело би расту продуктивности и конкурентности пољопривредне производње, диверзификацији прихода пољопривредних газдинстава, укључујући и оне који потичу од коришћења шумских ресурса и традиционалних производа.

Ови сегменти аграрне политике су до сада били недовољно интегрисани у систем подршке. Отуда, НППР 2022-2024 има за циљ да паралелно са унапређењем хоризонталне и вертикалне координације политике у овој области, допринесе јачању свести произвођача о неопходности заштите животне средине и природних ресурса и подстакне примену добре пољопривредне праксе на површинама којима газдују, као и адаптацији на климатске и друге промене. Реализација овог циља биће подржана низом мера и активности у координацији са другим органима и управама МПШВ (СПП, УЗПЗ, УЗШ) и ЈЛС. НППР 2022-2024 подржаће остваривање овог циља мерама као што су: инвестиције у заштиту, уређење и коришћење пољопривредног земљишта, подземних и површинских вода, заштиту и негу шума, одржавање шумских путева и пошумљавање; подршком за очување генетичких ресурса. Посебна пажња биће посвећена трансферу знања, у циљу јачања свести и капацитета пољопривредних произвођача за усвајање мера и пракси које доприносе ублажавању ризика од климатских промена и смањењу ефеката стаклене баште, као и већој примени ИТ система за благовремено обавештавање и упозоравање.

Циљ 3. Унапређење руралне економије и социјалне структуре руралних подручја

Одрживи развој руралних подручја подразумева, поред осталог, и промене у структури руралне економије, кроз диверзификацију понуде производа и услуга које рурална подручја пружају широј заједници, за шта су кључни предуслови очување демографске виталности, побољшање руралне инфраструктуре и изградња социјалне кохезије. НППР 2022-2024 је само један од инструмената укупне националне развојне политике који води у правцу реализације овог циља. Унапређење руралне економије и социјалне структуре руралних подручја, као циљ НППР 2022-2024 интегрише настојања да се прошири спектар економских активности и побољша стање на руралном тржишту рада, очува демографска виталност и оствари генерацијски и родно балансирани развој како у погледу учешћа у развојним процесима, тако и економског оснаживања и уживања у ефектима развоја. Поред тога, остваривање овог циља допринело би смањењу изражених територијалних друштвених и економских развојних диспропорција у руралним подручјима Србије.

Диверзификација руралне економије допринеће проширењу спектра производа и услуга доступних руралном становништву, унапређењу руралног тржишта рада, расту атрактивности руралних подручја као места за живот и подстаћи развој нових производа и услуга заснованих на традиционалном знању и технологији, природним ресурсима и културном наслеђу. Развоју руралне економије и креирању нових радних

места допринеће мере као што су: подршка улагањима у физичку имовину пољопривредних газдинстава; подршка улагањима у опрему и ресурсе за прераду и маркетинг пољопривредних производа; подршка диверсификацији активности на газдинству; подршка младима у руралним срединама; подршка имплементацији локалних стратегија руралног развоја које стварају прилике за креирање нових радних места и услуга; улагањима у руралну јавну инфраструктуру, чиме се ствара подстицајно окружење за развој пословања.

Социјална и демографска ревитализација села и генерацијска обнова сектора пољопривреде биће подржане кроз мотивацију младих и жена за укључивање у пољопривредну производњу. На тај начин НППР 2022-2024 допринеће не само попуњавању сектора виталном радном снагом, већ ће позитиво утицати и на низ других перформанси газдинстава као што су: прихватање иновативних решења и пракси, измени производне структуре, бољем управљању ресурсима, диверсификацији прихода и др.

Стање руралне инфраструктуре један је од ограничавајућих фактора развоја руралне економије, конкурентности пољопривредног сектора и квалитета живота у руралним срединама. Унапређење физичке инфраструктуре побољшаће економски и друштвени положај и перспективе руралних подручја, успорити негативне демографске трендове и повећати атрактивност руралних подручја као места за живот и улагања. Остваривање циљева везаних за унапређење стања руралне инфраструктуре биће подржано подстицајима за изградњу атарских и шумских путева, изградњу и опремање објеката за снабдевање водом и путне инфраструктуре, као и за друге инфраструктурне пројекте.

Развој локалних партнерстава и стварање услова за широку партиципацију цивилног друштва и социјални дијалог, има за циљ да афирмише и подстакне уравнотежен територијални развој, инклузију руралног становништва у развојни процес, ојача капацитете за сарадњу међу учесницима и креирање мулти-секторских локалних стратегија руралног развоја по узору на LEADER приступ. Подршка примени LEADER приступа ће у наредном периоду бити усмерена на оснивање нових Парнерстава за територијални рурални развој и спровођење локалних стратегија руралног развоја и пројеката предвиђених тим стратегијама.

Циљ 4. Креирање и трансфер знања и иновација

Креирање и трансфер знања и иновација до непосредних корисника неопходан су предуслов за смањење технолошког заостајања пољопривреде и борбу са три велика развојна изазова — раст конкурентности, одрживо управљање природним ресурсима и прилагођавање климатским променама. Инвестиције у нове технологије и знања (опрему и људство) са једне стране, као и растуће потребе да се на изазове климатских промена и глобалног тржишта ефикасније одговори, са друге стране, захтевају реакцију на плану обезбеђења ефикасног системског оквира за креирање, промовисање и примену модерних производних пракси, као и иновација у пратећим системима од значаја за пољопривреду. Модернизација и технолошки развој сектора (осим капиталних инвестиција у ресурсе и физички капитал), биће подржани мерама које подстичу креирање нових иновативних пракси и технологија и њихов трансфер до свих учесника у производном ланцу.

ТАБЕЛА 15. Мере подршке за реализацију посебних циљева НППР 2022–2024, према изворима финансирања

Посебни циљеви НППР 2022–2024	Мере подршке НППР 2022–2024	Програми подршке АПВ и ЈЛС	ИПАРД*
--	--	---	---------------

Посебни циљеви НППР 2022–2024	Мере подршке НППР 2022–2024	Програми подршке АПВ и ЈЛС	ИПАРД*
1. Унапређење конкурентности пољопривредно - прехранбеног сектора, кроз достизање нивоа ЕУ стандарда квалитета, одрживо унапређење тржишног ланца и управљање ризицима	М 1.1. Инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства М 1.2. Успостављање и јачање удружења у области пољопривреде М 1.3. Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа и производа рибарства М 1.4. Управљање ризицима	+	М1 М3
2. Унапређење управљања природним ресурсима, очување биодиверзитета и ублажавање последица климатских промена	М 2.1. Одрживо коришћење пољопривредног земљишта М 2.2. Одрживо коришћење шумских ресурса М 2.4. Очување биљних и животињских генетичких ресурса М 2.5. Очување пољопривредних и осталих подручја високе природне вредности М 2.6. Подршка агроколошким мерама, доброј пољопривредној пракси и другим политикама заштите и очувања животне средине	+	М 4
3. Унапређење руралне економије и социјалне структуре руралних подручја	М 3.1. Унапређење и развој руралне инфраструктуре М 3.2. Унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима М 3.3. Подршка младима у руралним подручјима М 3.4. Спровођење активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду, као и увођење и сертификација система безбедности и квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима М 3.5. Припрема локалних стратегија руралног развоја М 3.6. Спровођење локалних стратегија руралног развоја	+	М 5 М 6 М 7
4. Креирање и трансфер знања и иновација	М 4.1. Подршка пружању савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди М 4.2. Развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју		

*М1 — Улагања у физичку имовину пољопривредних газдинстава; М3 — Улагања у физичку имовину која се односе на прераду и маркетинг пољопривредних и производа рибарства; М4 — агроколошке и климатске мере и подршка органској пољопривреди; М5 — Имплементација локалних развојних стратегија — ЛЕАДЕР; М6 — Улагања у руралну јавну инфраструктуру; М7 — Диверсификација активности газдинстава и развој пословања.

3. Опције за остваривање посебних циљева

Остваривање постављених циљева захтева дугорочне, добро координисане и финансијски снажно подржане мере и активности, чија имплементација превазилази временски оквир овог програма. Ипак, кретање ка зацртаним циљевима може се одвијати различитим суб-оптималним путањама чије ефекете је немогуће проценити у свим њиховим димензијама узимајући у обзир бројне непредвидиве факторе од утицаја.

Избор најбоље опције извршен је на основу анализе следећих сценарија:

- а) Задржавање постојећег модела политике (status-quo);
- б) Значајан раст стопе повлачења ИПАРД средстава и почетак примене нових мера до 2024. године;
- в) Балансирање подршке међу приоритетима и корисницима;
- г) Појачан фокус на агро-еколошке и климатске мере;
- д) Оптимални сценарио.

а) Задржавање постојећег модела политике (status-quo)

Задржавање постојећег модела политике руралног развоја имало би за последицу продужавање периода нестабилности и непредвидивости подршке, са ризиком да се успоре процеси структурног реформисања пољопривредно-прехрамбеног сектора и напори на заустављању економске и социјалне девастације руралних подручја, заштити животне средине и природних ресурса.

Ризици које овај сценарио носи са собом су вишеструки и условљени тројаким факторима: 1) нефункционалном организационом структуром и недостајућим капацитетима СРР, 2) недовољно усаглашеним и неажурираним законодавним оквиром који отежава усклађивање подршке са европским моделом пољопривредне и политике руралног развоја, и 3) нестабилним буџетским трансферима, укључујући заокрете у систему подршке увођењем нових мера, врста подстицаја и променом интензитета подстицаја.

Уочени проблеми у начину операционализације претходног програма сугеришу да би наставак постојеће праксе водио систем на суб-оптималну путању, рефлектујући недовољно ефикасан модел који не гарантује оптималне ефекте уложених средстава.

Сложеност политике руралног развоја и њени вишедимензионални циљеви (економски, еколошки и социјални), захтевају ефикаснији систем хоризонталне и вертикалне координације мера и активности са осталим учесницима. Задржавање постојећег стања представљало би ризик да се неки од циљева, посебно они из домена агроеколошких мера, мера везаних за унапређење управљања природним ресурсима, унапређење и развој руралне инфраструктуре, јачање руралне економије и реформисање сектора, остварују спорије него што је неопходно. Са друге стране, постојећи системи евиденција, аналитике, контроле, праћења и извештавања, недовољно су развијени да би могли да оправдају рационалност, равноправност и транспарентност система подршке у сваком његовом сегменту. У том смислу, задржавање постојећег стања значило би наставак праксе вишестуког финансирања неких врста подстицаја из различитих извора, одређивања висине подстицаја без адекватне аналитике, одсуство система праћења и евалуације и др.

Нестабилни буџетски трансфери имају за резултат непредвидивост политике, оличену у неизвесности у погледу динамике објављивања позива за поједине врсте подстицаја, избора прихватљивих инвестиција, интензитета подстицаја, као и растућег удела заосталих плаћања, што су снажне препреке остваривању зацртаних циљева. Све наведено утиче на управљачке и пословне одлуке корисника подршке, утолико што их демотивише да инвестирају или приморава да такве одлуке одлажу. Крајњи резултат овакве праксе је нижа инвестициона активност, успоравање структурног реформисања, али и спорије повлачење средстава из предприступних фондова.

Са уоченим дефицитима у законском оквиру, организационој структури сектора и његовим ресурсима, сценарио задржавања постојећег модела политике носи велике ризике за остваривање циљева утврђених СПРР 2014-2024 и НППР 2022-2024.

б) Значајан раст стопе повлачења ИПАРД средстава и почетак примене нових мера до 2024. године

Одлуком Европске комисије број Ц (2022) 1537 од 9. марта 2022. године одобрен је ИПАРД III програм Републике Србије за период 2021-2027. године. ИПАРД III програм предвиђа низ измена у односу на постојећи, укључујући повећање обима доступних средстава, висине минимално доступне подршке, већи интензитет подстицаја, као и увођење нових мера. Уз постојеће мере (мере 1, 3 и 7 ИПАРД програма) уводе се и агроеколошке и климатске мере, LEADER подршка и подршка изградњи руралне инфраструктуре (мере 4, 5 и 6, респективно).

Значајније повећање стопе повлачења средстава из ИПАРД III програма и доступност нових мера подстицаја представљао би велики и важан финансијски импулс за достизање циљева руралног развоја пројектованих СПРР 2014-2024 и НПРР 2022-2024. Овај сценарио омогућио би динамичан раст сектора и убрзао динамику остваривања постављених циљева у свим сегментима. Ипак, овај сценарио захтева велике напоре и динамично реформисање институционалног оквира, јачање капацитета целог МПШВ, али и других учесника и пратећих структура.

Почетак примене нових мера предвиђених ИПАРД III програмом до краја 2024. године имао би велики утицај на имплементацију НПРР 2022–2024. Ово се пре свега односи на нов приступ у разграничењу потенцијалних корисника, као и њихово преусмеравање са националног на ИПАРД III програм зависно од обима и намене планиране инвестиције. Поред тога, примена свих мера предвиђених ИПАРД III програмом омогућила би редистрибуцију буџетских средстава међу постојећим мерама финансираним из националног буџета, чиме би се створили услови за креирање нових врста подстицаја и/или проширење обухвата корисника постојећих мера.

С обзиром на очекивано проширење листе мера доступних ИПАРД програмом, мора се имати у виду ризик да (претерано) ослањање на овај извор финансирања и *a-priori* одустајање од финансирања појединих мера предвиђених НПРР 2022-2024 може да доведе до вакума у финансирању појединих врста подршке. Из тог разлога, потребно је ускладити динамику јавних позива за поједине мере између два програма, прилагодити законодавни оквир, припремити недостајуће и изменити постојеће правилнике, спровести промотивне кампање и сл.

в) Појачан фокус на агроеколошко климатске мере и меру органске производње

Потреба за појачаним фокусом политике руралног развоја на агроеколошке и климатске мере, као и на бољу интеграцију користи примене повољних пракси по животну средину и природне ресурсе, користи од разноврсности биодиверзитета и статуса земље без ГМО производа, аргументована је у претходним главама. Поред тога, наглашени су и недостаци постојећег система подршке агроеколошким и климатским мерама. Ови недостаци нису везани само за ниска буџетска улагања за ове намене, већ и низ других системских решења као што су непотпуни законски оквир, недовољна хоризонтална сарадња са другим органима који спроводе мере и активности из ове области, недовољно ефикасан систем трансфера знања, недостатак капацитета контролних и инспекцијских служби и сл. Задржавање *status quo* у домену ове политике удаљава Србију од ЕУ праксе и циљева ЗПП постављених за наредни програмски период.

Постојећа законска решења којима се регулише примена агроеколошких мера нису прилагођена остваривању утврђених стратешких и програмских циљева, утолико што не обавезују кориснике подстицаја на дугорочну (вишегодишњу) примену пракси које би омогућиле повољне ефекте по животну средину, природне ресурсе и климатске промене. Поред тога, сет предвиђених мера подршке за ове намене је скроман, што у условима учесталих екстремних временских прилика и претњи по животну средину повећава ризик за приходе и имовину пољопривредних газдинстава.

ИПАРД III програм предвиђеће увођење подршке за одрживо управљање пољопривредним земљиштем, у оквиру агроеколошких и климатских мера и мера за

органиску производњу, за коју је предвиђено финасирање четири активности и то: плодоред на обрадивим површинама; затрављивање међуредног простора у вишегодишњим засадима; успостављање и одржавање цветних трака и одрживо управљање ливадама и пашњацима.

Ипак, имајући у виду неизвесност око периода почетка примене ове мере у оквиру ИПАРД програма, са једне стране, и потребу проактивније агроеколошке политике са друге стране, боља координација политике у овом сегменту помогла би да се премости вакуум који тренутно постоји у погледу финансирања подршке за ове намене, али би допринела и креирању боље усмерених и потребама прилагођеним агроеклошким и климатским мерама.

г) *Балансирање подршке међу приоритетима и корисницима*

Када је реч о корисницима подршке за рурални развој, постојећи систем подршке у фокусу има економско оснаживање газдинства младих пољопривредника, газдинстава чији су носиоци жене, као и изједначавање економског положаја газдинстава у ПОУРП. Посматрано по секторима, укупан ниво подршке сточарској производњи (рачунајући и мере директне подршке), значајно је већи у односу на газдинства усмерена на биљну производњу, док су подстицаји органској производњи последњих година нагло порасли. Економска оправданост и рационалност овог приступа нису тестирани и потврђени валидним студијама, па самим тим нису познати ни ефекти алтернативних решења.

Имајући у виду постојећу структуру газдинстава у погледу обележја носилаца, врсте производње, укључености у тржишне ланце и специфична регионална обележја, постоји велика вероватноћа да један део газдинстава остаје искључен из система подршке или да доступне врсте подстицаја нису примерене њиховим потребама. Ово се пре свега односи на газдинства мале и средње величине, газдинства чији су носиоци старије доби, газдинства у ПОУРП усмерена на биљну производњу, мале сопственике шума и др. Многа од ових газдинства по правилу немају значајнију тржишну производњу али ни интерес и потребу за обимнијим инвестицијама. Ова газдинства ће постепено нестајати, али је и у међувремену потребно обезбедити пристојан животни стандард њиховим породицима и „меки” трансфер ка новим стратегијама опстанка. Будући да је њихов допринос прехранбеној стабилности, очувању ресурса и традиционалних пракси вишестук и значајан, из угла правичности подршке и поштовања принципа инклузивности, потребно је уважити и њихове потребе.

Сценарио увођења нових видова подршке и/или равномерније прерасподеле међу различитим типовима газдинстава и секторима, у оквиру постојећих буџетских средстава, довео би до смањења расположивих средстава за постојеће приоритете. Ипак, под претпоставком динамичнијег повлачења средстава из ИПАРД фондова у наредним годинама, ослободила би се средстава и за газдинства која су у овом моменту недовољно обухваћена доступним подстицајима.

д) *Оптимални сценарио*

Оптимални сценарио јесте сценарио који са пројективаним растом буџетских средстава за подршку руралном развоју (глава IX), уз постепено увођење нових ИПАРД мера и раст стопе повлачења средстава из ових фондова, омогућује бржу динамику достизања пројектованих циљева, већи фокус на циљеве везане за животну средину, природне ресурсе и климатске промене, и веће поштовање принципа балансираног развоја.

ТАБЕЛА 16. Оцена ефеката појединих сценарија

Развојна	Потребни	Институ-	Ризици за
----------	----------	----------	-----------

	оријентација	трошкови	ционална прилагођавања	остваривање циљева НППР 2022-2024
<i>Status quo</i>	Раст конкурентности	Благи раст, уз растући удео заосталих плаћања	Спора и недовољна	Високи
Значајан раст стопе повлачења ИПАРД средстава и почетак примене нових мера	Снажан, динамичан и одржив развој	Високи	Изузетно захтевна	Ниски
Појачан фокус на агро-еколошке и климатске мере	Унапређење стања животне средине	Раст	Захтевна	Умерени
Балансиран и инклузивни развој	Одрживи инклузивни развој	Раст	Захтевна	Умерени
Оптимални сценарио	Раст конкурентности уз бољу избалансираност приоритета	Раст	Захтевна	Ниски

Оптимални сценарио развијен је на основу следећих претпоставки:

1) *Буџетска средства за подстицаје руралном развоју ће до 2024. године наставити умерено да расту, иако ће значајан део ових средстава и даље одлазити на заостала плаћања. Ипак, под претпоставком да се питање заосталих плаћања системски реши, овај сценарио би оставио изван простор за увођење нових врста подстицаја, измене у интензитету подстицаја, обухвату корисника и слично.*

2) *Примена нових ИПАРД мера и раст стопе повлачења средстава из ових фондова допринеће смањењу пристисака корисника на национални буџет, али тек у завршним годинама примене НППР 2022–2024. За тај период потребно је припремити прелазна решења, али и правилнике и процедуре који ће регулисати постепени прелаз на нове мере и/или врсте подстицаја.*

3) *Крајем периода створиће се услови за увођење нових мера које би омогућиле равномернију дистрибуцију средстава међу корисницима и секторима, чему морају претходити обимне компетентне анализе са циљем процене могућих ефеката на остваривање постављених циљева, економске резултате газдинстава и других корисника, али и на буџет.*

4) *Оптимални сценарио подразумева оснаживање капацитета СРР за бољу координацију политике. Иако перманентан, процес јачања капацитета мора се интензивирати како би се превазишли уочени проблеми у свим сегментима циклуса јавне политике, од креирања мера подршке, преко имплементације, праћења и евалуације.*

5) *Ризици за остваривање оптималног сценарија под наведеним претпоставкама су ниски. Они укључују утицај неочекиваних, екстерних притисака и поремећаја (екстремне временске прилике, нове пандемије и сл.), који би захтевали преусмеравање буџетских средстава на санирање последица.*

6) *Развојна оријентација оптималног сценарија је умерена. Овај сценарио омогућује кретање по развојној путањи, што води ка остваривању циљева у дугорочној перспективи. Ипак, доследно придржавање постављених полазних принципа, уз перманентне напоре на побољшању конзистентности и кохерентности политике допринели би већем синергетском ефекту.*

4. Показатељи учинка на нивоу општег и посебних циљева

Показатељи учинка НППР 2022–2024 на нивоу општег и посебних циљева дефинисани су тако да омогуће сагледавање резултата спровођења програма на промене у укупном аутпуту пољопривредно-прехрамбеног сектора, промену нивоа конкурентности на међународном тржишту и промене у продуктивности.

Осим тога, посебан сет показатеља дефинисан је за праћење промена у перформансама пољопривредних газдинстава и то оних на које мере подршке предвиђене НППР 2022–2024 имају непосредан утицај. У одабиру ових индикатора водило се рачуна и о неопходности укључивања показатеља везаних за промене у социо-економској структури газдинстава.

Овакав приступ у селекцији показатеља учинка на нивоу општег и посебних циљева одабран је имајући у виду синергетско дејство и допринос других политика и мера подршке које се примењују у оквиру Националног програма за пољопривреду, ИПАРД програма и програма подршке руралном развоју на субнационалном нивоу.

Имајући у виду динамику плаћања за подстицаје мерама руралног развоја, као и чињеницу да неке врсте подстицаја не дају ефекте у текућој години, показатељи учинка на нивоу општег и посебних циљева биће евалуирани након завршетка периода примене програма и реализације свих плаћања корисницима финансираним на основу овог програма и то 2026. године.

ТАБЕЛА 17. Показатељи учинка на нивоу општег и посебних циљева

Циљ	Показатељ	Базна вредност	Циљана вредност	Извор верификације
Општи циљ	Бруто додата вредност пољопривреде, шумарства и рибарства (% БДП)	5,5 % (2020.г)	5,5%	РЗС
	Учешће становништва из осталих насеља у укупном становништву	38,8 % (2020.г)	38,8 (2020.г)	
Посебни циљ 1.	Вредност извоза (мил. ЕУР)	3.635 (2020.г)	4.000	РЗС
	Вредност увоза (мил. ЕУР)	2.023 (2020.г)	2.500	
	Удео прерађених производа у укупном извозу (%)	27,2 (2020.г)	28,0	
	Удео прерађених производа у укупном увозу (%)	34,0 (2020.г)	34,0	
	Коефицијент економичности	1,82	2,2	FADN
	Просечна економска величина газдинства (ЕУР СА/газдинство)	9.457	12.000	РЗС
	Бруто додата вредност по ГЈР (ЕУР)	4.239 (2019.г)	4.600	РЗС
	Бруто додата вредност по ha КПЗ (ЕУР)	653,7 (2019.г)	750,0	
Посебни циљ 2.	Наводњавано земљиште (% обрадивог, КПЗ без ливада и пашњака)	5,4 (2018.г)	7,0	РЗС
	Број парцела по газдинству	6	5	РЗС
	Процент повећања шумског фонда у Републици Србији (%)	100	0.25	УЗШ
Посебни циљ 3.	Стопа запослености у руралним подручјима (%)	51,9 (2020.г)	53,0	РЗС
	Удео запосленог руралног становништва у укупно запосленом становништву (%)	43,7 (2020.г)	45,0	
	Стопа запослености младог руралног становништва (15–24 године) (%)	26,7 (2020.г)	32,0	
	Број младих управника газдинстава (до 35 година) у односу на старије (преко 55 година) (%)	4,9 (2018.г)	5,5	
	Удео жена у укупном броју управника (%)	15,3 (2018.г)		

	Удео младих жена (до 35 година) у укупном броју управника (%)	0,25 (2018.г)	0,35	
	% газдинства са приходима од додатних активности са газдинстава	12,3 (2018.г)	13,0	
	% газдинства са приходима од додатних активности са газдинстава већим од 50% укупних прихода	1,4 (2018.г)	2,0	
Посебни циљ 4.	% управника газдинстава који су похађали курсеве	4,6 (2018.г)	5,5	РЗС

VII. МЕРЕ НППР 2022-2024

НППР 2022-2024 садржи осамнаест мера руралног развоја, које су, у складу са Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, класификоване у пет основних група:

- 1) Мере за унапређење конкурентности;
- 2) Мере за очување и унапређење животне средине и природних ресурса;
- 3) Мере за диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима;
- 4) Мере за припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја;
- 5) Мере за унапређење система креирања и преноса знања.

У складу са Законом о планском систему Републике Србије, мере у НППР 2022-2024 разврстане су у односу на допринос постизању четири посебна циља НППР 2022-2024.

Општи законодавни и стратешки оквир за спровођење свих мера НППР 2022-2024 заснован је на СПРР 2014-2024, Закону о пољопривреди и руралном развоју, Закону о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, НПАА, као и на Акционом плану за поглавље 11 – Пољопривреда и рурални развој. Спровођење одређених мера усклађено је са законским и стратешким оквиром који специфично уређује тематску област мере.

Мере за постизање општег и посебних циљева НППР 2022-2024, тј. спровођење жељених промена по својој природи су подстицајне.

1. Општи и специфични услови за остваривање права на подстицаје за мере руралног развоја

Општи услови. Општи услови за остваривање права на подстицаје у оквиру мера НППР 2022-2024 утврђени су у зависности од корисника и приказани су у ТАБЕЛИ 18.

- Право на остваривање права на подстицаје за мере руралног развоја имају:
- 1) физичка лица — носиоци комерцијалног породичног пољопривредног газдинства;
 - 2) предузетници;
 - 3) привредна друштва;
 - 4) земљорадничке задруге;
 - 5) правно лице регистровано у складу са законом којим се уређују удружења;
 - 6) средње школе;
 - 7) научноистраживачке организације у области пољопривреде;
 - 8) цркве или верске заједнице;
 - 9) задужбине;
 - 10) ЈЛС.

ТАБЕЛА 18: Општи услови за кориснике подстицаја у оквиру мера НППР 2022-2024, по врсти корисника

Општи услови за све кориснике
<ol style="list-style-type: none"> 1) регистрован је у РПГ- у; 2) не може истовремено користити подстицаје по неком другом основу за инвестицију за коју подноси захтев, осим подстицаја у складу са посебним прописом којим се уређује кредитна подршка регистрованим пољопривредним газдинствима; 3) нема евидентираних доспелих неизмирених дуговања према министарству надлежном за послове пољопривреде, по основу раније остварених подстицаја, субвенција и кредита; 4) нема доспелих неизмирених обавеза по основу јавних прихода; 5) у случају када корисник није власник катастарских парцела и објеката који су предмет инвестиције за коју се подноси захтев, неопходно је да на њима има право закупа, односно коришћења од најмање пет година почев од календарске године за коју се подноси захтев за коришћење подстицаја. Право закупа, односно коришћења доказује се на основу уговора закљученог са закуподавцем — физичким лицем или министарством надлежним за послове пољопривреде на период закупа, односно коришћења; 6) корисник је у обавези да наменски користи и не отуђи нити да другом лицу на коришћење инвестицију која је предмет захтева у периоду од пет година од дана завршетка инвестиције у оквиру мере.
Општи услови за правна лица
Ако је корисник предузетник, привредно друштво или земљорадничка задруга
<ol style="list-style-type: none"> 1) регистрован је у Регистру привредних субјеката и налази се у активном статусу; 2) у Агенцији за привредне регистре није регистровано да је кориснику изречена правноснажна судска или управна мера забране обављања делатности; да је осуђиван због привредног преступа; да је покренут поступак ликвидације или стечаја; да је престао да постоји услед судске или одлуке другог органа са обавезујућом снагом; 3) рачуни не могу бити блокирани у тренутку подношења захтева и не више од 30 дана, у року од 12 месеци пре подношења захтева за коришћење мере; 4) разврстано је у микро, мало или средње правно лице, у складу са законом којим се уређује рачуноводство (за привредно друштво и земљорадничке задруге); 5) најмање једно одговорно лице правног лица које заступа пољопривредно газдинство или земљорадничку задругу стално је запослено или је ангажовано по уговору на одређено време не краће од пет година.
Ако је корисник привредно друштво
<ol style="list-style-type: none"> 1) у структури власништва има мање од 25% учешћа јавног капитала; 2) није у групи повезаних лица у којој су неки од чланова велика правна лица.
Ако је корисник земљорадничка задруга
<ol style="list-style-type: none"> 1) Има најмање пет чланова задруге који су уписани у РПГ као носиоци или чланови пет различитих комерцијалних породичних пољопривредних газдинстава у активном статусу.
Општи услови за остале кориснике
Ако је корисник средња школа
<ol style="list-style-type: none"> 1) налази се у акту о мрежи средњих школа, у складу са законом којим се уређују основи система образовања и васпитања; 2) има решење о верификацији министарства надлежног за послове образовања за образовни профил у подручју рада пољопривреде, производње и прераде хране.
Ако је корисник научноистраживачка организација
<ol style="list-style-type: none"> 1) уписана је у Регистар научноистраживачких организација, у складу са законом којим се уређује научноистраживачка делатност.
Ако је корисник црква или верска заједница
<ol style="list-style-type: none"> 1) регистрована је у складу са законом којим се уређују цркве и верске заједнице.
Ако је корисник задужбина
<ol style="list-style-type: none"> 1) регистрована у складу са законом којим се уређују задужбине и фондације.
Ако је корисник ЈЛС
М 3.1
<ol style="list-style-type: none"> 1) предметна инвестиција реализује се у насељеном месту које има мање од 10.000 становника, према подацима последњег пописа органа надлежног за послове статистике; 2) ниједна радња везана за реализацију инвестиције не сме да буде започета пре доношења решења о одобравању права на подстицаје (осим израде техничке документације за изградњу објекта); 3) инвестиција треба да буде у складу са просторним планом ЈЛС односно испуњава друге услове прописане законом којим се уређује планирање и изградња.
М 2.1

-
- 1) ЈЛС је усвојила Годишњи програм за заштиту, уређење и коришћење пољопривредног земљишта за 2020. годину,
 - 2) ЈЛС је усвојила програм комасације,
 - 3) обезбедила је учешће сопствених средстава, односно учешће средстава из других извора у износу од најмање 30% како би се обезбедила у целости средства за предрачунску вредност предвиђених улагања.
-

Специфични услови. Министар ближе прописује услове, начин остваривања права на подстицаје за мере руралног развоја, обрасце захтева, односно пријаве за остваривање права на подстицаје. Врсте инвестиција, прихватљиви трошкови за одређене врсте инвестиција у оквиру мера руралног развоја, као и максимални износи подстицаја по кориснику, по мери и врсти инвестиције, детаљнији услови и критеријуми за остваривање права на подстицаје по појединим мерама биће накнадно дефинисани подзаконским актима, који ће бити предмет усклађивања са европским законодавством, а у складу са планираним активностима за транспозицију мера националне политике ка шемама подршке у оквиру ЗПП.

Интензитет подршке. Подстицаји се утврђују у процентуалном износу од вредности реализоване прихватљиве инвестиције умањене за износ средстава на име пореза на додату вредност, у складу са законом којим се уређују подстицаји у пољопривреди и руралном развоју, односно посебним прописом којим се уређује расподела подстицаја у пољопривреди и руралном развоју.

Финасирање подршке руралном развоју не обухвата следеће врсте трошкова:

- порез, укључујући порез на додату вредност;
- куповина, закуп или закуп земљишта и постојећих зграда, без обзира да ли закуп резултира преношењем власништва на закупца;
- новчане казне и трошкови судских поступака;
- оперативни трошкови;
- половне машине и опрема;
- банкарске накнаде, трошкови гаранција и слични трошкови;
- трошкови конверзије, трошкови и курсни губици повезани са набавкама добара изражени у еврима, као и други чисто финансијски трошкови;
- доприноси у природи;
- куповина права на пољопривредну производњу, животиње, једногодишње биљке и њихова садња;
- било који трошкови одржавања, амортизације и закупа;
- сви настали трошкови и све исплате које је извршила јавна управа у управљању и спровођењу помоћи, укључујући оне из управљачке и оперативне структуре, а посебно режијски трошкови, станарине и плате запослених на активностима управљања, спровођења, праћења и контроле.

2. Опис мера

а) Мере за достизање посебног циља 1 НППР 2022-2024

Мере намењене унапређењу конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора, кроз достизање нивоа ЕУ стандарда квалитета и унапређење тржишног ланца, уједно доприносе реализацији стратешког циља СПРР 2014-2024 који се односи на раст конкурентности уз прилагођавање захтевима домаћег и иностраног тржишта и техничко-технолошко унапређење сектора пољопривреде. Поред тога, ова група мера је намењена повећању капацитета пољопривредно-прехрамбеног сектора да одговори на изазове климатских промена, заштите животне средине и добробити животиња, доприносећи

притом смањењу доходних ризика за пољопривреднике и друге учеснике у производном ланцу.

Мере које ће се примењивати током програмског периода 2022–2024. године су:

Мера М 1.1 Инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства

Мера М 1.2 Успостављање и јачање удружења у области пољопривреде

Мера М 1.3 Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа и производа рибарства

Мера М 1.4 Управљање ризицима

Мере за унапређење конкурентности представљају најзначајнију групу мера подршке руралном развоју. За финансирање мера из ове групе у периоду 2018–2020. године утрошено је у просеку 74,7% буџета за рурални развој, од чега највише за М 1.1 — Инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства (57,8% укупног буџета за рурални развој).

Интензитет подстицаја за мере унапређења конкурентности у сектору пољопривредне производње и прераде пољопривредних производа одређен је у различитом износу за кориснике у ПОУРП, за младе пољопривреднике и жене у односу на кориснике у осталим подручјима (ТАБЕЛА 19). Овакав приступ уважава развојна ограничења са којим се сусрећу корисници у ПОУРП и има за циљ да подстакне њихову структурну трансформацију у одржива и тржишно оријантисана газдинства.

ТАБЕЛА 19: Мере за достизање посебног циља 1 НППР 2022-2024

1 Мере за достизање посебног циља 1 НППР 2022-2024			Износ подршке (% од укупне инвестиције, минимално)		
Код	Назив	Опис	2022	2023	2024
М 1.1	Инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства	<ul style="list-style-type: none"> Повећање физичког потенцијала пољопривредног газдинства кроз улагања у основна средства; Инвестиције у модернизацију опреме и објеката у приоритетним секторима примарне биљне и сточарске производње 	50 (55 млади пољопривредник (≤40 година)) (55 жене) (65 ПОУРП)	50 (65 ПОУРП)	50 (65 ПОУРП)
М 1.2	Успостављање и јачање удружења у области пољопривреде	<ul style="list-style-type: none"> Подршка развоју тржишних ланаца и интеграцији малих произвођача 	Донет правилник за примену мере, промовисана мера	100	100
М 1.3	Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа и производа рибарства	<ul style="list-style-type: none"> Модернизација опреме и објеката и увођење нових технологија и процеса у приоритетним секторима; Подршка маркетиншким активностима и промоцији производа у приоритетним секторима 	50 (55 млади пољопривредник (≤40 година)) (55 жене) (65 ПОУРП)	50 (65 ПОУРП)	50 (65 ПОУРП)
М 1.4	Управљање ризицима	<ul style="list-style-type: none"> Регреси за премију осигурања усева, плодова, засада, расадника и животиња у циљу смањења ризика за приходе и имовну газдинстава 	40 (45 ПОУРП)	40 (45 ПОУРП)	40 (45 ПОУРП)

Мера 1.1 Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава

Образложење потребе за мером. Неопходност структурног реформисања великог броја газдинстава мале и средње величине и њиховог већег укључивања у тржишне ланце на праведнијим и равноправним основама потврђена је претходном анализом. Да би се ова газдинства нашла на развојној путањи, неопходни су различити видови интервенција на унапређењу њихових укупних капацитета, како у погледу обима, тако и квалитета. Будући да газдинства мале и средње величине имају доминантан удео у броју газдинстава, висок удео у расположивим ресурсима и производе значајан део пољопривредног аутпута, њихово структурно реформисање допринело би унапређењу укупних перформанси пољопривредно-прехрамебног сектора и његовом одрживом развоју.

Опис подршке у оквиру мере. Подршка за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства намењена је приоритетним подсекторима, за које је препозната могућност и потреба даљег раста конкурентности, и то: 1) примарне сточарске производње — производње млека, меса, конзумних јаја, пчеларство, конзумна риба (пастрмка и шаран) и 2) примарне биљне производње — воће, поврће, грожђе, хмељ, украсно биље и цвеће, лековито, ароматично и зачинско биље и остали усеви.

У програмском периоду мера ће подржати инвестиције у наведене подсекторе, и то за следеће намене:

1) Сектор производње млека и меса:

(1) повећање квалитета млека, усвајање добре пољопривредне праксе, као и прилагођавање производа захтевима тржишта,

(2) достизање стандарда у области добробити и здравља животиња, хигијене и заштите животне средине,

(3) унапређење генетског потенцијала животиња за производњу млека и меса проширењем стада квалитетним приплодним грлима,

(4) унапређење квалитета говеђег, овчијег, козијег, живинског и свињског меса, у складу са прописаним ветеринарско - санитарним условима,

(5) побољшање производне структуре и квалитета опреме,

(6) укрупњавање производње јаја и унапређење производних капацитета у пчеларству,

(7) повећање производње, квалитета и здравствене безбедности производа пчеларства и рибарства (конзумне пастрмске и шаранске рибе),

(8) модернизација и обнављање машина и опреме ради повећања продуктивности производње у пчеларству и рибарству (конзумне пастрмске и шаранске рибе),

(9) достизање стандарда у области заштите животне средине и повећање оппорности на климатске промене.

2) Сектор производње воћа, поврћа, грожђа, хмеља, цвећа и осталих

усева:

(1) унапређење квалитета и здравствене безбедности производа,

(2) повећање површина и унапређење производње поврћа, воћа и цвећа у заштићеном простору и повећање оппорности на климатске промене,

(3) модернизација и обнављање машина и опреме ради повећања продуктивности производње и отпорности на климатске промене у приоритетним секторима биљне производње,

(4) повећање површина под интензивним засадима воћа, грожђа и хмеља,

(5) повећање површина под системима за наводњавање.

Корисници мере:

1) физичко лице - носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинства;

- 2) предузетник;
- 3) правно лице: привредно друштво, земљорадничка задруга;
- 4) друго правно лице: установа, школа, манастир, црква, верска заједница и друга организација;
- 5) научноистраживачка организација у области пољопривреде.

Приликом спровођења ове мере није предвиђено рангирање подносилаца захтева за коришћење подстицаја већ ће се исплата подстицаја вршити по редоследу подношења захтева.

Ефекти мере. Мера подржава раст продуктивности и конкурентности малих и средњих пољопривредних газдинстава, њихов бржи напредак ка достизању ЕУ стандарда квалитета и безбедности хране и олакшава укључивање у ланце вредности, доприносећи тако њиховој дугорочној одрживости. Инвестицијама у нове технологије, опрему и објекте, мера доприноси смањењу ризика од климатских промена за приходе и имовину пољопривредних газдинстава, као и смањењу негативног утицаја пољопривредне производње на животну средину.

Мера 1.2 Успостављање и јачање удружења у области пољопривреде

Образложење потребе за мером. Успостављање и јачање удружења у области пољопривреде неопходан је предуслов за унапређење положаја великог броја газдинстава мале и средње величине и њиховом укључивању у процесе доношења одлука и тржишне токове. Пољопривредни произвођачи су често изоловани, недовољно умрежени са другим произвођачима, и немају моћ преговарања са привредним друштвима која их снабдевају инпутима, купују њихове производе, или са доносиоцима политичких одлука. Постојећа струковна удружења пољопривредника формирана су претежно на регионалним/локалним основама, са ограниченим утицајем и преговарачким капацитетом, спроводе *ad-hoc* активности (зависно од под-сектора) и по правилу управљају скромним средствима. Овим удружењима неопходно је јачање капацитета, како би се спектар њихових услуга и начин рада унапредили. Иако је предвиђена Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, ова мера се до сада није спроводила.

Врсте инвестиција биће накнадно прописане подзаконским актима.

Корисници мере: Правна лица регистрована у складу са законом којим се уређују удружења.

Детаљнији услови и критеријуми за остваривање права на подстицаје за меру М 1.2 биће накнадно прописани подзаконским актима.

Ефекти мере. Подршка кроз ову меру допринеће економској и социјалној одрживости великог броја газдинстава и њиховом укључивању у формирање и одржавање кратких ланаца снабдевања.

Мера 1.3 Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа и производа рибарства

Образложење потребе за мером. Сектор прераде пољопривредних производа и производа рибарства карактерише дуална структура, оличена у великом броју малих прерађивачких погона са недовољно иновираним технологијама, застарелом опремом и ниском продуктивношћу, док се на другој страни налази значајно мањи број великих погона, са великим уделом на домаћем тржишту, конкурентних и у међународним оквирима. Велики број малих и средњих погона конкурентан је само на локалним тржиштима и није у стању да испуни захтевне ЕУ стандарде квалитета и безбедности хране, као ни еколошке стандарде. Њихово реструктурирање, модернизација опреме и објеката и увођење нових технологија и процеса, допринели би расту њихове продуктивности и конкурентности на захтевним међународним тржиштима ширим од

регионалног, већој и разноврснијој понуди висококвалитетних производа више фазе прераде и расту њиховог извоза, доприносећи тако бољој валоризацији сировина из домаће производње.

Анализа буџетских издвајања за спровођење мере побољшања квалитета и безбедности хране у приоритетним секторима указује на значајан раст средстава за ове намене у 2020. години у односу на 2018. годину. За цео програмски период 2018–2020. године за унапређење капацитета прехранбеног сектора инвестирано је више од 1,2 милијарде РСД, односно 403,2 милиона РСД у просеку по години.

Ова мера спроводиће се у секторима прераде и маркетинга млека, меса, производње и маркетинга вина и јаких алкохолних пића и производње пива. Подстицајима за ову меру подржаће се инвестиције намењене у:

1) Сектор прераде и маркетинга млека и млечних производа, меса и месних прерађевина:

(1) повећање квалитета и микробиолошке исправности млека кроз инвестиције у сабирне центре/опрему и специјализована возила за транспорт млека,

(2) унапређење технологије за прераду млека и меса, увођење нових технологија, производа и процеса прераде с циљем остваривања бољег маркетинга/пласмана и извоза,

(3) унапређење капацитета за прераду млека, клање животиња и прераду меса како би достигле стандарде ЕУ који се односе на квалитет, безбедност и хигијену прехранбених производа, добробит животиња и заштиту животне средине.

(4) унапређење капацитета за коришћење обновљивих извора енергије у процесу прераде;

(5) унапређење капацитета за прераду, третман и одлагање отпада из производног процеса.

2) Сектор производње и маркетинга вина, пива и јаких алкохолних пића:

(1) унапређење технологије за производњу и маркетинг вина, пива и јаких алкохолних пића, увођење нових технологија, производа и процеса производње, одлежавања и чувања у циљу остваривања бољег маркетинга/пласмана и извоза вина и јаких алкохолних пића,

(2) унапређење капацитета за производњу вина, пива и јаких алкохолних пића, одлежавање и чување производа, како би достигли стандарде који се односе на квалитет, безбедност и хигијену прехранбених производа и заштиту животне средине.

(3) унапређење капацитета за коришћење обновљивих извора енергије у процесу прераде;

(4) унапређење капацитета за прераду, третман и одлагање отпада из производног процеса.

3) Сектор прераде и маркетинга воћа и поврћа:

(1) унапређење технологије за производњу и маркетинг производа од воћа и поврћа, увођење нових технологија, производа и процеса производње и чувања у циљу остваривања бољег маркетинга/пласмана и извоза;

(2) унапређење капацитета за прераду воћа и поврћа и чување производа од воћа и поврћа, како би достигли стандарде који се односе на квалитет, безбедност и хигијену прехранбених производа и заштиту животне средине;

(3) унапређење капацитета за коришћење обновљивих извора енергије у процесу прераде;

(4) унапређење капацитета за прераду, третман и одлагање отпада из производног процеса.

Корисници мере:

1) предузетник;

- 2) правно лице: привредно друштво, земљорадничка задруга;
- 3) задужбина регистрована у складу са законом којим се уређују задужбине и фондације, у сектору производње вина.

Приликом спровођења ове мере није предвиђено рангирање подносилаца захтева за коришћење подстицаја већ ће се исплата подстицаја вршити по редоследу подношења захтева.

Ефекти мере. Мера ће допринети расту конкурентности и продуктивности, унапређењу квалитета производа, усаглашености са ЕУ стандардима који се односе на безбедност хране, заштиту животне средине, хигијену и здравље и безбедност на раду. Мера ће допринети расту и диверзификацији понуде производа прехранбене индустрије и расту извоза прерађених пољопривредних производа.

Мера 1.4 Управљање ризицима

Образложење потребе за мером. Пољопривредна производња, ресурси и имовина пољопривредних газдинстава су изложени широком спектру ризика који произлазе из временских прилика, природних катастрофа, појаве штеточина и болести. Додатне ризике изазивају тржишни поремећаји и осцилације, изазвани поремећајима у ланцу снабдевања на домаћем и међународном тржишту. Сви ови ризици директно утичу на приходе од пољопривреде, егзистенцију пољопривредника и њихових домаћинстава, а дугорочно гледано и на способност пољопривредних газдинстава да улажу и иновирају своју производњу.

Изложеност пољопривредних газдинстава у Србији ризицима се повећава. Сценарији климатских промена указују на високу вероватноћу раста учесталости и разорних утицаја екстремних временских догађаја, као што су суше, топлотни таласи и обилне падавине. Отуда, неопходно је побољшати адаптивне капацитете и могућност управљања ризицима и то координисаним мерама које подржавају разноврсна решења за управљање ризицима, као што су унапређење управљања природним ресурсима, инвестиције у објекте, опрему, технологије, трансфер знања и примену ИТ система за благовремено обавештавање.

Мером подршке осигурању у пољопривреди стимулише се развој тржишта осигурања у пољопривреди и смањује ризик од наглог пада прихода газдинства у пољопривредној производњи и штете настале губитком или оштећењем имовине.

Према подацима УАП -а, укупан број подржаних корисника у 2020. години износио је 28.130 док је просечан исплаћени износ у претходном програмском периоду износио више од 1,1 милијарде РСД по години. Корисници са седиштем на подручју Моравичког, Златиборског, Подунавског, Шумадијског и Колубарског управног округа остваривали су 70% подршке од укупне инвестиције за спровођење мере.

Подстицаји за управљање ризицима спроводиће се повраћајем средстава за премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња.

Корисници мере:

1) физичко лице — носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинстава;

2) правно лице;

3) предузетник.

Приликом спровођења ове мере није предвиђено рангирање подносилаца захтева за коришћење подстицаја. Подстицаји ће се исплаћивати по редоследу подношења уредно поднетих захтева у складу са законом којим се уређују подстицаји у пољопривреди и руралном развоју, а до износа финансијских средстава утврђеног посебним прописом којим се уређује расподела подстицаја у пољопривреди и руралном развоју.

Ефекти мере. Подршка управљању ризицима допринеће стабилности и извесности сектора пољопривреде и пољопривредних газдинстава и превенцији утицаја

климатских услова који могу довести до штете. Поред посебног циља 1 НППР 2022-2024, ова мера доприноси достизању и другог посебног циља НППР 2022-2024.

ТАБЕЛА 20 Показатељи учинка, Мере за достизање посебног циља 1 НППР 2022-2024

Мере	Показатељи учинка на нивоу мера	Базна вредност	Циљана вредност (2024)	Извор верификације
М 1.1 и М 1.3	Пољопривредна газдинства подржана за улагања у реструктурирање или модернизацију (% од укупног броја газдинства)	*1,9 (2019.г)	*	УАП
М 1.1	Инвестиције у основна средства у пољопривреди (мил. РСД)	28.551 (2019.г)	35.000	РЗС
М 1.1	Површина под субвенционисаним вишегодишњим производним засадима воћака, винове лозе и хмеља (ha)	*	8.700	УАП
М1.1.	Наводњаване површине (ha)	159.587 (2018.г)	167.566	
М 1.1.	Засади под противградним мрежама (ha)	3.876,064 (2022.г)	4500	
М 1.2	Пољопривредна газдинства удружена у подржана удружења (% од укупног броја газдинства)	*	*	УАП
М 1.4	Пољопривредна газдинства која користе подршку за управљање ризицима (% од укупног броја газдинства)	*5,1 (2019.г)	*	УАП
М 1.4	Осигуране површине (% од укупног броја ha КПЗ)	6,8 (2019.г)	*	УАП
М 1.4	Осигурана грла стоке (% од укупног броја грла стоке)	2,1 (2019.г)	*	УАП

* Вредности ће бити дефинисане током спровођења НППР 2022-2024

б) Мере за достизање посебног циља 2 НППР 2022-2024

Мере за унапређење управљања природним ресурсима, очување биодиверзитета и адаптацију и повећање отпорности на климатске промене директно доприносе остваривању циља СПРР 2014-2024 везаног за Одрживо управљање ресурсима и заштиту животне средине. Осим тога, мере из ове групе намењене су и бољој интеграцији квалитета и разноврсности биодиверзитета, очуваних природних ресурса и пејзажа у производе и услуге које рурална подручја испоручују тржишту.

Мере усмерене на очување животне средине и природних ресурса обухватају спектар мера и активности које се примењују у различитим агроекосистемима и имају интегрални утицај на одрживи развој руралних подручја и пољопривредно-прехрамбеног сектора.

НППР 2022–2024 обухвата шест мера подстицаја за очување и унапређење животне средине и природних ресурса, и то:

М 2.1 Одрживо коришћење пољопривредног земљишта

М 2.2 Одрживо коришћење шумских ресурса

М 2.3 Органска производња

М 2.4 Очување биљних и животињских генетичких ресурса

М 2.5 Очување пољопривредних и осталих подручја високе природне вредности

М 2.6 Подршка агроеколошким мерама, доброј пољопривредној пракси и другим политикама заштите и очувања животне средине

Реализација наведених мера у надлежности је различитих организационих јединица МПШВ, а на начин који је представљен у ТАБЕЛИ 21.

ТАБЕЛА 21: Мере за достизање посебног циља 2 НППР 2022-2024

2		Мере за достизање посебног циља 2 НППР 2022-2024			
Код	Назив	Опис	Износ подршке (% од укупне инвестиције, минимално)		
			2022	2023	2024
М 2.1	Одрживо коришћење пољопривредног земљишта	<ul style="list-style-type: none"> Финансирање радова на уређењу пољопривредног земљишта — комасација Финансирање радова на унапређењу коришћења напуштеног обрадивог пољопривредног земљишта. 	70	70	70
М 2.2	Одрживо коришћење шумских ресурса	<ul style="list-style-type: none"> Заштита шума од болести, штеточина и пожара, нега шума, пошумљавање; Градња и реконструкција шумских путева Модернизација механизације, опреме и материјала за мала и средња предузећа у шумарству и мала и средња предузећа за производњу шумског репродуктивног материјала 	100	100	100
М 2.3	Органска производња	Мера ће се спроводити кроз Национални програм за пољопривреду 2022–2024			
М 2.4	Очување биљних и животињских генетичких ресурса	<ul style="list-style-type: none"> Подршка очувању биљних и животињских генетичких ресурса у банци гена и на пољопривредним газдинствима. 	100	100	100
М 2.5	Очување пољопривредних и осталих подручја високе природне вредности	Мера ће бити разрађена, а њена имплементација одложена до коначног стицања формално-правних услова за спровођење мере (формалног дефинисања и мапирања пољопривредних и осталих подручја високе природне вредности у Републици Србији) и усклађивања и разграничења са ИПАРД програмом.			
М 2.6	Подршка агроеколошким мерама, доброј пољопривредној пракси и другим политикама заштите и очувања животне средине	Мера ће бити разрађена, а њена имплементација одложена до коначног стицања формално-правних услова за спровођење мере (почетак примене LPIS) и усклађивања и разграничења са ИПАРД програмом.			

Мера 2.1 Одрживо коришћење пољопривредног земљишта

Образложење потребе за мером. Мера одговара на проблеме описане SWOT анализом, као што су лоше управљање природним ресурсима, уситњеност парцела, ограничен приступ земљишту у подручјима где постоји тражња за земљиштем за потребе ширења газдинстава, нарастајући ризици од климатских промена и др. Спровођење мере допринеће повећању продуктивности, унапређењу начина управљања пољопривредним земљиштем и његовом очувању у складу са принципима добре пољопривредне праксе, као и превенцији деградације агро-биодиверзитета. Осим тога, ова мера ће допринети ефикаснијем коришћењу пољопривредног земљишта и стварањем услова за раст продуктивности биљне производње.

Мера ће се спроводити кроз Програм извођења радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта кроз улагања која обухватају: (1) радове, односно улагања која се односе на уређење пољопривредног земљишта — комасација и (2) радове, односно улагања која се односе на коришћење напуштеног обрадивог пољопривредног земљишта у складу са наменом.

Корисници мере:

- 1) ЈЛС;
- 2) физичко лице;
- 3) научноистраживачка организација: факултет и институт, акредитована од стране одбора за акредитацију научноистраживачких организација министарства надлежног за послове науке за област биотехничких наука — пољопривреда, коју је основала Република Србија;
- 4) научноистраживачка организација за детекцију начина коришћења пољопривредног земљишта у државној својини: акредитован институт;
- 5) установа: средња стручна школа у подручју рада пољопривреде и висока школа струковних студија из области пољопривреде коју је основала Република Србија;
- 6) правно лице: привредно друштво, земљорадничка задруга;
- 7) предузетник.

Ако је на Конкурс који расписује УЗПЗ поднето више пријава од стране подносилаца који испуњавају услове за остваривање права на средства па је укупан тражени износ средстава већи од расположивог износа, УЗПЗ утврђује ранг листу пријава које испуњавају услове према утврђеним критеријумима. Приликом утврђивања ранг листе бодовањем у случају када две или више пријава имају исти број бодова, предност ће имати пријава која је раније поднета. У случају да две или више пријава имају исти број бодова и да су истовремено поднете, а да је расположив износ недовољан да се расподели на све пријаве из ове групе, расподела средстава ће се извршити на тај начин што ће се расположив износ расподелити на све пријаве из ове групе, тако што ће се спровести исто процентуално умањење потраживања по појединим пријавама.

Ефекти мере. Спровођење мере ће осим смањењу и успоравању процеса деградације пољопривредног земљишта, допринети и превенцији деградације агро-биодиверзитета и превенцији негативних ефеката климатских промена. Инвестиције које ће се реализовати спровођењем мере утицаће на уређење пољопривредног земљишта, заштиту пољопривредног земљишта од штетног дејства ерозије и бујица на ерозионом подручју, заштити и очувању хемијских и биолошких својстава пољопривредног земљишта. Економски ефекти спровођења мере огледају се у доприносу извесности и стабилности производње и тржишта, подизања степена продуктивности и интензивности производње, стабилности дохотка пољопривредних газдинстава.

Мера 2.2 Одрживо коришћење шумских ресурса

Образложење потребе за мером. Мера подршке одрживом коришћењу шумских ресурса треба да допринесе превазилажењу уочених проблема сектора шумарства, као што су: недовољан степен шумовитости, неповољна структура шума по пореклу, узгојном облику и очуваности, неповољна старосна и сортиментна структура, недостатак планираног природног обнављања на значајном делу површине високих шума, незадовољавајуће здравствено стање, недовољна отвореност шума саобраћајницама, нарастајући ризици климатских промена и шумских пожара, недовољна искоришћеност осталих потенцијала шума и шумских станишта (недрвни производи и биомаса). Поред тога, степен диверзификације прихода који потичу од коришћења шумских ресурса је низак, а ланци снабдевања дрветом и осталим производима који потичу из шума неразвијени. Као последица оваквог стања, постојећи шумски ресурси користе се екстензивно, неефикасно и са много мањим економским користима у односу на своје потенцијале и угрожени биодиверзитет.

У програмском периоду 2018-2020. године укупно је реализовано 1.847.830.146 РСД (615.943.382 РСД у просеку годишње) за спровођење инвестиција у одрживо коришћење шумских ресурса, финансираних кроз БФЗШ, при чему се уочава пад буџетских издвајања на крају програмског периода. У градњу и реконструкцију шумских путева кроз БФЗШ укупно је трансферисано 1,4 милијарде РСД у програмском периоду 2018–2020. године, са нешто већим издвајањима у 2019. години.

Кроз средства за одрживи развој и унапређење шумарства у програмском периоду 2022-2024. године наставиће се финансирање следећих мера и активности на одрживом коришћењу шумских ресурса:

- 1) Заштита шума - од болести и штеточина, одржавање противпожарних пруга, градња противпожарних пруга, набавка специјализованог возила и опреме за гашење шумских пожара, градња и уређење водозахвата и резервоара за воду;
- 2) Пошумљавање - Пошумљавање голети, подизање плантажа и интензивних засада, санација површина пошумљавањем, мелиорација деградираних шума;
- 3) Нега шума;
- 4) Градња и реконструкција шумских путева;
- 5) Производња шумског семена и производња шумског садног материјала;
- 6) Едукација, промоција и развојно-истраживачки пројекти у области шумарства.

Имајући у виду да у програмском периоду 2018-2020. године није припремљен правни оквир нити су реализоване инвестиције у набавку механизације, опреме и материјала за мала и средња предузећа у шумарству и мала и средња предузећа за производњу шумског репродуктивног материјала, СРР ће у сарадњи са УЗШ током прве две године програмског периода припремити оквир за спровођење мере, док ће спровођење мере започети у 2024. години.

Корисници мере:

- 1) Сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, као и другог земљишта намењеног пошумљавању;
- 2) Правно лице и предузетник, ако је закључио уговор о изради и реализацији пројеката и програма радова са сопствеником, односно корисником шуме или земљишта на коме ће се изводити радови;
- 3) Научноистраживачка установа у области шумарства за израду студија, експертиза и развојно - истраживачких пројеката у циљу унапређења шумарства,

едукацију и промоцију, као и правно лице, односно предузетник који испуњава посебне услове утврђене конкурсом;

4) Физичко лице остварује право на доделу шумских садница или комплетно пошумљавање преко правног лица, односно предузетника који има обезбеђен садни материјал произведен у шумском расаднику регистрованом у складу са законом којим се уређује област шумског репродуктивног материјала и са којим је склопило уговор.

Средства за одрживи развој и унапређење шумарства додељују се под условима и на начин прописан правилником којим се уређују ближи услови, као и начин доделе и коришћења средстава из годишњег програма коришћења средстава БФЗШ Републике Србије и БФЗШ Аутономне покрајине Војводине, а у складу са Уредбом о утврђивању Годишњег програма коришћења средстава за одрживи развој и унапређење шумарства, која се доноси за сваку календарску годину и спроводи на територији РС без територије АПВ. Додела средстава по Годишњем програму за текућу годину врши се конкурсом који расписује УЗШ за територију РС без територије АПВ. Ако је за радове у области заштите, пошумљавања и неге шума и за радове производње шумског семена и шумског садног материјала на конкурс поднето више програма/пројеката који испуњавају услове конкурса, а чија је укупна вредност већа од одређеног износа за поједине врсте послова, извршиће се њихово бодовање на основу критеријума прописаних конкурсом. У случају да после бодовања више програма/пројеката има највећи број бодова, уговараће се сви пројекти са истим бројем бодова у истом процентуалном износу, до висине укупно одређеног износа за ту врсту посла. Сагласно одредби члана 73. став 2. Закона о шумама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 89/15 и 95/18 – др. закон), удружење сопственика шума које поседује више од 100 хектара шуме, има приоритет при коришћењу средстава.

Ефекти мере. Спровођење мере доприноси превазилажењу описаних проблема у сектору шумарства и смањењу негативних ефеката пољопривреде и других сектора (грађевински) на сектор шумарства. Спровођење мере додатно ће допринети ефикаснијем коришћењу шумских ресурса, диверзификацији дохотка, јачању конкурентности и уделу прихода пореклом из шумарства.

Мера 2.3 Органска производња

Мера 2.3 Органска пољопривреда, која је на основу Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју класификована у другој групи мера руралног развоја — Подстицаји за очување и унапређење животне средине и природних ресурса, програмираће се, спроводити и пратити у оквиру националног програма за пољопривреду за наредни период, а надлежности над овим пословима обављаће СПП.

Мера 2.4 Очување биљних и животињских генетичких ресурса

Образложење потребе за мером. Очување генетске разноврсности је од суштинског значаја за дугорочни опстанак било које врсте, посебно из угла променљивих услова животне средине и климатских промена. Ниска генетска разноврсност доводи до повећаног ризика од укрштања сродних јединки (*inbridging*), појаве штетних генетских варијација и сл. Сходно томе, управљање генетском разноврсношћу важна је компонента стратегије очувања угрожених врста.

Ефикасно управљање биљном и животињском генетском разноврсношћу подразумева активан допринос пољопривреде овим циљевима, што захтева успостављање равнотеже између циљева усмерених на раст производње и конкурентности и оних који доприносе побољшању генетске разноврсности и њеном очувању за будућност.

Подстицаји за очување биљних и животињских генетичких ресурса користе се за: (1) *ex situ* очување биљних генетичких ресурса и животињских генетичких ресурса

(2) *in situ/on farm* очување биљних генетичких ресурса и животињских генетичких ресурса на пољопривредним газдинствима.

Корисници мере:

За *ex situ* и *in situ* очување биљних генетичких ресурса и животињских генетичких ресурса корисници подршке су:

- 1) Банка биљних гена (биљни генетички ресурси само за *ex situ*);
- 2) Правна лица;
- 3) Предузетници;
- 4) Научноистраживачке организације;
- 5) Високошколске установе.

За *in situ* очување биљних генетичких ресурса и животињских генетичких ресурса корисници подршке су:

- 1) Пољопривредна газдинства физичких лица - носиоци комерцијалног породичног пољопривредног газдинства;
- 2) Предузетници.

Просечни годишњи износ буџетских трансфера за подстицаје у оквиру мере очувања биљних и животињских генетичких ресурса у програмском периоду 2018–2020. године износио је 138,9 милиона РСД (416,8 милиона РСД укупно за цео програмски период). Учешће ове мере у укупној структури подстицаја руралном развоју из буџета МПШВ у периоду 2018–2020. године било је релативно ниско и износило је 1,7%.

Приликом спровођења ове мере није предвиђено рангирање подносилаца захтева за коришћење подстицаја. Подршка ће се вршити по редоследу подношења уредно поднетих захтева до утрошка средстава у складу са законом којим се уређују подстицаји у пољопривреди и руралном развоју.

Ефекти мере. Имајући у виду богатство и разноврсност биљних и животињских генетичких ресурса, као и могућности њихове веће економске валоризације, ова мера осим што доприноси очувању ових ресурса, доприноси и стварању нових пословних прилика у руралним подручјима. Мера доприноси употреби и одржавању пашњачких подручја, спречавање девастације и сукцесију станишта (биотопа), укључивање у програме органске производње и развој препознатљивих традиционалних производа. Мера утиче и на укупни одговор на климатске промене, појаву нових болести и друге разлоге који дају предност аутохтоним у односу на комерцијалне сорте биљака и расе животиња. Подстицање очувања оригиналног генома омогућава, ако се укаже потреба, брзо укључивање у производни процес.

Мера 2.5 Очување пољопривредних и осталих подручја високе природне вредности

Образложење потребе за мером. Подршка очувању пољопривредних и осталих подручја високе природне вредности представља релативно нов концепт успостављен као одговор на глобалне економске притиске на животну средину. Ови притисци утицали су на тренд напуштања или, са друге стране, интензивирање производње на великим површинама пољопривредног земљишта високе природне вредности. Ово за последицу има неповратан губитак повезаних станишта и врста од националног и европског значаја за биодиверзитет. Мера доприноси очувању биодиверзитета, побољшању стања очувања врста и станишта које зависе од пољопривреде или су погођени пољопривредом и одржавању добре функционалности тла. Подручја високе природне вредности играју важну улогу у руралном животу и руралном идентитету. Поред побољшања природних станишта, ова подручја представљају природне коридоре за ширење и миграцију врста, доприносећи биодиверзитету.

Подршку кроз ову меру карактеришу сложени системи пољопривредне производње за чије је успостављање потребан дужи временски период, који су нискоинтензивни и често користе радно интензивне праксе, расе стоке и типове усева који

су високо прилагођени локално-специфичним карактеристикама земљишта, вегетацији и клими.

Мапирање пољопривредног земљишта високе природне вредности у Републици Србији није спроведено, осим индикативног мапирања које је спровела Агенција за заштиту животне средине у оквиру пројекта „Подршка агроеколошкој политици и програмирању у Републици Србији”. У претходном програмском периоду мера није спровођена.

У наредном периоду мера ће бити додатно разрађена, а њена имплементација одложена до формалног дефинисања термина и мапирања пољопривредних и осталих подручја високе природне вредности у Републици Србији.

Мера 2.6 Подстицаји за подршку агроеколошким мерама, доброј пољопривредној пракси и другим политикама заштите и очувања животне средине

Образложење потребе за мером. Пољопривреда спада у секторе не само високо зависне од климатских утицаја и природних ресурса, него и у секторе који имају изразито велики повратни утицај на животну средину и дивљи свет пољопривредних предела. Биодиверзитет, нарочито у подручјима интензивне пољопривредне производње, је под снажним притиском. Са друге стране, у подручјима која нису изложена интензивној производњи, напуштање земљишта и ерозија тла представљају еколошки ризик. Грмље и шумска вегетација заузимају велике пољопривредне површине, посебно травњаке. Један од важнијих агроеколошких проблема је губитак трајних травних површина услед напуштања традиционалних и добрих пољопривредних пракси, конверзија травњака у оранице и претерана испаша.

Агроеколошке мере подстичу спровођење принципа одрживе пољопривредне производње. Ова мера доприноси и очувању и унапређењу природних лепота и културно-историјске вредности природне баштине. Спровођење ове мере допринеће очувању трајних травних површина са доказаном биодиверзитетском вредношћу (као што су агроекосистеми у склопу заштићених подручја од значаја због специфичних станишта заштићене флоре и фауне), као и одрживости предела-пејзажа са аутентичним карактеристикама културног наслеђа. Кроз ову меру ствара се основа пружању такзваних услуга агроеколошког система који, поред обезбеђивања хране, укључују очување пејзажа, културне вредности и повећање могућности за (еко)туризам који, у комбинацији са локалним и регионалним производима, може допринети руралном развоју.

У претходном програмском периоду мера није спровођена.

Мера ће бити додатно разрађена, а њена имплементација одложена до коначног стицања формално-правних услова за спровођење мере (почетак примене LPIS) и усклађивања и разграничења са ИПАРД програмом. МПШВ - УАП је у 2019. години започела активности на успостављању LPIS-а који је једна од најважнијих предуслова за спровођење мере и једна од компоненти Интегрисаног система управљања и контроле (*Integrated Administration and Control System – IACS*) свих директних плаћања, као и плаћања из мера руралног развоја која се односе на површину.

ТАБЕЛА 22 Показатељи учинка, Мере за достизање посебног циља 2 НППР 2022-2024

Мера	Показатељи учинка на нивоу мера	Базна вредност	Циљана вредност (2024)	Извор верификације
------	---------------------------------	----------------	------------------------	--------------------

Мера	Показатељи учинка на нивоу мера	Базна вредност	Циљана вредност (2024)	Извор верификације
М 2.1	ЈЛС на чијим територијама су подржани радови на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта (% од укупног броја ЈЛС у Србији)	*	*	УЗПЗ
М 2.1	Број закључених анекса/уговора на основу Уредбе о утврђивању програма извођења радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта	43 (2019.г)	*	УЗПЗ
М 2.2	Подигнуто нових шума годишње (ha)	1.129,49 (2020.г)	*	УЗШ
М 2.2	Обим изграђених и реконструисаних шумских путева и мостова	142 (2020.г)	*	УЗШ
М 2.2	Површина шума заштићених од болести, штеточина и пожара (ha)	55.000,00 (2020.г)	*	УЗШ
М 2.2	Удео подржаних малих и средњих предузећа у шумарству и малих и средњих предузећа за производњу шумског репродуктивног материјала (% од укупног броја ове категорије малих и средњих предузећа)	0	*	УАП
М 2.4	Број очуваних биљних генетичких ресурса, као и старих и аутохтоних сорти и локалних популација	60 (2020.г)	*	СРР
М 2.4	Број раса укључених у програм очувања животињских генетичких ресурса	23 (2020.г)	*	СРР

* Вредности ће бити дефинисане током спровођења НППР 2022-2024

в) Мере за достизање посебног циља 3 НППР 2022-2024

Мере за унапређење руралне економије и социјалне структуре руралних подручја обухватају широк спектар мера усмерених на остваривање циља СПРР 2014-2024 везаног за унапређење квалитета живота у руралним подручјима и смањење сиромаштва.

Мере обухваћене овом групом мера додатно доприносе унапређењу социјалне структуре руралних подручја. Мерама се предвиђа подршка спровођењу основних принципа LEADER приступа у Републици Србији. Овај приступ представља метод мобилисања учесника на локалном нивоу, њихово удруживање у локалне иницијативе (локална партнерства креирана по узору на локалне акционе групе — ЛАГ, партнерстава између цивилног, јавног и приватног сектора), креирање стратешких одредница развоја локалне заједнице и њихово спровођење. Мере из ове групе мера одговарају на територијално специфичне проблеме руралних заједница које се односе на неопходност унапређења квалитета живота у руралним срединама, узимајући у обзир економске прилике и ограничења, проблеме социјалне искључености, стања јавне - физичке и социјалне инфраструктуре, очувања животне средине и културног наслеђа.

Финансирање мера које су намењене подстицању диверсификацији дохотка и унапређењу квалитета живота у руралним подручјима спровођено је у програмском периоду 2018–2020. године кроз Буџетски фонд за шуме — укупно 1,8 милијарди РСД (615,9 милиона РСД годишње у просеку) и кроз УАП — укупно 3,5 милијарди РСД (скоро

1.2 милијарде РСД просечно годишње). Са додатних 6 милиона РСД финансиране су мере намењене припреми локалних стратегија руралног развоја.

НППР 2022–2024 обухвата укупно шест мера за достизање посебног циља 3:

М 3.1 Унапређење и развој руралне инфраструктуре

М 3.2 Унапређење економских активности на селу кроз подршку

непољопривредним активностима

М 3.3 Подршка младима у руралним подручјима

М 3.4 Спровођење активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду, као и на увођење и сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима

М 3.5 Припрема локалних стратегија руралног развоја

М 3.6 Спровођење локалних стратегија руралног развоја

ТАБЕЛОМ 23 представљене су мере за унапређење руралне економије и социјалне структуре руралних подручја, садржај подршке, као и интензитет подршке за програмски период 2022–2024.

ТАБЕЛА 23: Мере за достизање посебног циља 3 НППР 2022-2024

3 Мере за достизање посебног циља 3 НППР 2022-2024			Износ подршке		
Код	Назив	Опис	(% од укупне инвестиције, минимално)		
			2022	2023	2024
М 3.1	Унапређење и развој руралне инфраструктуре	<ul style="list-style-type: none"> Изградња и опремање објеката: (1) за снабдевање водом; (2) путне инфраструктуре; други инфраструктурни пројекти. 	100	100	100
М 3.2	Унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима	<ul style="list-style-type: none"> Изградња и опремање објеката као и промоција непољопривредних активности, ради пружања угоститељских услуга у: (1) сектору руралног туризма; (2) сектору ловног туризма; Набавка опреме и алата за обављање послова који се сматрају старим и уметничким занатима, односно пословима домаће радиности. 	50 (55 млади пољопривредник (≤40 година)) (55 жене) (65 ПОУРП)	50 (65 ПОУРП)	50 (65 ПОУРП)
М 3.3	Подршка младима у руралним подручјима	<ul style="list-style-type: none"> Инвестиције у опрему и машине у приоритетним секторима примарне биљне и сточарске производње; Набавка квалитетних приплодних грла. 	75	75	75
М 3.4	Спровођење активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду, као и на увођење и сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима	<ul style="list-style-type: none"> Увођење и сертификација система безбедности и квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла; Прерада и маркетинг на газдинствима. 	50 (55 млади пољопривредник (≤40 година)) (55 жене) (65 ПОУРП)	50 (65 ПОУРП)	50 (65 ПОУРП)
М 3.5	Припрема локалних стратегија руралног развоја	<ul style="list-style-type: none"> Оперативни трошкови за израду Локалне стратегије руралног развоја и израде Локалне стратегије руралног развоја партнерства 		100	
М 3.6	Спровођење локалних стратегија руралног развоја	<ul style="list-style-type: none"> Инвестиције у спровођење пројеката мале вредности који су садржани у израђеној и од стране МПШВ усвојеној локалној стратегији руралног развоја и трошкови везани за рад партнерстава 		100	

Мера 3.1 Унапређење и развој руралне инфраструктуре

Образложење потребе за мером. Даљи развој руралних подручја дубоко зависи од покривености, доступности и општег стања локалне инфраструктуре. Комунална инфраструктура у руралним подручјима је недовољно развијена, нефункционална и слабо одржавана, те као таква представља ограничавајући фактор за квалитет живота у руралним срединама и развој руралне економије.

Мера Инвестиције за унапређење и развој руралне инфраструктуре у претходном програмском периоду 2018–2020. године није спровођена.

Мера ће се спроводити кроз УАП на основу Правилника о подстицајима за инвестиције за унапређење и развој руралне јавне инфраструктуре. Подстицаји ће обухватити подршку инвестицијама у изградњу и опремање објеката: (1) за снабдевање водом; и (2) путне инфраструктуре, као и за друге инфраструктурне пројекте.

Корисници мере: ЈЛС

Ако је у поступку спровођења мере утврђено да подносилац захтева испуњава прописане услове и ако постоје расположива финансијска средства у складу са посебним прописом којим се уређује расподела подстицаја у пољопривреди и руралном развоју, директор УАП-а решењем одобрава право на подстицаје, утврђује износ подстицаја и налаже исплату подстицаја на рачун подносиоца захтева.

Ефекти мере. Спровођење ове мере допринеће унапређењу општег квалитета живота у руралним подручјима, креирању подстицајног окружења за развој пословања, могућности за нова радна места улагањима у руралну инфраструктуру, смањењу друштвене искључености руралног становништва и заштити животне средине.

Мера 3.2 Унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима

Образложење потребе за мером. Ова мера намењена је подршци инвестицијама у развој нових производа и услуга у руралним срединама, у циљу смањења зависности руралних домаћинстава од пољопривредних прихода и диверзификације њихових активности. Мера доприноси расту запослености на газдинствима, бољој валоризацији њихових ресурса и производа, расту продуктивности и укључивању у тржишни ланац.

Просечна годишња издвајања за реализацију мере у претходном програмском периоду су готово занемарљива. Са просечним износом реализованих средстава по години од 38,3 милиона РСД (114,8 милиона РСД за све три године програмског периода), мера је учествовала са свега 0,5% у укупној структури буџета којим је подржана реализација мера НППР 2018–2020.

Подршка је у претходном програмском периоду била намењена изградњи и опремању објеката као и промоцији непољопривредних активности, ради пружања угоститељских услуга у: (1) сектору руралног туризма; (2) сектору ловног туризма; (3) сектору старих и уметничких заната, односно домаће радности.

Корисници мере:

- 1) Физичко лице - носилац регистрованог комерцијалног породичног пољопривредног газдинства;
- 2) Предузетник;
- 3) Правно лице: привредно друштво, земљорадничка задруга и удружење.

За спровођење мере М 3.2 предвиђен је поступак и елементи за бодовање и рангирање подносилаца пријава, ако износ расположивих средстава по јавном конкурсном није довољан за све поднете пријаве. Бодовање и рангирање спроводи се у сврху рангирања посебно за физичка лица - носиоце комерцијалног породичног пољопривредног газдинства и предузетнике, а посебно за правна лица. Елементи за

бодовање и рангирање узеће у обзир следеће: старост, пол и образовање подносиоца пријаве, као и то да ли се инвестиција реализује у оквиру ПОУРП за физичка лица и предузетнике, односно одрживост и локацију инвестиције, број запослених, примену стандарда, допринос инвестиције отварању радних места, као и статус правног лица.

Услови, начин и поступак за остваривање права на подстицаје за унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима ближе се прописују правилником.

Ефекти мере. Спровођење мере утиче на диверсификацију и развоју руралне економије и на смањење зависности руралних подручја од прихода од пољопривреде. Подршка економској диверсификацији има намеру да подстакне раст, запошљавање и одрживи развој у руралним подручјима и допринесе смањењу територијалних друштвених и економских развојних диспропорција. Диверсификацијом економских активности у руралним подручјима проширује се и спектар услуга доступних сеоском становништву, доприноси се атрактивности руралних подручја за живот и подстиче се генерисање производа и услуга заснованих на традиционалном знању и технологији, природним ресурсима и културном наслеђу.

Мера 3.3 Подршка младима у руралним подручјима

Образложење потребе за мером. Мера треба да допринесе превазилажењу једног од највећих структурних изазова пољопривреде и руралних подручја - старења и демографског пражњења, са последичним утицајем на неповољну старосну структуру носилаца и менаџера пољопривредних газдинстава. Неповољне демографске перформансе менаџера и радне снаге на газдинствима неповољно делују на развојни потенцијал сектора, смањен интерес и капацитет за примену иновација и нових технологија. Подршка младима у руралним подручјима за започињање и развој сопствених бизниса помаже превазилажењу ограничења са којима се млади пољопривредници сусрећу у почетним годинама пословања, смањујући тако њихове доходне ризике и стимулишући даљи раст и развој.

Мера М 3.3 Подршка младима у руралним подручјима бележи значајно висок раст када је реч о нивоу реализованих инвестиција у току програмског периода 2018-2020. године — 2.307,4 милиона РСД у 2020. години у односу на 523,2 милиона РСД у 2018. години. Укупне инвестиције у подршку младима износиле су готово 3,3 милиона РСД.

Мера обухвата подршку програмима за диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима кроз подршку младим пољопривредницима, и то: (1) подстицаји програму за подршку инвестицијама за развој и унапређење примарне биљне производње на пољопривредним газдинствима младих пољопривредника; (2) подстицаји програму за подршку инвестицијама за развој и унапређење примарне сточарске производње на пољопривредним газдинствима младих пољопривредника; и (3) подстицаји програму за подршку инвестицијама за развој и унапређење примарне сточарске производње кроз набавку квалитетних приплодних грла на пољопривредним газдинствима младих пољопривредника.

Корисници мере:

1) Физичко лице - носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинства у активном статусу у РПГ-у ако:

(1) у РПГ није било уписано као носилац нити члан породичног пољопривредног газдинства пре одређеног времена;

(2) на дан подношења пријаве на конкурс има навршених 18 година живота;

(3) у календарској години у којој подноси пријаву на конкурс има навршених највише 40 година живота;

(4) није био корисник подстицаја по основу прописа којим се уређују подстицаји за диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима кроз подршку младим пољопривредницима.

Ако укупни захтевани износ подстицаја по свим пријавама које испуњавају услове за остваривање права на подстицаје прелази укупна расположива средства одређена Конкурсом, УАП спроводи поступак бодовања и рангирања. Елементи за бодовање подносилаца пријава на конкурс у сврху рангирања узимаће у обзир следеће: врсте пољопривредне производње на коју се инвестиција односи, пол, образовање и статус подносиоца пријаве на конкурс у односу на запослење, место пребивалишта и степен развијености општине где се налази пребивалиште подносиоца пријаве и број чланова уже породице подносиоца пријаве на конкурс.

Услови, начин и поступак за остваривање права на подстицаје за подршку младима у руралним подручјима ближе се прописују посебним прописом и Конкурсом.

Ефекти мере. Мера доприноси укључивању постојећих и регрутовању нових младих у сектор, а кроз подршку за отпочињање, унапређење и иновирање процеса производње. Подршка за почетне инвестиције за младе пољопривреднике и подршка приступу и изградњи знања и вештина за младе пољопривреднике, допринеће економској, социјалној и демографској ревитализацији сектора пољопривреде и села, развоју и унапређењу примарне производње, расту конкурентности газдинстава и развоју пословања и креирање нових радних места у руралним подручјима.

Мера 3.4 Спровођење активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду, као и на увођење и сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима

Образложење потребе за мером. Ова мера подстиче додавање вредности пољопривредним производима у циљу веће диверсификације прихода газдинстава и задовољавања растуће потражње потрошача за квалитетним производима (органским производима и пољопривредним и прехранбеним производима са ознаком географског порекла и производима са националном ознаком квалитета). Промена у обрасцима потрошње хране и повећана домаћа потражња за прерађеном и свежем храном представља велику прилику за додавање вредности домаћој производњи. Улазак у тржишни сегмент „луksузних производа” често је условљен додатним захтевима, који се односе на безбедност и квалитет хране, животну средину, здравље и добробит животиња, следљивост и информисање потрошача.

Учешће укупно реализованих средстава за ову меру у структури средстава за подстицаје руралном развоју из буџета МПШВ за период 2018–2020. године било је веома ниско — 0,4%. Годишњи просек буџетских трансфера у програмском периоду 2018–2020. године износио је 33,5 милиона РСД, односно нешто више од 100 милиона РСД укупно за цео програмски период.

Мера М 3.4 обухвата подршку сертификацији: (1) система управљања безбедношћу хране према ISO 22000, FSSC 22000, BRC, IFS, GOST-R стандарду; (2) добре пољопривредне праксе према GLOBALG.A.P. стандарду; (3) система квалитета хране према HALAL стандарду; (4) система квалитета хране према KOSHER стандарду; (5) производа добијених методама органске производње; (6) производа са ознаком географског порекла и (7) производа са ознаком „српски квалитет”.

Корисници мере:

1) Физичко лице - носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинства;

2) Предузетник;

3) Правно лице;

4) Правно лице регистровано у складу са законом којим се уређују удружења.

За спровођење мере М 3.4 није предвиђен поступак и елементи за бодовање и рангирање подносилаца пријава. Подстицаји се исплаћују на основу решења УАП-а, по редоследу подношења захтева, а до износа финансијских средстава утврђених прописом којим се уређује расподела подстицаја у пољопривреди и руралном развоју. Специфични услови и критеријуми по врсти корисника прописују се Правилником о подстицајима за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла.

Ефекти мере. Мера утиче на унапређење конкурентности и позиционирање пољопривредних газдинстава на тржишту. Осим што доприносе повећању прихода на газдинству, производи с додатом вредношћу могу отворити нова тржишта, утицати на диверзификацију економских активности на газдинству, креирати препознатљивост газдинства или територије и дати позитиван допринос заједници. Повећањем прихода газдинстава унапредиће се њихов економски положај, унапредити квалитет живота у руралним подручјима и ублажити економски и социјални утицаји на миграторне процесе. Важан је и утицај мере на допринос одрживом развоју руралних подручја и јачању туристичке понуде.

Мера 3.5 Припрема локалних стратегија руралног развоја

Образложење потребе за мером. Подршка изради локалних стратегија доприноси социјалној одговорности, умрежавању, сарадњи и кохезији заједнице и партнера који представљају интересе различитих сектора и дефинишу заједничке циљеве са фокусом на иновативне моделе развоја територије за коју се стратегија доноси.

Мера је спровођена кроз јавни позив за подношење захтева за одобравање права на подстицај за подршку програмима који се односе на припрему локалне стратегије руралног развоја у 2019. години од 7. јуна 2019. године. Припремљене су 22 локалне стратегије руралног развоја од чега је за 21 одобрено право на подстицај.

Мера М 3.5 подржава израду локалних стратегија руралног развоја и то: припремне активности за формирање партнерстава, оперативне трошкове за израду локалне стратегије руралног развоја и израду локалне стратегије руралног развоја партнерства.

Корисници мере: Удружење - партнерство за територијални рурални развој (удружење представника јавног, приватног и цивилног сектора одређеног руралног подручја које је основано у складу са законом којим се уређују удружења) регистровано код Агенције за привредне регистре.

Селекција корисника мере М 3.5 спроводи се на основу Елемената бодовања за оцену квалитета Локалне стратегије руралног развоја, који су саставни део Правилника о подстицајима за подршку програмима који се односе на припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја.

Ефекти мере. Подршка за израду локалних стратегија руралног развоја доприноси социјалној одговорности, умрежавању, сарадњи и кохезији заједнице и партнера који представљају интересе различитих сектора и дефинишу заједничке циљеве са фокусом на иновативне моделе одрживог развоја територије за коју се стратегија доноси.

Мера 3.6 Спровођење локалних стратегија руралног развоја

Образложење потребе за мером. Унапређењем социјалне структуре у руралним срединама јачају се капацитети локалног становништва за заједничко организовање и деловање. Спровођењем мере, локалне заједнице се оспособљавају да

самостално управљају сопственим развојем, лакше учествују развојне проблеме у својим срединама, са већим потенцијалом заступају интересе својих грађана и нуде иновативна решења за побољшање квалитета живота заједнице. Стварањем критичне масе локалних учесника оспособљених да преузму одговорност за креирање развоја и активно учешће у процесу спровођења стратешких циљева дефинисаних локалном стратегијом, јача се социјална структура руралних заједница и њихов унутрашњи развојни потенцијал.

Мера није спровођена у програмском периоду 2018–2020. године.

Подршка за спровођење локалних стратегија руралног развоја односи се на трошкове везане за рад партнерстава и на имплементацију пројеката – трошкови спровођења приоритетних пројеката.

Корисници мере: Удружење - партнерство за територијални рурални развој (удружење представника јавног, приватног и цивилног сектора одређеног руралног подручја које је основано у складу са законом којим се уређују удружења) регистровано код Агенције за привредне регистре.

Критеријуми селекције биће утврђени током прве половине програмског периода НППР 2022-2024. За спровођење мере биће дефинисани елементи бодовања за оцену квалитета предложених пројеката и то правилником којим се уређују подстицаји за подршку програмима који се односе на припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја.

Ефекти мере. Подршка спровођењу локалних стратегија руралног развоја које су припремљене по узору на LEADER приступ доприноси изградњи друштвеног капитала и развоју заједнице, економским, културним и еколошким побољшањима у руралним подручјима. Јачање културног и друштвеног живота заједнице и подршка колективним локалним организацијама, удружењима и невладиним организацијама (укључујући удружења жена), важан је ефекат спровођења мере. Са циљем побољшања квалитета живота, мера доприноси побољшању и ревитализацији јавних простора и инфраструктуре у селима, унапређењу еколошких стандарда и промовисање употребе обновљивих извора енергије од стране заједнице. Умрежавање локалних акционих група и размена најбољих пракси доприноси трансферу знања о новим приступима руралном развоју. Мера посебну пажњу посвећује јачању локалних партнерстава, у смислу унапређења њихових знања и ресурса.

ТАБЕЛА 24 Показатељи учинка, Мере за достизање посебног циља 3 НППР 2022-2024

Мера	Показатељи учинка на нивоу мера	Базна вредност	Циљана вредност (2024)	Извор верификације
М 3.1	ЈЛС које су подржане за унапређење и развој руралне инфраструктуре (% од укупног броја ЈЛС)	*	*	УАП
М 3.1	Обим изграђених и реконструисаних шумских путева и мостова	142 (2020.г)	*	УЗШ
М 3.2	Пољопривредна газдинства подржана мером за унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима (% од укупног броја газдинства)	*	*	УАП
М 3.3	Пољопривредна газдинства подржана мером за младе пољопривреднике (% од укупног броја газдинства)	*	*	УАП

Мера	Показатељи учинка на нивоу мера	Базна вредност	Циљана вредност (2024)	Извор верификације
М 3.4	Пољопривредна газдинства подржана мером Спровођење активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду, као и на увођење и сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима (% од укупног броја газдинства)	*	*	СРР
М 3.5	Становништво обухваћено локалним стратегијама (% од укупног броја становника РС)	5,2 (2020.г)	*	УАП
М 3.5	Територија обухваћена локалним стратегијама (% од укупне површине РС)	18,6 (2020.г)	*	УАП
М 3.5	Број основаних партнерстава, ЛАГ	21 (2020.г)	*	УАП
М 3.6	Број финансираних пројеката, ЛАГ	0 (2020.г)	*	УАП

* Вредности ће бити дефинисане током спровођења НППР 2022-2024

г) Мере за достизање посебног циља 4 НППР 2022-2024

Мере које доприносе реализацији посебног циља 4 представљају трансферзалне мере које утичу на достизање свих програмских циљева. Трансфер знања о одрживим праксама, пољопривредно-еколошким питањима и иновацијама од виталног су значаја за економски раст и развој руралних подручја и унапређење одрживости, конкурентности, јачање отпраности на климатске промене, ефикасности ресурса и еколошких утицаја пољопривредних и шумарских газдинстава.

Ова група мера доприноси решавању проблема систематизованих у SWOT анализи: ниска улагања у истраживање и развој, слабо интегрисан систем трансфера знања и последично ниских стопа раста продуктивности.

Буџетски трансфери за подстицаје кроз мере за унапређење креирања и преноса знања одвијали су се кроз УАП, УЗШ и УЗПЗ. Укупан износ трансфера за цео програмски период за обе мере из ове групе мера износио је 1,5 (1,53) милијарди РСД, односно 502 (511,1) милиона РСД просечно сваке године.

НППР 2022–2024 предвиђа спровођење две мере подстицаја за унапређење система креирања и преноса знања:

М 4.1 Подршка пружању савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди

М 4.2 Развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју

ТАБЕЛА 25: Мере за достизање посебног циља 4 НППР 2022-2024

4 Мере за достизање посебног циља 4 НППР 2022-2024		Износ подршке			
Код	Назив	Опис	(% од укупне инвестиције, минимално)		
			2022	2023	2024
М 4.1	Подршка пружању савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди	<ul style="list-style-type: none"> Подршка саветодавним активностима 	100	100	100

4 Мере за достизање посебног циља 4 НППР 2022-2024					
Код	Назив	Опис	Износ подршке		
			(% од укупне инвестиције, минимално)		
			2022	2023	2024
М 4.2	Развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју	<ul style="list-style-type: none"> Реализација и имплементација пројеката у циљу развоја руралних подручја и унапређења пољопривредне производње 	100	100	100

Мера 4.1 Подршка пружању савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди

Образложење потребе за мером. Пољопривредно саветодавство има велики значај и допринос у општем развоју пољопривредне производње у Републици Србији. Ниво конкурентности сектора директно је зависан од знања и вештина произвођача и брзог приступа поузданим и примењивим информацијама и иновацијама. Описано стање у сектору - поседовна структура пољопривредних газдинстава (велики број малих газдинстава), скромног знања, вештина и последично, статуса конкурентности, представљају кључни аргумент важности мере.

86,1% (81 %) укупних буџетских трансфера намењених финансирању мера из групе 5 односило се на финансирање мере 5.1 у претходном програмском периоду. Укупно је реализовано 1,3 (1,2) милијарде РСД или просечно 433 (413,7) милиона РСД годишње за ову меру.

Подстицаји за пружање савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди односе се на: (1) саветодавне активности у смислу обављања саветодавних послова; (2) активности праћења и оцењивања параметара и ефеката рада пољопривредних саветодаваца и развој софтвера за бележење ових података у складу са усвојеним Годишњим програмом развоја саветодавних послова; (3) активности едукација пољопривредних саветодаваца и произвођача, развој портала Пољопривредне саветодавне и стручне службе Републике Србије, израда едукативних и промо материјала; (4) јачање капацитета саветодавног система кроз подршку побољшања услова рада.

Корисници мере:

1) Предузетник и правно лице које испуњава услове за обављање саветодавних и стручних послова у пољопривреди;

2) Правно лице овлашћено за обуку и усавршавање пољопривредних саветодаваца и пољопривредних произвођача, у складу са законом којим се уређује обављање саветодавних и стручних послова у пољопривреди.

Критеријуми селекције за спровођење подстицаја за подршку пружању савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди, због комплексности, прописују се сваке године доношењем посебног акта Владе којим се утврђује годишњи програм развоја саветодавних послова у пољопривреди за текућу годину, а за одређена подручја из Годишњег програма се расписује конкурс.

Ефекти мере. Мера подстиче имплементацију постојећих и креирање нових знања у складу са потребама крајњих корисника и пренос знања међусобним повезивањем креатора знања и пољопривредних произвођача. Такође, мера подстиче развој капацитета и ефикасност ПССС кроз модернизацију физичких ресурса и јачање компетенције запослених. Мера доприноси економском оснаживању, позиционирању у тржишним ланцима и конкурентности пољопривредних газдинстава кроз укључивање газдинстава у систем трансфера знања и кроз подршку развоју и имплементацији иновација у пољопривреди и руралном развоју. Спровођењем мере посебна пажња биће усмерена на добру пољопривредну праксу, добробит животиња, заштиту животне средине, очување здравља људи, животиња и биљака, добре пољопривредне и еколошке услове, производњу здравствено безбедне хране и адаптацију и јачање отпорности пољопривредне производње на утицаје климатских промена.

Мера 4.2 Развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју

Образложење потребе за мером. Појачавање сарадње и протока информација међу учесницима у систему трансфера знања, артикулисање питања од друштвеног и јавног интереса, даље повећање нивоа образовања пољопривредника, разматрање методологије и ефикасности начина функционисања система трансфера знања и обезбеђивање финансирања активности неки су од изазова са којима се суочавају учесници у систему трансфера знања у Србији.

Преглед домаћег и међународног правног оквира и очекиваних измена у правном оквиру сугерише да ће подстицање размене знања, иновација и дигитализација у пољопривреди и руралним подручјима, јачање веза између истраживача и праксе и јачање међутематских и прекограничних интерактивних иновација кроз подршку трансферу знања у новој ЗПП бити постављен као важна хоризонтална тема. Размена знања у наредном периоду треба да обухвати и примарне области ЗПП.

Реализована подршка спровођењу мере кроз све три управе (УАП, УЗШ и УЗПЗ), износила је 207,9 (292,3) милиона РСД укупно за програмски период 2018–2020. године, односно 69 (97,4) милиона РСД просечно годишње.

Опис подршке у оквиру мере. Мера ће се спроводити кроз конкурс УАП-а на основу Правилника о подстицајима за унапређење система креирања и преноса знања кроз развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју.

Подстицаји који ће се реализовати кроз овај правилник односиће се на:

- 1) спровођење техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју;
- 2) развој прогнозно-извештајних послова у области заштите биља;
- 3) развој примењеног пројекта за унапређење квалитета млека у области сточарства.

Поред наведеног правилника, мера ће наставити да се финансира и кроз средства за Одрживи развој и унапређење шумарства — Развојно истраживачки пројекти у области шумарства и кроз Конкурс за расподелу средстава за извођење радова на заштити, уређењу у коришћењу пољопривредног земљишта који расписује УЗПЗ. Кроз конкурс УЗПЗ финансираће се студијско-истраживачки радови, програми и пројекти у области уређења, заштите и коришћења пољопривредног земљишта од значаја за Републику Србију.

Корисници мере:

- 1) Предузетник и правно лице које испуњава услове за обављање саветодавних и стручних послова у пољопривреди;
- 2) Правно лице овлашћено за обуку и усавршавање пољопривредних саветодаваца и пољопривредних произвођача, у складу са законом којим се уређује обављање саветодавних и стручних послова у пољопривреди;
- 3) Правно лице уписано у Регистар научноистраживачких организација, истраживачко развојни центар, иновациони центар уписан у Регистар иновационих делатности у складу са законом којим се уређује иновациона делатност, акредитовани факултет.

Критеријуми селекције су оцена значаја планираних резултата пројекта, оцена искуства и релевантности научноистраживачке институције, број реализованих пројеката из области пројектне теме, референце експерата ангажованих на пројекту, учешће партнерских организација у реализацији пројекта и рационалност финансијског плана. Ближи критеријуми и начин оцене пројеката за расподелу подстицаја за развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју утврђују се конкурсом.

Ефекти мере. Спровођење мере поред директног доприноса креирању и имплементацији техничко-технолошких иновација у области пољопривреде и руралног развоја, доприноси економском оснаживању, конкурентности и позиционирању пољопривредних газдинстава у тржишним ланцима кроз подршку развоју и имплементацији иновација у пољопривреди и руралном развоју. Додатно, кроз подршку развоју прогнозно-извештајних послова у области заштите биља мера доприноси јачању отпроности пољопривредне производње на утицај климатских промена и заштиту животне средине услед таргетираног третирања и заштите биља.

ТАБЕЛА 26 Показатељи учинка, Мере за достизање посебног циља 3 НППР 2022-2024

Мера	Показатељи учинка на нивоу мера	Базна вредност	Циљана вредност (2024)	Извор верификације
М 4.1	Укупан број РПГ обухваћених саветодавним радом (индивидуални и групни савети)	81.664 (2020)	97.996	СРР, СПАПВ
М 4.2.	Број објављених прогнозно-извештајних савета	2340	2800	СРР, СПАПВ
М 4.3	Број пољопривредних газдинстава који су корисници бесплатних ПИС препорука путем мобилне телефоније	10 460	15 690	СРР, СПАПВ
М 4.4	Број техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју пројеката који су подржани кроз НППР	22 (2020)	40	УАП, УЗШ, УЗПЗ

3. Критеријуми разграничења и комплементарност мера НППР 2022-2024 са ИПАРД III мерама

НППР 2022-2024 је комплементаран са ИПАРД III програмом, а СРР ће у непосредној сарадњи са ИПАРД организационом јединицом МПШВ која обавља послове управљања ИПАРД програмом, координисати динамику и спровођење утврђених мера. Разграничење између националне и ИПАРД подршке успостављено је на нивоу:

- 1) Појединих мера;
- 2) Врста прихватљивих инвестиција;
- 3) Потенцијалних корисника;
- 4) Ограничења висине финансијске подршке за инвестиције.

Успостављање оквира за разграничење корисника и прихватљивих инвестиција између НППР 2022-2024 и ИПАРД III програма предвиђено је за следеће мере:

- М 1.1 – Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава
- М 1.3 – Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа и производа рибарства
- М 3.1 – Унапређење и развој руралне инфраструктуре
- М 3.2 – Унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима
- М 3.5 – Припрема локалних стратегија руралног развоја
- М 3.6 – Спровођење локалних стратегија руралног развоја

Такође, у току је припрема процедуралног оквира за акредитацију ИПАРД Мере 4 — Агро-еколошко климатске мере и мера органска производња. После акредитације ове мере, усклађивање спровођења и разграничења националне и ЕУ подршке обухватиће и мере из друге групе овог програма — Подстицаји за очување и унапређење животне средине и природних ресурса.

Преглед критеријума за прихватљивост корисника и захтева за подстицаје из НППР 2022-2024 приказан је ТАБЕЛИ 27.

Подносиоци захтева који не испуњавају предвиђене критеријуме, у смислу да њихови ресурси или вредност инвестиција превазилазе наведене границе, биће квалификовани за подршку из ИПАРД средстава. Изузетак су мере 3.1 и 3.2 код којих осим ограничења вредности инвестиције, ИПАРД поставља и друге критеријуме.

ТАБЕЛА 27 Критеријуми прихватљивости за мере утврђене НППР 2022-2024

Мера	Сектор	НППР 2022-2024.
М 1.1 Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	Сектор млека	<ul style="list-style-type: none"> Пољопривредна газдинства која имају до 29 крава на крају инвестиције; Нема посебних критеријума за улагање у сектору млека за козе и овце.
	Сектор меса	<ul style="list-style-type: none"> Пољопривредна газдинства која имају до 29 грла говеда и/или 199 грла оваца и/или коза и/или 29 грла крмача и/или 199 товних свиња и/или 999 ћурака и/или 299 гусака и/или 4.999 бројлера на крају инвестиције.
	Сектор воћа	<ul style="list-style-type: none"> Пољопривредна газдинства са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра; Пољопривредна газдинства, регистрована у Регистру произвођача садног материјала у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља („Службени гласник РС”, бр. 18/05 и 30/10 –др. закон) са прихватљивим инвестицијама до 49.999 ЕУР.
	Сектор поврћа	<ul style="list-style-type: none"> Пољопривредна газдинства са прихватљивим инвестицијама до 49.999 евра.
	Сектор житарица и индустријских усева	<ul style="list-style-type: none"> Пољопривредна газдинства која имају до 49 ha земљишта под житарицама и индустријским усевима; Пољопривредна газдинства која имају до 1,99 ha земљишта под хмељем.
	Сектор јаја	<ul style="list-style-type: none"> Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом објекта за максимално 4.999 кока носилца у експлоатацији на крају инвестиције.
	Сектор виноградарства	<ul style="list-style-type: none"> Пољопривредна газдинства регистрована у Виноградарском регистру у складу са Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12) са највише 1,99 ha винограда на крају инвестиције; Пољопривредна газдинства регистрована у Регистру произвођача садног материјала у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља са прихватљивим инвестицијама до 49.999 ЕУР.
	Сектор рибарства	<ul style="list-style-type: none"> Пољопривредна газдинства која на крају инвестиције имају укупан капацитет производње од максимално 9,99 t рибе годишње.
	М 1.3 Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа	Прерада млека и маркетинг
Прерада меса и маркетинг		<ul style="list-style-type: none"> Корисници морају бити регистровани у Регистру објеката у складу са Законом о ветеринарству; У случају кланица, прихватљиви су корисници са максималним капацитетом до: 9 говеда или 49 свиња или 49 оваца и коза, или 499 ћурака или гусака или 4.999 живине дневно на крају инвестиције; У случају постројења за сечење и / или прераду, прихватљиви корисници су привредна друштва са максималним капацитетом сечења или прераде до 499 kg дневно на крају инвестиције.
Прерада воћа и маркетинг		<ul style="list-style-type: none"> Привредна друштва са прихватљивим инвестицијама до 49.999 ЕУР.
Прерада поврћа и маркетинг		<ul style="list-style-type: none"> Привредна друштва са прихватљивим инвестицијама до 49.999 ЕУР.
Прерада јаја и маркетинг		<ul style="list-style-type: none"> Подршка инвестицијама у вези са прерадом и маркетингом јаја биће пружена само кроз ИПАРД програм.
Прерада грозђа и маркетинг		<ul style="list-style-type: none"> Корисник мора бити уписан у Виноградарски регистар и Винарски регистар у складу са Законом о вину са максималним расположивим капацитетима годишње производње вина до 19.999 l на крају инвестиције

	Прерада житарица и индустријских усева и маркетинг	<ul style="list-style-type: none"> • Привредна друштва са прихватљивим инвестицијама до 49.999 ЕУР.
	Прерада рибе и маркетинг	<ul style="list-style-type: none"> • Корисници морају бити регистровани у Регистру објеката у складу са Законом о ветеринарству са максималним расположивим дневним капацитетима за прераду рибе до 199 kg на крају инвестиције.
М 3.5 Припрема локалних стратегија руралног развоја и М 3.6 Спровођење локалних стратегија руралног развоја		<ul style="list-style-type: none"> • Корисници су Партнерства за територијални рурални развој; • Национална мера, слична <i>LEADER</i> мери, спроводиће се кроз национални програм све до акредитације <i>LEADER</i> мере кроз ИПАРД III програм. После акредитације подршка кроз националну меру неће бити могућа.
М 3.1 Унапређење и развој руралне инфраструктуре		<ul style="list-style-type: none"> • ЈЛС са прихватљивим инвестицијама у руралну јавну инфраструктуру до 299.999 ЕУР.
М 3.2 Унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима		<ul style="list-style-type: none"> • Сектор руралног туризма и сектор старих и уметничких заната • Прихватљиви корисници: <ul style="list-style-type: none"> - Физичка лица; - Предузетници и правна лица у низу микро и малих предузећа; - Земљорадничке задруге које се баве угоститељством/кетерингом. • Прихватљиво подручје: Цела територија Републике Србије. • Максимални капацитет броја кревета у регистрованим смештајним објектима ограничен је на до 30 појединачних кревета по кориснику. • Прихватљиви издаци односе се на: <ul style="list-style-type: none"> - Изградњу/реконструкцију и опремање традиционалних (аутентичних) објеката категорисаних само као пољопривредно туристичко домаћинство и домаћи занатски угоститељски објекти у циљу очувања локалне културе и традиције; - Промоцију непољопривредних активности (израду и дизајн веб страница; дизајн и штампање промотивног материјала). • Интензитет помоћи: <ul style="list-style-type: none"> - Мање од 20.000 ЕУР.

VIII. МЕХАНИЗАМ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ НППР 2022–2024 И НАЧИН ИЗВЕШТАВАЊА

1. Механизам за спровођење

У складу са одредбама члана 6. Закона о пољопривреди и руралном развоју, за послове припреме и измене Националног програма руралног развоја, као и послове програмирања, евалуације, праћења реализације програма, извештавања, координације и промоције врши организациона јединица МПШВ која обавља послове руралног развоја – СРР.

УАП расписује конкурс, односно објављује јавни позив за остваривање права на подстицаје са утврђеним условима; проверава испуњеност услова за одобравање и исплату средстава по захтеву за остваривање права на подстицај у складу са прописима и условима на конкурс; одлучује о праву на подстицаје; припрема уговор о коришћењу подстицаја између УАП-а и корисника средстава подстицаја; врши исплату на основу оствареног права на подстицај; спроводи поступак за повраћај средстава у случају неиспуњења обавеза од стране корисника или неосноване исплате средстава; врши административну контролу и контролу на лицу места; успоставља и води рачуноводствено евидентирање обавеза и исплата; врши независну интерну ревизију; доставља извештаје и анализе министру пољопривреде.

СПШ биће надлежан за програмирање, спровођење и мониторинг над спровођењем мере 2.3 Органска производња, која је на основу Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју класификована у групи мера руралног развоја — Подстицаји за очување и унапређење животне средине и природних ресурса. Детаљан опис ове мере и начин спровођења биће уређен у оквиру националног програма за пољопривреду за период 2022-2024. године.

Мере предвиђене НППР 2022–2024 које су у надлежности појединих управа у саставу МПШВ спроводиће се на основу годишњих програма **УЗПЗ** (Уредба о утврђивању Програма извођења радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта) и **УЗШ** (Уредба о утврђивању Годишњег програма коришћења средстава за одрживи развој и унапређење шумарства).

Због кадровских капацитета, као и дистрибуције буџетских средстава међу организационим јединицама МПШВ, за Мере 2.1 — Одрживо коришћење пољопривредног земљишта и 2.2 — Одрживо коришћење шумских ресурса (које су Законом о подстицајима пољопривреди и руралном развоју сврстане у мере руралног развоја) програмирање, спровођење и мониторинг ових мера биће у надлежности **УЗПЗ** (мера 2.1) односно **УЗШ** (мера 2.2).

СРР дели надлежност са наведеним управама у оквиру овог програмског периода за програмирање, спровођење и мониторинг, и то:

Мера 1.1 — Инвестиције у набавку нове опреме за наводњавање и ископ/бушење бунара у функцији наводњавања, са **УЗПЗ**.

Мера 2.2 — Инвестиције у набавку механизације, опреме и материјала за мала и средња предузећа у шумарству и мала и средња предузећа за производњу шумског репродуктивног материјала, са **УЗШ**.

Мера 3.1 — Инвестиције за унапређење и развој руралне инфраструктуре, са **УЗШ**.

Мера 4.1 — Подстицаји за подршку пружању савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди, са **УЗШ** и **УЗПЗ**.

Мера 4.2 — Подстицаји за развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју, **УЗШ и УЗПЗ**.

Детаљан приказ надлежности над спровођењем мера НППР 2022–2024 приказан је у ТАБЕЛИ 28.

ТАБЕЛА 28: Носиоци и партнери у спровођењу мера НППР 2022–2024

Код	Мера	Надлежност за спровођење мере
1	Мере за достизање посебног циља 1 НППР 2022-2024	
М 1.1	Подстицаји за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства	СРР, УАП, УЗПЗ
М 1.2	Успостављање и јачање удружења у области пољопривреде	СРР, УАП
М 1.3	Подстицаји за инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа и производа рибарства	СРР, УАП
М 1.4	Подстицаји за управљање ризицима	СРР, УАП
2	Мере за достизање посебног циља 2 НППР 2022-2024	
М 2.1	Одрживо коришћење пољопривредног земљишта	УЗПЗ, СРР, УАП
М 2.2	Одрживо коришћење шумских ресурса	УЗШ, СРР, УАП,
М 2.3	Органска производња	СПП, УАП
М 2.4	Очување биљних и животињских генетичких ресурса	СРР, УАП
М 2.5	Очување пољопривредних и осталих подручја високе природне вредности	Неће се спроводити
М 2.6	Подршка агроеколошким мерама, доброј пољопривредној пракси и другим политикама заштите и очувања животне средине	Неће се спроводити
3	Мере за достизање посебног циља 3 НППР 2022-2024	
М 3.1	Инвестиције за унапређење и развој руралне инфраструктуре	СРР, УАП, УЗШ
М 3.2	Унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима	СРР, УАП
М 3.3	Подршка младима у руралним подручјима	СРР, УАП
М 3.4	Спровођење активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду, као и на увођење и сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима	СРР СПП, УАП
М 3.5	Подстицаји за припрему локалних стратегија руралног развоја	СРР, УАП
М 3.6	Подстицаји за спровођење локалних стратегија руралног развоја	СРР, УАП
4	Мере за достизање посебног циља 4 НППР 2022-2024	
М 4.1	Подстицаји за подршку пружању савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди	СРР, УАП, УЗШ, УЗПЗ
М 4.2	Подстицаји за развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју	СРР, УАП, УЗШ, УЗПЗ

2. Начин извештавања о спровођењу НППР 2022–2024

Иако је Законом о пољопривреди и руралном развоју из 2016. године, било предвиђено праћење напретка у реализацији циљева постављених СПРР 2014–2024 и НППР 2018–2020 у претходном периоду то није спроведено. Надзор над процесом требало је да спроводи радна група која би била задужена за оперативно управљање спровођењем СПРР 2014–2024, од њеног усвајања, преко одобрења резултата периодичних извештаја о евалуацији, па до одлучивања о неопходним корективним мерама. Ова радна група није била формирана, нити је сачињен извештај о напретку. Јавно доступни извори информација о примењиваним мерама подршке руралном развоју и утрошеним средствима буџета за те намене су парцијални. Једини званични извори који се редовно ажурирају јесу годишњи Извештај о стању у

пољопривреди у Републици Србији, Информатор о раду Управе за аграрна плаћања и информатори о раду осталих управа у саставу МПШВ. Доступни подаци и информације у већини случајева дају оквирни приказ утрошених средстава, најчешће на нивоу мера или група мера, али не и оцену политике и њених ефеката.

Током претходног програмског периода (2018-2020. године) унапређен је и ажуриран законски оквир за примену активности, успостављена је нова организациона структура издвајањем посебног Одељења за управљање ИПАРД програмом, унапређен је систем евиденције буџетских средстава за подршку руралном развоју финансираним од стране АП Војводине, ЈЛС и др. Ипак, и поред прогреса у изградњи институционалних капацитета и даље су уочљиви дефицити, посебно у областима као што су: аналитички капацитети, системи контроле и надзора над применом постојећих закона, комуникација и координација са другим организационим јединицама надлежним за примену политике руралног развоја и слично. Имајући у виду уочене проблеме у праћењу реализације политике и извештавању о прогресу током претходног периода, у наредном периоду потребно је извршити и следеће:

1) ревизију садржаја и обухвата регистара (пре свега РПГ-а) и развој свих врста аналитичко-информационих система за подршку одлучивању (укључујући и недостајуће делове пољопривредне статистике, система јавне извештајне и прогнозне службе, тржишних информација и др.);

2) утврђивање уских грла у процесу подношења и обраде захтева за подстицаје, као и идентификацију најчешћих разлога одбијања пројеката или одустајања од захтева;

3) анализу резултата контрола на терену, и то у свим фазама примене (број пријава, покренутих поступака и сл.);

4) одредити динамику извештавања о прогресу и стандардну форму извештаја. Ово извештавање би морало бити у форми хоризонталног прегледа за све мере руралног развоја (укључујући и оне које реализују УЗПЗ и УЗШ) и активности предвиђене акционим планом.

У циљу унапређења институционалних капацитета за ефикасну примену решења предвиђених НППР 2022-2024 неопходно је спровести низ активности у погледу јачања административних капацитета СРР, реформисања организационе структуре, успостављања потребних информационих и административних система и процедура и унапређења законодавног оквира. Неопходност институционалног прилагођавања произлази и из чињенице да у поступку припрема за чланство у ЕУ, Република Србија има обавезу прилагођавања своје политике и законодавства веома сложенем европском моделу подршке пољопривреди и руралном развоју. Крајњи циљ је да национални систем подршке буде подигнут на ниво који би омогућио примену свих релевантних политика, као и функционисање система на начин да корисници остваре максималне користи.

Динамика хармонизације законодавства са правним тековима ЕУ и потребни ресурси, дефинисани су НПАА.

О резултатима спровођења НППР 2022-2024 МПШВ извештава Владу, преко органа државне управе надлежног за координацију јавних политика и то најкасније у року од 120 дана по истеку сваке календарске године од дана усвајања програма.

Финални извештај подноси се најкасније шест месеци након истека периода примене НППР 2022-2024.

Извештај о резултатима спровођења НППР 2022-2024 садржи елементе прописане уредбом којом се уређује методологија управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената

јавних политика, а нарочито податке о расписаним и спроведеним конкурсима, број корисника подстицаја и износ исплаћених средстава.

Извештај о резултатима спровођења НППР 2022-2024 објављује се на интернет страници МПШВ.

IX. ПРОЦЕНА ФИНАНСИЈСКИХ СРЕДСТАВА ПОТРЕБНИХ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ НППР 2022-2024

1. Оквир финансијског плана

Оквир финансијског плана за реализацију НППР 2022–2024 развијен је на основу постојећих буџетских издвајања за подршку пољопривреди и руралном развоју (глава III, одељак 5. Политика руралног развоја у Републици Србији), као и на основу Предлога финансијског плана за период 2022–2024. године сачињеног од стране УАП-а. Пројекције финансијског плана предвиђене СППР 2014-2024 уважене су само у начелу. Наиме, финансијске пројекције у СППР 2014-2024 полазиле су од претпоставке да ће ИПАРД средства бити доступна средином периода примене стратегије (2018. године), што се и догодило. Ипак, динамика повлачење средстава из ИПАРД програма била је спорија од очекиване, док је планирани износ буџетске подршке за мере руралног развоја достигнут са годином-две закашњења (у 2020. години). Будући да је СППР 2014-2024 предвидела завршетак преговора са ЕУ на почетку новог програмског периода и пројекције буџета за тај период (2022–2024) развијене су на премиси да ће Србија бити земља чланица.

Процена укупног аграрног буџета и по појединим групама мера за наредни плански период сачињена за потребе вишегодишњег буџетског планирања заснована је на квантитативним проценама промене броја корисника и оквирних износа подстицаја за поједине мере, узимајући у обзир податке о реализацији буџета у претходним годинама. Овај приступ међутим није узео у обзир измене у моделу ИПАРД подршке везане за одређивање критеријума прихватљивости, које ће свакако утицати на редистрибуцију корисника између ова два програма. Поред тога, није предвиђено ни увођење нових мера подршке за рурални развој до краја 2024. године. Отуда, ове пројекције буџета потребног за реализацију програма треба узети само као индикативне, будући да ће извесна прилагођавања бити извесно потребна, посебно у завршним годинама.

Расподела буџетских средстава према врстама мера и подстицаја биће, као и до сада регулисана годишњим уредбама о расподели средстава за подстицаје у пољопривреди и руралном развоју и годишњим програмима УЗПЗ и УЗШ, а на основу закона којим се уређује буџет Републике Србије за сваку календарску годину. Трошкови администрације, као и општи трошкови МПШВ и управа у саставу министарства (РДВ, УЗВ, УЗБ и ДНРЛ) нису узети у обзир, јер се не могу прецизно раздвојити међу појединим организационим јединицама МПШВ.

2. Финансијски план по групама мера

Пројектовани национални буџет за релаизацију циљева политике руралног развоја за период до 2024. године износи 28,1 милијарду РСД, односно просечно 9,4 милијарде РСД годишње. Просечни годишњи буџетски издаци за мере руралног развоја би, према овој пројекцији, били за 16,3% већи у односу на период 2018–2020. године.

Овом пројекцијом нису обухваћена средства АП Војводине и ЈЛС, која су последњих година у просеку износила око 2,2 милијарде РСД. За ова средства претпоставља се да су била и већа, с обзиром да се доступни подаци односе само на износе релизоване на основу локалних годишњих програма подршке пољопривреди и руралном развоју.

ТАБЕЛА 29. Предлог финансијског плана за период 2022–2024. године (мил. РСД)

Шифра и назив програма / програмске активности / пројекта	2022	2023	2024	Просек 2022–2024	Структура (%)
0103 — Подстицаји у пољопривреди и руралном развоју	67.117	68.615	68.965	68.232	100,0
Од тога мере руралног развоја	8.123	10.000	10.000	9.374	13,7

Извор: Интерна документација УАП-а

Структура буџетских средстава за подршку руралном развоју по групама мера није обухваћена предлогом финансијског плана. Под претпоставком да се структура буџета не мења у односу на претходни период, а полазећи од пројектованог просечног годишњег буџета за мера руралног развоја, издвајања за подршку појединим групама мера била би како је приказано ТАБЕЛОМ 30.

ТАБЕЛА 30. Пројекција буџета за рурални развој, по групама мера, 2022–2024. године

	Износ (мил. РСД)	Структура (%)
1. Мере за достизање посебног циља 1 - Унапређење конкурентности пољопривредно -прехрамбеног сектора, кроз достизање нивоа ЕУ стандарда квалитета, унапређење тржишног ланца и смањење ризика	7.002,4	74,7
2. Мере за достизање посебног циља 2 - Унапређење управљања природним ресурсима, очување биодиверзитета и ублажавање последица климатских промена	487,4	5,2
3. Мере за достизање посебног циља 3		
- Унапређење руралне економије и социјалне структуре руралних подручја	1.312,4	14,0
- Мере за припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја	9,4	0,1
4. Мере за достизање посебног циља 4 - Креирање и трансфер знања и иновација	562,4	6,0
УКУПНО	9.374	100

Као и пројекција укупног аграрног буџета, тако и пројекција буџета за рурални развој по појединим групама мера мора се узети са резервом, имајући у виду очекиване промене у броју корисника, могућност увођења нових прихватљивих инвестиција и друге непредвиђене факторе од утицаја.

X. АКЦИОНИ ПЛАН

Акциони план за спровођење Националног програма руралног развоја за период 2022-2024. године одштампан је уз овај програм и чини његов саставни део.

XI. ЗАВРШНИ ДЕО

Овај програм објавити на интернет страници Владе и Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде и на порталу е-Управа.

Овај програм објавити у „Службеном гласнику Републике Србије”.

05 Број:
У Београду,

В Л А Д А

ПРЕДСЕДНИК
Ана Брнабић